खाँडाचक्र नगरपालिका

कालिकोटको वस्तुस्थिति विवरण-२०७५

(Municipality Profile and Resoure Map)

खाँडाचक्र नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय,कालिकोट

२०७५

खाँडाचक्र नगरपालिका कालिकोटको
वस्तुस्थिति विवरण, २०७५

विषय सूची

परिच्छेद १:परिचय १

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ उद्देश्य........ २

१.३ वस्तुस्थिति विवरण तयारी विधि तथा प्रक्रिया........ २

१.३.१ नगरस्तरीय बैठक तथा विज्ञ परामर्शदाता संस्थाको छनौट २

१.३.२ घरधुरी सर्वेक्षण तथा संस्थागत सूचना संकलन ३

१.३.३ तथ्याङ्क प्रशोधन तथा विश्लेषण........ ३

१.३.४ वस्तुस्थिति विवरणको मस्यौदा तयारी तथा सुझाव संकलन ४

१.३.५. नगर वस्तुस्थिति विवरणको अन्तिम प्रतिवेदन तयारी........ ४

१.४ सीमा ४

परिच्छेद २: भौगोलिक र भौतिक विवरण ५

२.१. भौगोलिक अवस्थिति र प्रशासनिक तथा राजनीतिक विवरण ५

२.२ नगरपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि ७

२.३ भू–बनौट, भू–क्षेत्र तथा भू–उपयोग........ ८

२.४ माटोको बनावट, उर्वराशक्ति र भू–क्षय ८

२.५ जलवायु........ ८

२.६ जलश्रोत........ ९

२.७ पर्यटकीय, साँस्कृतिक र मनोरम स्थलहरु ९

२.८ उपलब्ध सेवा तथा सुविधा ९

परिच्छेद ३: जनसांख्यिक विवरण १०

३.१. आधारभूत जानसाँख्यिक चरित्र १०

३.२ जात/जाती अनुसार जनसंख्या ११

३.३ धर्मको आधारमा जनसंख्याको विवरण १२

३.४ उमेरगत समूह अनुसारको जनसंख्या विवरण........ १२

३.५ मातृभाषाको आधारमा जनसंख्याको अवस्था........ १४

३.६ व्यक्तिगत घटना दर्ता........ १४

३.७ भिन्न शारिरीक तथा मानसिक क्षमता भएका व्यक्तिहरुको जनसंख्या १५

३.८ वालविवाहको अवस्था १६

परिच्छेद ४: आर्थिक स्थिति १८

४.१ पेशा व्यवसाय र संलग्न घरपरिवारको विवरण १८

४.२ आम्दानी अनुसार परिवार विवरण १९

४.३ पेशा र उमेर समूह अनुसार जनसंख्या विवरण १९

४.४ भू–स्वामित्वको प्रकारर खेती गरिएको जग्गा जमिन २०

४.५ कृषिजन्य उत्पादनको विवरण २२

४.६ खाद्यान्न वालीको उत्पादनको अवस्था २२

४.७ पशुधन तथा उत्पादनको अवस्था २३

४.९ खाद्य सुरक्षा तथा खाद्य उपलब्धता २५

४.१०. पारिवारिक वार्षिक आम्दानी र खर्च विवरण २७

४.११. पारिवार र व्यक्तिको औसत आम्दानी र खर्च विवरण २७

४.११ खर्च अनुसार परिवार विवरण २९

४.१२ वैंक खाता सम्बन्धी विवरण २९

४.१३ बैंक खाताको को उद्देश्य सम्बन्धी विवरण ३०

४.१४ वैदेशिक रोजगारीको स्थिति ३०

४.१५ ऋणको विवरण ३१

४.१८ कृषि उपजमा लाग्ने रोग कीरा ३३

४.१९ पशुपन्छीमा लाग्ने रोग ३३

४.२० संस्थागत रुपले उपलब्ध प्राविधिक तथा सीपयुक्त जनसक्ति ३३

४.२१ औद्योगिक विकासको अवस्था ३४

४.२२ आयात तथा निकासीको स्थिति ३४

४.२३ नगरको उद्यम विकास क्षेत्रको स्थिति ३५

४.२३.१ उद्योगको लागि उपलब्ध कच्चा पदार्थ संभाव्यताको अवस्था ३५

४.२३.२ परम्परागत सिप भएका समुदाय र संचालित उद्योगको विवरण ३५

४.२३.३ नगरपालिकामा सम्भाव्य व्यवसायहरु ३५

४.२३.४ प्रमुख बजार केन्द्रहरु ३६

परिच्छेद ५: सामाजिक स्थिति ३८

५.१ शिक्षा ३८

५.१.१ शैक्षिक संस्था तथा शैक्षिक स्थिति ३८

५.१.२. साक्षरताको स्थिति ३९

५.१.३. जातजाती अनुसार साक्षरता दर ४०

५.१.४ जाति तथा उमेर समूह अनुसार साक्षर जनसंख्या ४०

५.१.५ शैक्षिक स्तर ४१

५.१.६ जातिगत समूह अनुसार शैक्षिक स्तर ४३

५.१.७ विद्यालयमा बाल विकासको (ECD) अनुभवप्राप्त विद्यार्थी ४४

५.१.९ तहगत रुपमा विद्यार्थीको संख्यात्मक अवस्था ४४

५.१.१० जाति तथा कक्षागत आधारमा विद्यार्थी भर्ना विवरण ४६

५.१.११ जाति तथा कक्षागत आधारमा कक्षा छोड्ने (Drop Out) विद्यार्थी विवरण ४७

५.१.१२ विद्यालयमा सिकाई उपलब्धी र टिकाउ दर सम्वन्धी विवरण ४८

५.१.१३ विद्यालयमा छात्रबृत्ति पाउने विद्यार्थीको विवरण ४९

५.१.१४ विद्यालय शान्ति क्षेत्र, विद्यालय सुधार योजना र बाल क्लव सम्बन्धी विवरण ५०

५.१.१५ तह तथा जाति अनुसार शिक्षक संख्या ५१

५.१.१६ नियुक्तिको आधारमा शिक्षक सम्बन्धी विवरण ५२

५.१.१७ विद्यालयमा उपलब्ध भौतिक सुविधाको अवस्था ५३

५.१.१८ अध्ययनरत स्थान अनुसार बाल बालिकाको विवरण ५५

५.१.१९ विद्यालयको पहुँचको स्थिति ५६

५.१.२० विद्यालय छोड्ने बालबालिकाको विवरण ५८

५.१.२१ प्राविधिक मानव संशाधन ५८

५.१.२२ सीपमूलक तालिम प्राप्त मानस संशाधनको विवरण ५८

५.२. स्वास्थ्य ६०

५.२.१. वडा अनुसार नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न लाग्ने समय र घरधुरी विवरण ६०

५.२.२ स्वास्थ्य उपचारका लागि सबै भन्दा पहिला सेवा प्राप्त गर्न जाने ठाउँ ६१

५.२.३ सुरक्षित मातृ शिसु सेवाको स्थिति ६२

५.२. ४ खोपको विवरण ६२

५.२.५ वाडागत गर्भवती महिला तथा खोप सम्बन्धी विवरण ६३

५.२.६ वडागत रुपमा खोप लिने बालबालिकाको विवरण ६३

५.२.७ वाल वालिकाको पोषण सम्बन्धी विवरण ६४

५.२.८ प्रयोग गर्ने नूनको किसिम ६४

५.२.९ प्रमुख स्वास्थ्य समस्या ६५

५.२.१० दीर्घरोग संक्रमण हुने तथा मृत्यु हुनेको संख्या ६६

५.२.११ परिवार नियोजन र स्थानीय अभ्यास ६७

५.३. खाने पानी तथा सरसफाई ६८
५.३.१. खानेपानीको श्रोत ६८
५.३.२ पानी ल्याउन लाग्ने समय ६८
५.३.३ चर्पीको उपलब्धता र प्रकार ६९
५.३.४ फोहोरमैला व्यवस्थापन ७०
५.३.५. चर्पीजन्य फोहोरमैला व्यवस्थापन ७०
५.४. महिला, बालबालिका, लक्षित वर्ग तथा सामाजिक सशक्तिकरण ७१
५.४.१ कुल जनसंख्यामा महिला, बालबालिका र लक्ष्यित वर्गको हिस्सा ७१
५.४.२ महिला, बालबालिका र लक्ष्यित वर्गको अवस्था ७१
५.४.३ बालबालिका तथा युवामा लागू पदार्थ दुव्यर्सनको स्थिति ७१
५.४.४ महिला,बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक वा अन्य उपर हिंसाका घटना ७२
५.४.५. परिवारिक कार्यमा लैंङ्गिक सहभागिता स्थिति ७२
५.४.६. युवा रोजगारी सम्बन्धि विवरण ७३
५.५ मानव संसाधन विकास ७५
५.५.१ विषयगत सचेतनामूलक तालिम लिएका मानव संसाधनकोविवरण ७५
५.६ युवा तथा खेलकुद ७६
५.६.१ कुल जनसंख्यामा युवा वर्गको हिस्सा ७६
५.६.२ युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी विवरण ७६
५.७ शान्ति सुरक्षा तथा सुरक्षा निकाय ७६
५.८ अपराध तथा मुद्दा मामिला सम्बन्धी विवरण ७७
५.९ धार्मिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा ७७
५.१० धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थल ७७
परिच्छेद ६: भौतिक विकासको अवस्था ७८
६.१ आवास सम्बन्धी विवरण ७८
६.१.१ घरको प्रकार ७८
६.१.२ छानाको बनोट अनुसार घरको विवरण ७९
६.१.३ स्वामित्वको आधारमा घरकोविवरण ७९
६.२. इन्धनको श्रोत तथा प्रकार ८०
६.२.१ विभिन्न श्रोतबाट विद्युत सेवा प्राप्त गर्ने परिवार ८०
६.२.२. घरमा प्रयोग हने वत्तीको मुख्य श्रोत ८१
६.२.३ खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धनको श्रोत तथा प्रकार ८१

६.२.४ दाउराको प्रमुख श्रोत ८२
६.२.५ घरमा प्रयोग गरिने चुल्होको प्रकार ८२
६.३ सूचना तथा संचार ८३
६.३.१ सञ्चारका साधन तथा सुविधा ८३
६.३.२ हुलाक सेवा ८४
६.३.३ छापा तथा विद्युतीय सञ्चार माध्यम ८४
६.४ यातायातका साधनको विवरण ८४
६.५ स्थानीय पूर्वाधारको अवस्था ८४
६.६ नगरपालिका भित्रका बजारको अवस्था ८६
परिच्छेद ७: वन तथा वातावरणीय स्थिति ८७
७.१ वन सम्पदा ८७
७.१.१ वन व्यवस्थापन ८७
७.१.२ सामुदायिक वन व्यवस्थापन ८७
७.१.३ जडिबुटी व्यवस्थापन ८८
७.२ जैविक विविधता र वातावरणीय सेवा ८८
७.३ जलवायु परिवर्तनको असर र अनुकुलन ८९
७.३.१ विपद् जन्य जोखिम वृद्धि हुँदै जानुका मुख्य कारण ८९
७.३.२ विपद्को असर स्थिति ८९
परिच्छेद ८: संस्थागत तथा शुसासनको स्थिति ९१
८.१ सरकारी कार्यालय सम्बन्धी विवरण ९१
८.२ विकास व्यवस्थापन ९१
८.३ नगरपालिकाको राजस्व परिचालन ९२
८.४ संस्थागत विकास तथा सामाजिक परिचालन ९३
८.५ विभिन्न समूह सम्बन्धी विवरण ९३
८.६ विकास साझेदार तथा गैर सरकारी संस्था ९४
८.७ आय सम्बन्धी विवरण ९४
८.८ व्यय सम्बन्धी विवरण ९५
८.९ आ.व. २०७४/७५ को लागि प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रम ९६
सन्दर्भ सामाग्रीहरु ९८
अनुसूचिहरु ९९
अनुसूचि १: तथ्याङ्क संकलन फाराम ९९
अनुसूचि २: थप सूचना विवरण ९९

अनुसूचि ३: श्रोत नक्शा ९९

अनुसूचि ४: तस्बीर........ ९९

अनुसूचि ५: प्रमाणिक दस्तावेज........ ९९

तालिका सूची

रूकखतङ्ग २तालिका नं. १४: आम्दानीको आकार अनुसार परिवार विवरण १९
रूकखतङ्ग ६तालिका नं. १८: कृषिजन्य उत्पादनको विवरण...२२
रूकखतङ्ग ७तालिका नं. १९: खाद्यान्न वाली उत्पादन सम्बन्धी विवरण २२
रूकखतङ्ग ९तालिका नं. २२: स्रोत अनुसार खर्च विवरण २८
रूकखतङ्ग १८तालिका नं. ३२: उपलब्ध प्राविधिक मानव संशाधनको विवरण...३३
रूकखतङ्ग १९तालिका नं. ३३: औद्योगिक अवस्था सम्बन्धी विवरण ....ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग २०तालिका नं. ३४: परिममाण अनुसार आयात तथा निर्यात सम्बन्धी विवरण........ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग २१तालिका नं. ३५: वस्तु अनुसार आयात निर्यातको स्थिति ....ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग २२तालिका नं. ३६ वडा भित्रका शैक्षिक संस्था सम्बन्धी विवरण..३८
रूकखतङ्ग ३५तालिका नं. ५५: उमेर समुह अनुसार शैक्षिकस्तर सम्बन्धी विवरण ....ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग २४तालिका नं. ३८: वाल विकासको अनुभव प्राप्त विद्यार्थी सम्बन्धी विवरण.........ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग २५तालिका नं. ३९: तहगत रुपमा विद्यार्थी विवरण ४५
रूकखतङ्ग २६तालिका नं. ४०: जातिगतरुपमा प्राथमिक तहमा विद्यार्थी भर्ना विवरण ४६
रूकखतङ्ग २७तालिका नं. ४१: जातिगतरुपमा प्राथमिक तहमा कक्षा छोड्ने विद्यार्थी विवरण ४७
रूकखतङ्ग २८तालिका नं. ४२: विद्यालयमा सिकाई उपलब्धी र टिकाउ दर सम्बन्धी विवरण ....ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग २९तालिका नं. ४३: विद्यालयमा छात्रवृत्ति पाउने विद्यार्थीको विवरण...५०
रूकखतङ्ग ३०तालिका नं. ४४: विद्यालय शान्ति क्षेत्र, विद्यालय सुधार योजना र वाल क्लव सम्बन्धी विवरण ५०
रूकखतङ्ग ३१तालिका नं. ४५: तहगत तथा जातिगत शिक्षक विवरण..५१
रूकखतङ्ग ३२तालिका नं. ४६: नियुक्तिको आधारमा शिक्षकको विवरण.......................ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूरूकखतङ्ग ३३तालिका नं. ४७: विद्यालयमा उपलब्ध भौतिक सुविधा सम्बन्धी विवरण ....ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग ३४तालिका नं. ५५: वडागतरुपमा शैक्षिकस्तर सम्बन्धी विवरण ....ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग ३५तालिका नं. ५५: उमेर समुह अनुसार शैक्षिकस्तर सम्बन्धी विवरण ....ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग ३६तालिका नं. ४९: अध्ययनरत स्थान अनुसार बाल बालिकाको विवरण ....ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग ३७तालिका नं. ५०: वद्यालय पुग्न लाग्ने समयअनुसार घरघुरी विवरण..............ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग ३८तालिका नं. ५१: कारणअनुसार विद्यालय छोडने वालवालिकाको विवरण ५८
रूकखतङ्ग ३९तालिका नं. ५२: स्नातक तह उतिर्ण प्राविधिक मानव संशाधनको विवरण ५८
रूकखतङ्ग ४०तालिका नं. ५३: सीपमूलक तालिम प्राप्त मानस संशाधनको विवरण ५८
रूकखतङ्ग ४१तालिका नं. ५४: स्वास्थ्य संस्था पुग्ने लाग्ने समय अनुसार घरधुरी विवरण.......ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग ४२तालिका नं. ५५: पहिलो रोजाइको स्वास्थ्य संस्था वा स्थानको विवरण ६१
रूकखतङ्ग ४३तालिका नं. ५६:मातृशिसु स्वास्थ्य विवरण....................................ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग ४४तालिका नं. ५७: खोपको उपयोग सम्वन्धी विवरण...६२
रूकखतङ्ग ४५तालिका नं. ५८: तौल अनुसार ५ वर्ष मुनिका वालवालिकाको विवरण..६४
रूकखतङ्ग ४६तालिका नं. ५९: रोग प्रभाव अनुसार उपचार प्राप्त ५ बर्ष मुनिका वच्चाहरुको विवरणङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग ४७तालिका नं. ६०: खोप लिने बालबालिकाका विवरण ....ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग ४८तालिका नं. ६१: गर्भवती महिला तथा खोप सम्बन्धी विवरण ६३
रूकखतङ्ग ४९तालिका नं. ६२: बालबालिका तौल सम्बन्धी विवरण..........................ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग ५०तालिका नं. ६३: प्रयोग गर्ने नूनको किसिम अनुसार घरधुरी ६४
रूकखतङ्ग ५१तालिका नं. ६४: स्वास्थ्य समस्या र उपचार सम्बन्धी विवरण ....ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग ५२तालिका नं. ६५: दीर्घरोग संक्रमण हुने तथा मृत्यु हुनेको विवरण...............ङ्कचचद्गच! ब्द्धद्गण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.
रूकखतङ्ग ५३तालिका नं. ६६: परिवार नियोजन सम्बन्धी विवरण ६७

रूकखतङ्ग ५४तालिका नं. ६७: परिवार नियोजनका साधनको प्रयोगको स्थिति ....ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ५५तालिका नं. ६८: पानी प्रयोगको स्रोत अनुसार घरधुरीको विवरण ६८

रूकखतङ्ग ५६तालिका नं. ६९: पानी ल्याउन लाग्ने समय अनुसार घरधुरी विवरण ६८

रूकखतङ्ग ५७तालिका नं. ७०: चर्पीको किसिम अनसार घरधुरी विवरण................६९

रूकखतङ्ग ५८तालिका नं. ७१: फोहोरमैला विसर्जन विधि अनुसार घरधुरी विवरण ७०

रूकखतङ्ग ५९तालिका नं. ७२: चर्पीजन्य फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी विवरण................ ७०

रूकखतङ्ग ६०तालिका नं. ७३: संलग्न क्षेत्रअनुसार बाल श्रमिकको विवरण................ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ६१तालिका नं. ७४: कार्यस्थल अनुसार गर्ने बाल श्रमिकको विवरण ....ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ६२तालिका नं. ७५: बालबालिका तथा युवामा लागू पदार्थ दुव्यर्सन सम्बन्धी विवरण ..ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ६३तालिका नं. ७६: हिंसा पिडित घरधुरी विवरण ७२

रूकखतङ्ग ६४तालिका नं. ७७: सचेतनामुलक तालिम सम्बन्धी विवरण ७५

रूकखतङ्ग ६५तालिका नं. ७८: पारिवारिक कार्यमा लैंगिक सहभागिताको विवरण ७२

रूकखतङ्ग ६६तालिका नं. ७९: युवा तथा खेलकुद सम्बन्धी विवरण................ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ६७तालिका नं. ८०: सुरक्षा निकाय सम्बन्धी विवरण................७६

रूकखतङ्ग ६८तालिका नं. ८१: मुद्दा मामिला वा उजुरीको विवरण ....ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ६९तालिका नं. ८२: धार्मिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाको विवरण ७७

रूकखतङ्ग ७०तालिका नं. ८३: धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको विवरण ७७

रूकखतङ्ग ७१तालिका नं ८४: विद्युतको स्रोत अनुसार सेवा प्राप्त गर्ने घरधुरीको विवरण ८०

रूकखतङ्ग ७२तालिका नं ८५: उपयोग गर्ने वत्तीको स्रोतअनुसार घरधुरी विवरण ८१

रूकखतङ्ग ७३तालिका नं ८६: खाना पकाउने उर्जाको स्रोत अनुसार घरधुरी................ ८१

रूकखतङ्ग ७४तालिका नं ८७:दाउराको मुख्य श्रोत अनुसार घरधुरी विवरण................ ८२

रूकखतङ्ग ७५तालिका नं ८८: खाना पकाउन उपयोग गर्ने चुल्हो अनुसार घरधुरी विवरण ८३

रूकखतङ्ग ७६तालिका नं ८९: संचार साधनको उपयोग र उपलब्धता अनुसार घरधुरी विवरण ८३

रूकखतङ्ग ७७तालिका नं ९०: यातायातका साधनको विवरण................ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ७८तालिका नं ९१: सञ्चारका साधनहरुको विवरण................ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ७९तालिका नं ९२: पुल, सडक र बाटो सम्बन्धी विवरण ८४

रूकखतङ्ग ८०तालिका नं ९३: बजार सम्बन्धी विवरण ८६

रूकखतङ्ग ८१तालिका नं ९४: सामुदायिक वनको विवरण ....ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ८२तालिका नं ९५: जलस्रोत तथा उपयोग सम्बन्धी विवरण ....ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ८३तालिका नं ९६: वासस्थानका आधारमा प्रमुख जनावर तथा चराचुरुङ्गीको विवरण ८८

रूकखतङ्ग ८४तालिका नं ९७: विपद्बाट भएको मानविय क्षतिको विवरण................ ८९

रूकखतङ्ग ८५तालिका नं ९८: विपद्बाट भएको आर्थिक क्षतिको विवरण................ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ८६तालिका नं ९९: वस्ती अयोग्य स्थानमा बसोबास गर्ने परिवारको विवरण.........ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ८७तालिका नं १००: प्राकृतिक प्रकोप र प्रभावको विवरण ....ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ८८तालिका नं १०१: सरकारी कार्यालय सम्बन्धी विवरण................९१

रूकखतङ्ग ८९तालिका नं १०२: समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण ....ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ९०तालिका नं १०३: विभिन्न समूहमा आवद्ध परिवार र सदस्य विवरण ९३

रूकखतङ्ग ९१तालिका नं १०४: गैर सरकारी संस्था तथा विकास साझेदार सम्बन्धी विवरण.....ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ९२तालिका नं १०५: राजनीतिक दलमा समावेशिताको स्थिति ....ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ९३तालिका नं. १०६: समुहमा आवद्धता परिवारको विवरण................ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ९४तालिका नं. १०७: परिवारिक सदस्यको संस्थामा संलग्नताको स्थिति ....ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ९५तालिका नं १०८: गाविसको आय सम्बन्धी विवरण ....ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ९६तालिका नं १०९: गाविसको व्यय सम्बन्धी विवरण................ङ्कचचद्रच! ख्द्रद्रण□कचण थद्र□ घङ्गद्गत्रथङ्गघ.

रूकखतङ्ग ९७तालिका नं ११०: आ.व. २०७२/७३ को लागि प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रमको विवरण**ङ्कचचद्वच! ख्द्वद्वण□कचण थद्व□ घङ्गद्दत्रथङ्गघ.**

परिच्छेद १:परिचय

खाँडाचक्र नगरपालिकाकालिकोटको वस्तुस्थिति विवरण,२०७५ तयारी अन्तर्गत यस परिच्छेदमा यस नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरणको पृष्ठभूमि, वस्तुस्थिति विवरण तयारीको उद्देश्य र विधि र वस्तुस्थिति विवरणको सिमाहरु प्रस्तुत गरिएको छ। यस परिच्छेदमा खाँडाचक्र नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरणको आवश्यकता, महत्व एवं तयारी र यसका विषय वस्तुरु बारे विवरण समावेश गरिएको छ।

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको ईतिहासमा पहिलो पटक राज्यको ढाँचा अन्तर्गत स्थानीय शासनका बारेमा संवैधानिक व्यवस्था गरेको छ। नेपालको संघिय संरचनाको मान्यता र सिद्धान्त अनुरुप, नेपालको संविधान २०७२ को धारा ५६ (१) ले संघ , प्रदेशर स्थानीय तह गरी ३ तहको राज्यको मूल संरचना रहने व्यवस्था गरी सोही धाराको उपधारा (४) र (५) ले स्थानीय तह तर्फ गाउँपालिका, नगरपालिका र जिल्लासभा रहने गरि स्वायत्त क्षेत्रको रुपमाकार्य गर्न सकिने व्य वस्था गरेकोछ। उपर्युक्त संवैधानिक व्य वस्था बमोजिम स्थानीय स्तर देखि नै जनतालाई सार्वभौमसत्ताको प्रयोग गर्ने अनुकूल वातावरण बनाई मुलुकको शासन व्यवस्थामा बढी भन्दा बढी सहभागिता प्रर्वद्धन गर्न विकेन्द्रीकरण तथा अधिकारको निक्षेपणको आधारमा स्थानीय शासन सम्वन्धी व्यवस्था गरेको छ। यस अन्तर्गत नगरपालिकाको कार्यालय स्थानीय विकासको लागि मुख्य राजनीतिक एवं प्रशासनिक कार्यालय रुपमा स्थापना गरिएको छ। स्थानीय विकासको लागि छुट्टै स्वशासित संस्थाको रुपमा विकास गर्दै जानुपर्ने नीति अनुरुप , स्थानीय तहको शासन व्यवस्थाला ई थप जनमुखि , सेवामुखि, जनउत्तरदायी र पारदर्शी तुल्याई शुसासनको प्रत्याभूति दिलाउन तथा नगरपालिकालाई विश्वासिलो शासन इकाईका रुपमा सुदृढीकरण गर्नकालागि यो नयाँ संरचनाको स्थापना गरिएको हो । संघिय संरचनाको मान्यता सिद्धान्त तथा प्रचलित कानुन/नीतिहरु, स्थानीय सरकार संचालन सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन , २०७४ अनुसार समाजका विभिन्न वर्ग, धर्म, लिङ्ग, जातजातिप्रति सम्मान र सहअस्तित्वको भावनाको विकास गरी प्रजातान्त्रिक मूल्य र मान्यता एवम् स्थानीय शासनमा व्यापक सहभागिता , प्रजातान्त्रिक आचरण र क्रियाकलापहरुलाई संस्थागत गर्न को लागि नगरपालिकालाई नेपालको नयाँ निर्मित स्थानीय प्रशासनिक एकाईको रुपमा स्थापना गरिएको छ।

स्थानीय शासनलाई सुशासन प्रवर्धन , सामाजिक सशक्तिकरण तथा विकास प्रतिफल अभिबृद्धि गर्ने प्रमुख रणनीतिको रुपमा स्वीकार गरिएको छ। नेपालको संविधान २०७२ ले स्थानीय शासनको संवैधानिक व्यवस्था गरेको छ। संवैधानिक व्यवस्था अनुसार शासन संचालनमा केन्द्रिय, प्रादेशिक तथा स्थानीय सरकारको संरचना प्रस्ताव गरिएको छ। संविधानले गाउँपालिका र नगरपालिकालाई स्थानीय सरकार र जिल्लातहमा विकास व्यवस्थापन तथा सेवा प्रवाह कार्यमा समन्वय गर्न जिल्ला परिषदको व्यवस्था गरेको छ। संवैधानिक व्यवस्था अनुसार स्थानीय तहमा समावेशी तथा लोकतान्त्रिक प्रणालीको अभ्यास र विकास प्रतिफलमा अभिबृद्धी गर्न स्थानीय शासनको अनुशरण गरि स्थानीय निकायमा अधिकार निक्षेपणसहितको स्थानीय शासनको परिकल्पना गरेको छ। सो अनुसार स्थानीय निकायले सम्बन्धित क्षेत्रको वस्तुस्थिति विश्लेषण गर्ने, श्रोत अनुमान गर्ने, आवधिक योजना तथा बार्षिक कार्यक्रम र बजेट तर्जुमा गर्ने , विकासका गतिविधि तथा सेवा प्रवाह गर्ने , विकास कार्यहरुबाट प्राप्त प्रतिफलको अनुगमन तथा लेखाजोखा गर्ने अधिकार स्थानीय निकायलाई प्रदान गरेको छ। यसै सन्दर्भमा हरेक स्थानीय निकायले स्थानीय क्षेत्रको विकासका निम्ति नगर स्तरीय वस्तुगत तथ्याङ्क संकलन गरी नगरपालिकाको वस्तुस्थिति देखिने स्रोत नक्सा तयार गर्नु पर्ने व्यवस्था गरेको छ।यसैगरी स्थानीय निकायले

विभिन्न क्षेत्रको तथ्याङ्क संकलन गरी वस्तुस्थिति झल्किने विवरण तयार गरी अद्यावधिक गर्नु पर्नेछ भन्ने व्यवस्था गरेको छ। यसका साथै स्थानीय विकासको विद्यमान स्थितिको विश्लेषण गरी विकास का प्रयासलाई दिशानिर्देश गर्न आवधिक तथा बार्षिक विकास योजना तर्जुमा , योजनाको नतिजामूलक अनुगमन तथा विकासका प्रयासहरुको प्रभावको लेखाजोखा गर्न वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरण तयार तथा अद्यावधिक गर्नु पर्ने नीतिगत व्यवस्था रहेको छ।

उपरोक्त कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था र योजनाबद्ध रुपमा यस खांडाचक्र नगरपालिकाको विकासका प्रयासहरुलाई अगाडि बढाउन नगरको वस्तुस्थति विवरण तथा श्रोत नक्शा अपरीहार्य भए बमोजिम यस नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण विवरण तयार गरिएको छ। उपलब्ध कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था अनुसार अर्पलिकको नेतृत्व र नगर विकासका सरोकारवालाहरुको प्रयास र परामर्शदातृ संस्थाको सहयोगबाट यस नगरपालिकाको नगर वस्तुस्थिति विवरण तयार गरिएको छ।

१.२ उद्देश्य

कालिकोट जिल्लाको खाँडाचक्र नगरपालिकाकोघरधुरी सर्वेक्षण, संस्थागत तथ्याङ्क संकलन पश्चात गरिएको तथ्यांक विश्लेषणबाट यस खाँडाचक्र नगरपालिकाको भौगोलिक , जनसांख्यिक, आर्थिक, सामाजिक, भौतिक तथा वातावरणीय र संस्थागत स्थिति विश्लेषणसहित नगर विकासको वस्तुस्थिति चित्रण गर्ने प्रमुख उद्देश्य रहेको छ। यस विवरणको विशिष्ट उद्देश्य देहायअनुसार रहेको छ।

- खाँडाचक्र नगरपालिकाको समग्र वस्तुस्थिति चित्रण तथा विवरण तयार गर्ने र साझेदारलाई जानकारी गराउने
- खाँडाचक्र नगरपालिकाको भू –जैविक, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक, वातावरण र संस्थागत विकाससमेत विषयगत वस्तुस्थिति चित्रण तथा विश्लेषण विवरण तयार गर्ने
- नगरको भौतिक, प्राविधिक, मानवीय तथा वित्तीय स्रोतसाधनको स्थिति र उपलब्धताबारे विश्लेषण गर्ने
- खाँडाचक्र नगरपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण र दोश्रो श्रोत स्थानीय निकाय, सेवा केन्द्र, संघ-संस्थाको विवरण, अध्ययन, सर्वेक्षण तथा प्रगति प्रतिवेदन बाट प्राप्त तथ्याङ्क (को विश्लेषणगरी विषयगत रुपमा नगरको एकीकृत वस्तुगत विवरण तयार गर्ने
- नगरको विषय र क्षेत्रगत विकासका संभावना तथा समस्याहरूको पहिचान तथा विश्लेषण गर्ने।
- खाँडाचक्र नगरपालिकाको आवधिक तथा वार्षिक योजना तर्जुमा र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको लागि विषयगत र सामाजिक रुपमा खण्डीकृत र एकीकृत अद्यावधिक सूचना विवरण उपलब्ध गराउने।

१.३ वस्तुस्थिति विवरण तयारी विधि तथा प्रक्रिया

खाँडाचक्र नगरपालिका कालिकोटको नगर वस्तुस्थितिविवरण देहायमा उल्लेखित विधि तथा प्रक्रिया अबलम्बन गरी तर्जुमा गरिएको छ।

१.३.१ नगरस्तरीय बैठक तथा विज्ञ परामर्शदाता संस्थाको छनौट

खाँडाचक्र नगरपालिकाको समग्र वस्तुस्थिति चित्रण तथा विवरणतर्जुमा प्रक्रियामा नगरलाई प्राविधिक सहयोग गर्न नियमानुसार व्यवसायिक विज्ञ परामर्शदाता संस्थाको छनौट गरी परामर्श सेवा प्राप्त गर्ने निर्णय भएको थियो। परामर्शदातृ संस्थाले खाँडाचक्र नगरपालिकाको वस्तुस्थिति तर्जुमा मार्गदर्शनमा तोकिएको कार्य विवरण अनुसार विवरण तर्जुमा

प्रक्रियामा परामर्श सेवा प्रदान गरेको थियो भने खाँडाचक्र नगरपालिकाको कार्यालयबाट आर्थिक सहयोग उपलब्ध भएको थियो। नगर वस्तुस्थिति सम्बन्धी कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था , उद्देश्य, तयारी विधि तथा प्रक्रिया , नगर क्षेत्र विकासका सरोकारवालाको भूमिका एवम् छलफलका लागि नगरस्तरीय अभिमुखीकरण कार्यक्रम आयोजना गरिएको थियो। कार्यक्रममा नगरको वस्तुस्थिति विवरणमाउपयोगी तथ्याङ्कको श्रोत, ढाँचा तथा विषय क्षेत्र, प्रयोग र वस्तुस्थिति विवरणतर्जुमाको आवश्यकता र तर्जुमा प्रक्रियाबारे समेत अन्तरक्रिया तथा छलफल गरिएको थियो।

१.३.२ घरधुरी सर्वेक्षण तथा संस्थागत सूचना संकलन

संघीय मामिला तथा तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट जारी गाउँ /नगर वस्तुस्थिति विवरणको ढाँचा मा आधारित रहेर परामर्श सेवाप्रदायक संस्थाद्वारा तथ्याङ्क संकलन फाराम तयार परिएको थियो । उक्त फाराम अनुरुप नगरपालिकाले स्थानीय गणकहरुलाई एक दिने तथ्याङ्क संकलन तालिम प्रदान गरी घरधुरी सर्वेक्षण तथा तथ्याङ्क संकलन गरि एको थियो भने पेशागत विज्ञ प्राविधिक टोलीले संस्थागत स्रोत तथा अध्ययन , सर्वेक्षण र प्रगति प्रतिवेदन जस्ता स्रोतहरुबाट संस्थागत तथ्याङ्क विवरण संकलन गरेको थियो।नगरको वस्तुस्थिति विवरणतथ्याङ्कको पहिलो श्रोतघरधुरी सर्वेक्षण र दोश्रो श्रोत संस्थागत तथा अध्ययन सर्वेक्षणबाट प्राप्त विवरणको आधारमा यो खाँडाचक्र नगरपालिकाको समग्र वस्तुस्थिति विवरण २०७५ तयार गरिएको छ। संस्थागत तथ्याङ्कको प्रमुख श्रोतहरुमा नगर भित्र रहेका स्वास्थ्य संस्था, विद्यालय, सेवा केन्द्र तथा संघ -सस्थामा उपलब्ध तथ्याङ्क विवरण , राष्ट्रिय जनगण ना, अध्ययन प्रतिवेदन , मानव विकास प्रतिवेदन, आर्थिक सर्वेक्षण, विभिन्न विषयगत अध्ययन प्रतिवेदनहरु रहेका छन्। घरधुरी सर्वेक्षण तथा संस्थागत तथ्याङ्क विवरणका लागि उपलब्ध ढाँचा अनुसार तथ्याङ्क सकंलन फाराम (औजार) विकास गरी तथ्याङ्कन संकलन गरिएको थियो। नगर वस्तुस्थिति विवरण तयारीको लागि प्रयोग गरिएका तथ्याङ्क संकलन फरामहरु यस विवरणको **अनुसूची १** मा प्रस्तुत गरिएको छ।

१.३.३ तथ्याङ्क प्रशोधन तथा विश्लेषण

यो वस्तुस्थिति विवरण तयारीको क्रममा संकलित कोरा घरधुरी सर्वेक्षण तथ्याङ्कलाई कम्प्युटर सफ्टवयर तयार गरी प्रत्येक घरधुरीको संकलित तथ्याङ्कलाई प्रविष्ट तथा कम्प्युटर प्रणालीबाट प्रशोधन गरी तथ्याङ्कशास्त्रीय विधिद्धारा तथ्याङ्क विश्लेषण गरि एको छ। भविष्यमा नगरपालिकाका संबन्धित कर्मचारी द्वरा तथ्याङ्क प्रविष्ट तथा विष्लेषण गरी वस्तुस्थिति विवरण तयार गर्न र आवश्यकता अनुसार यसलाई अद्यावधिक गर्न सहज होस् भन्ने हेतुले तथ्यांक संकलन कम्प्युटर/मोबाइल सफ्टवयरतयार गरिउपलब्ध तथ्याङ्कलाई कम्प्युटरमा इन्ट्री तथा विश्लेषण पूर्व चेकजाँच गरी देखिएका त्रुटीहरुलाई सुधार गरि तथ्याङ्कलाईविश्लेषण समेत गरिएको छ।

यस प्रकार प्राप्त सूचनाहरुलाई चेकजाँच पछि सफ्टवेरमा कोडिङ्ग गरी तयार गरिएको डाटा इन्ट्री फिल्डमा प्रविष्ट गरी तथ्याङ्कको विष्लेषण गरि एको छ। कम्युटरमा इन्ट्री गरिएको तथ्याङ्क वस्तुस्तिथि विवरण फाराम तथा आवश्यकता अनुसार अर्थ दिने गरी त्यसको विश्लेषण गरी यो नगर वस्तुस्थिति विवरणमा प्रस्तुत गरिएको छ। यसका साथै प्राथमिक श्रोतबाट नपुग र आवश्यक तथ्याङ्क-सूचना दोश्रो श्रोतबाट संकलन गरी उक्त तथ्याङ्क तथा सूचना प्रयोग गरिएको छ। यसका साथै पँलिका र जिल्ला समन्वय समिति कालिकोट बाट उपलब्ध वस्तुस्थिति फाराम अनुसार सूचना विवेचना गरी क्षेत्रगत रुपमा योजना तर्जुमा , अनुगमन र मुल्याङ्कनमा सहजै प्रयोग गर्न सकिने गरी प्र स्तुती र विवेचना गरिएको छ। यसमा उल्लेखित सूचना अनुसार योजना व्यवस्थापन र नगर विकासको प्रगति विवरण तयार गर्ने र नगर व्यवस्थापन

सूचना प्राणलीमा पनि जोड्न सकिने गरी तथ्याङ्कलाई प्रस्तुति र विवेचना प्रस्तुत गरिएको छ। तथ्याङ्क प्रशोधन तथा विश्लेषण कम्प्युटर सफ्टवेयरको नमूना अनुसूचीमा प्रस्तुत गरिएको छ।

१.३.४ वस्तुस्थिति विवरणको मस्यौदा तयारी तथा सुझाव संकलन

संघीय मामिला तथा तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट जारी गाउँ /नगर वस्तुस्थिति विवरणको परिमार्जित ढाँचा तथा विभिन्न विकास साझेदार तथा स्थानीय निकाय स्वयंले विगतमा अभ्यास गरेका नमूनायोग्य ढाँचा अनुसार यस नगरको वस्तुस्थिति विवरणको मस्यौदा तयार पारिएको थियो। उपलब्ध ढाँचामा तयार गरिएको वस्तुगत विवरणको मस्यौदालाई नगरस्तरीय सुझाव संकलन कार्यशाला आयोजना गरी प्रमुख विषयवस्तु तथा विवरण प्रस्तुत गरी राय सुझाव संकलन गरिएको थियो।

१.३.५. नगर वस्तुस्थिति विवरणको अन्तिम प्रतिवेदन तयारी

नगरस्तरीय कार्यशाला गोष्ठीबाट प्राप्त राय सुझाव र जिसस, साझेदारी संस्था र नगर विकासका सरोकारवालाबाट प्राप्त राय सुझाव समावेश गरी यस खाँडाचक्र नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरणको यो अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको छ।

१.४ सीमा

वस्तुस्थिति विवरणलाई संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयबाट जारी ढाँचा अनुसार यस नगरपालिकाको वस्तुस्थिति विवरण तयार पारिएको छ। विवरणमा घरधुरी सर्वेक्षण तथा संस्थागत तथ्याङ्कको अद्यावधिक विवरण प्रयोग गरिएको छ। वस्तुस्थिति विवरण तयारीको क्रममा तथ्याङ्कलाई सामाजिक र लैंगिक रुपमा खण्डीकृत र विषयगत रुपमा एकीकृत गर्ने प्रयास गरिएको छ। भरपर्दो , विश्वसनीय तथ्याङ्क र सूचनाबाट वस्तुगत र वैज्ञानीक योजना बन्न सक्छ र फलस्वरुप ठोस उपलब्धी हासिल हुने र श्रोतको प्रभावकारी परिचालन सम्भव हुन्छ भन्ने मान्यता अनुरुप नगरको समग्र वस्तुस्थितिको विष्लेषण र विवरण आवश्यकता महशुस गरि यो वस्तुस्थिति विवरण तयार पारिएको छ । यसका साथै विद्यमान ऐन तथा नियमले पनि स्थानीय विकास र सुशासनको अभ्यासमा सूचनाको प्रयोगलाई न्यूनतम शर्त तथा कार्य सम्पादनको मुख्य कार्यक्षेत्रको रुपमा राखेको अवस्थालाई मध्यनजर गरी यो वस्तुस्थिति विवरण तयार गरिएको हो। स्थानीय निकायमा जनप्रतिनिहरु वहाल रहेको वर्तमान अवस्थामा पनि स्थानीय विकास योजना तर्जुमा , अनुगमन तथा मुल्याङ्कनको लागि महत्वपूर्ण रहेको वस्तुस्थिति विवरण तथ्याङ्कको पहिलो आधार भएको छ। नगरको वस्तुस्थिति विवरण तयार नभएकै कारणनगरको आवधिक तथा वार्षिक योजना तर्जुमा, अनुगमन तथा मुल्याङ्कनका आधार तय गर्न सहज नभएको कारण खाँडाचक्र नगरपालिका ले यो वस्तुस्थितिनिर्माण गर्ने निर्णय गरेको हो । सोही निर्णय बमोजिम तथ्याङ्क संकलनको योजना तयार गरी हरेक वडामा वडा अध्यक्ष को प्रत्यक्ष सुपरिवेक्षणमा सम्बन्धित वडाको स्थानीयलाई गणकको रुपमा परिचालन गरी तथ्याङ्क संकलन गरि एको थियो । भौगोलिक विकटता , प्राविधिक जनशक्तिको कमी, समयावधि तथा गणकहरुको क्षमताका कारण घरधुरी सर्वेक्षणको तथ्याङ्कले पूर्णता र खोजे जतिको शुद्धता नभएका कारण तथ्याङ्क विष्लेषणमा केही समस्या देखिएको र तथ्याङ्क विष्लेषणका विभिन्न उपाय द्वारा समाधान गर्ने प्रयास गरिएता पनि कतिपय समस्याहरु विद्यमान रहेका छन्। यद्यपी यसबाट प्राप्त सूचनाले निर्देशित उद्देश्य हासिल गर्न सकिने अपेक्षा रहेको छ । आगामी दिनमा तथ्याङ्कको संकलन , प्रसोधन र विष्लेषणबाट यसलाई अद्यावधिक, परिमार्जित र अझ तथ्य परक बनाउन आवश्यक छ।

परिच्छेद २: भौगोलिक र भौतिक विवरण

खाँडाचक्र नगरपालिकाकालिकोट को वस्तुस्थिति विवरण ,२०७५ तयारी अन्तर्गत यस परिच्छेद : २ मा यस नगरपालिकाको भौतिक , प्राकृतिक, प्रशासनिक तथा ऐतिहासिक विवरण प्रस्तुत गरिएको छ। यसमा खास गरी नगरपालिकाकोभौगोलिक तथा प्रशासनिक अवस्थिति , ऐतिहासिक पृष्ठभूमि , भौगोलिक तथा प्राकृतिक विवरण , जलवायु र जलश्रोतको विवरणको व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ।

२.१. भौगोलिक अवस्थिति र प्रशासनिक तथा राजनीतिक विवरण

खाँडाचक्र नगरपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति हेर्दा यो कर्णाली प्रदेशको कालिकोट जिल्लामा पर्ने नौ स्थनीय तह -सात गाउँपालिका र दुई नगरपालिका मध्य एक हो । कूल १३३.२९ वर्ग किलोमिटर क्षेत्रफल मा अवस्थित रहेको छ। नेपालको मध्यपश्चिम क्षेत्रमा अवस्थित यो नगरपालिका को सिमानामा पूर्वमा तिलागुफा न. पा. , पश्चिममा नरहरिनाथ गा.पा., उतरमा पचालझरना र सन्नीत्रिवेणी गा.पा. र दक्षिणमा कालिका र महबौ गा.पा. पर्दछन्। भौगोलिक क्षेत्र र वनौटको हिसावले हेर्दा यो नगरपालिका पहाडी क्षेत्रमा पर्दछ।

संवैधानिक व्य वस्था बमोजिम गाउँ विकास समितिलाई बिस्तार गरेर बनाइएको नेपालको नयाँ निर्मित स्थानीय प्रशासनिक एकाईको आधारमा यो खाँडाचक्र नगरपालिका साबिकका मान्म, दांहा, पांखा, भर्ता र बदालकोट गाविसका वडाहरु समाबेस गरि बनेको हो र यसमा ११ नगरका वडा संख्या रहेका छन्। नेपाल सरकारले वि.सं. २०७४ साउन २८ गते स्थानीय तहको सङ्ख्या ७४४ बाट बढाएर ७५३ मा सीमित गरेको थियो। नयाँ निर्णय अनुसार अब नेपालमा जम्मा ७५३ स्थानीय तह रहेको छ जसमा ६ महानगर, ११ उपमहानगर, २७६ नगरपालिका र ४६० गाउँपालिकारहेको छ सोहि अनुरुप यो खाँडाचक्रनगरपालिकाको प्रशासनिक अस्तित्वकायम भएको हो। यस नगरपालिकाको प्रशासनिक केन्द्र मान्म रहेको छ। यस नगरपालिकाको प्रशासनिक विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं २.१: नगरपालिकाको वडा बिभाजन विवरण

वडा नं	साविक गा.वि.स. हरु र वाड नं	वडा नं	साविक गा.वि.स. हरु र वाड नं
१	मान्म ५	७	दांहा ८ र ९
२	मान्म १ देखि ४ र भर्ता ८	८	पांखा १ देखि ४
३	मान्म ८ र ९	९	पांखा ५ देखि ७
४	मान्म ६ र ७	१०	पांखा ८ र ९
५	दांहा १ देखि ३	११	बदालकोट १ र ३
६	दांहा ४ देखि ७		**नगरका वडा संख्या: ११**

नेपालको संविधान बमोजिम नेपाल सरकारबाट मिति २०७३।११।०९ मा स्थानीय तहको निर्वाचन मिति २०७४।०१।३१ गते सम्पन्न गर्ने गरी घोषणा भए बमोजिम बीस वर्षको लामो अन्तराल पछि स्थानीय तहको पहिलो चरणको चुनाव सम्पन्न भै यस नगरपालिकाका निर्वाचित प्रतिनिधिहरुले आफ्नो कार्यभार र जिम्मेवारी संहाली सक्नु भएको छ। निर्वाचन पछि लामो समयको अन्तरालमा आएका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुको स्थानीय तहको उपस्थितिले आम नगरवासीहरुमा आशा र अपेक्षा बढेको छ। स्थानीय तहमा प्राप्त स्रोत र साधनको न्यायोचित , प्रभावकारी र मितव्ययी तरिकाको उपयोगले अवश्य पनि स्थानीय तहका प्रतिनिधिहरु प्रति जनताको विश्वाश र भरोसा बढेर गएको छ। साथै यसै अनुसार

गर्न र गराउन अपेक्षा गरिएको छ ।यस नगरपालिकाको स्थानीय निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु र कार्यपालिकाका सदस्यहरुको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. २.२ निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरु र कार्यपालिकाका सदस्यहरुको विवरण

सिनं	नाम थर	पद	सिनं	नाम थर	पद
१	जसि प्रसाद पाण्डे	नगर प्रमुख	१२	दिल वहादुर शाही	वडा नं. १० वडा अध्यक्ष
२	विजया विष्ट	नगर उपप्रमुख	१३	पुष्पराज गिरी	वडा नं. ११ वडा अध्यक्ष
३	गणेश वहादुर शाही	वडा नं. १ वडा अध्यक्ष	१४	धर्मराज टमटा	कापा सदस्य
४	विर्खसिंह विक	वडा नं. २ वडा अध्यक्ष	१५	लालविरे नेपाली	कापा सदस्य
५	महाविर पाणडे	वडा नं. ३ वडा अध्यक्ष	१६	रुपसिगे सार्की	कापा सदस्य
६	धनसीगे कामी	वडा नं. ४ वडा अध्यक्ष	१७	शरिता आचार्य	कापा सदस्य
७	खडानन्द चैलागाइ	वडा नं. ५ वडा अध्यक्ष	१८	लाइसरा शाही	कापा सदस्य
८	जगदिश शाहि	वडा नं. ६ वडा अध्यक्ष	१९	वुचे सुनार	कापा सदस्य
९	रजवहादुर मल्ल	वडा नं. ७ वडा अध्यक्ष	२०	कर्मकला विष्ट	कापा सदस्य
१०	आदिचन्द्र चौलागाइ	वडा नं. ८ वडा अध्यक्ष	२१	लक्ष्मी शाही	कापा सदस्य
११	गोविन्द वहादुर मल्ल	वडा नं. ९ वडा अध्यक्ष	२२	कासी प्रसाद पंगेनी	सचिव

तल प्रस्तुत भौगोलिक स्थानीय तहको सूचना प्रणालीमा आधारित नक्शाले खाँडाचक्र नगरपालिका कालिकोटको अवाथिति स्पष्ट देखाउँछ ।

नक्शा २.१ इलाका र गाविस विभाजन देखिने कालिकोट जिल्लाको नक्शा

२.२ नगरपालिकाको ऐतिहासिक पृष्ठभूमि

२.२.१ खाँडाचक्र दरवार

भारतका तत्कालिन राजा औरंगजेवका पालामा मुस्लिम धर्मको प्रचार प्रसार अति तिव्र रुपले वढि रहेको थियो। सोही राजा बाटै मुस्लिम धर्म मान्नेहरुको संख्या बढाउन प्रत्यक दिनमा कम्तिमा पनि एक हजार हिन्दुहरुलाई आफ्नो धर्म परित्याग गर्न लागाई मुस्लिम धर्म मान्न बाध्य गराएर मात्र राजा औरंगजेवले विहानको खाना खाने चलन थियो। प्रत्येक दिन एक हजार जनै निकाल्न लगाई ७४ हजार गाडा जनै जम्मा गरि जलाएका थिए। यसै गरि औरंगजेवले सताएका भारत जोतपुरको जयपुर भन्ने ठाऊँमा वसेका राजपुतहरु वा राजाहरुमा पनि औरंगजेवले आक्रमण गर्न आउँदा आफ्नो सनातन हिन्दु धर्म जोगाई राख्नका लागि जोतपुरको राज्य जयपुर लाई छाडेर नेपालको उत्तराखण्ड तर्फ रत्नज्योती नाम गरेका राजाले प्रस्थान गरेका थिए। नेपाल भित्र प्रस्थान गर्दा डोटि जिल्लाको वाटो हुँदा मानस्वरवर तिर्थ पुगेर त्यँहा वाट फर्केर कर्णाली प्रदेशका सिँजापति राजा कल्ल्याल वंशज सँग हालको कालिकोट जिल्ला अन्तरगत पर्ने राश्कोट दरावारको फुकोट भन्ने ठाऊँमा राजधानी बनाई वसेका थिए। राश्कोट दरवारमा आई वसेकाले राजकोटी शाही ठकुरी भनि आफुलाई चिनाउन सजिलो गराएका हुन। जोतपुरका राजपुरहरुको जुन गोत्र थरहो त्यही गोत्र अत्रि शाही थर सुर्यवंशी हो। उक्त रत्नज्योती नाम गरेका राजाका सन्तानका २३ औँ पूस्ताका राजा मलय वमले सुरक्षाको दृष्टिकोणले उत्तर पट्टि कर्णाली नदि दक्षिण पट्टि तिला नदिले घेरेको ठाऊँ कोट भन्ने ठाऊँमा सात तले दरवार वनाई राज्य ंसंचालन गरी बसेका हुन। उक्त समयमा लडाँई लड्दा अरुकुनै हतियारको आविस्कार नभएको हुँदा लुहारेकोटमा वसेका देवसिंह लुहारका सन्तानले खाँडो भन्ने हतियार बनाई राजा मलय बम लाई दिएका थिए। सो खाँडो नामको हतियारले राजाले लडाई लडि खाँडाचक्र लेख मान्म र औल मान्मको एरिया कायम गरे राजाले उक्त खाँडो घुमाएकाले खाँडो भन्नाले खाँडाको नाम हो घुमाउनु को अर्थ चक्र हो चक्र माने घुमाउन त्यस कारण खाँडाचक्र दरवार नाम राखिएको हो। डोटिमा आई तौरता मान्या खाच्यार दिया बाल्या मानासरोवर गई खाँडो पखाल्या राश्कोटमा आई महाराजि पाया भन्ने चलन छ। योगी नरहरी नाथले लेखेको इतिहाँस प्रकाश भागको पाना नं. ३ मा मलय बमको राजधानि खाँडाचक्र भनि लेखिएको छ। साविक मान्म खाँडाचक्र राजधानि, गाविस र हाल खाँडाचक्र नगर पालिकाको नाम खाँडाचक्र नगरपालिका राखिएको हो। खाँडाचक्र दरवारको भग्नावसेस संरक्षण गरि उत्खनन् गरेमा परातात्विक बहुमुल्य सामानहरु भटिन सक्ने सम्भावना भएकाले नेपाल सरकारले राष्ट्रिय सम्पदा सुतिमा राखि सो को अध्ययन अनुसन्धान गरि पर्यटकिय स्थल बनाउन पहल गर्न जरुरी छ।

२.२.२ मान्म पञ्चदेवल निर्माण

राजा मलयबम्मले खाँडाचक्र दरवारमा राज गरी राज्य संचालन गर्ने क्रममा आफ्नो पूर्खाको परमपरा हिन्दु संस्कृती आफ्नो धर्म संस्कारलाई बिर्सनु आफुलाई बिर्से सरह हुन्छ भन्ने हेतुले योगी नरहरी नाथले लेखेको मनुष्स्मृति भन्ने प्रकासीत पुस्तक लेखे अनुसार आल पञ्चदेवल भएको ठाऊँमा द्धापर युगमा मनु ऋषिले कुटि बनाई बसेका थिए। पाँचपाण्डव र सय कौरवको वीचमा कुरुक्षेत्रको लडाईहुने सम्भावना बढेकाले उक्त लडाईमा कसरी लडाई लड्ने कसलाई सारथी वनाउने भन्ने कुरालाई मनुऋषि सोधपुछ गर्न पाँच पाण्डवहरु भारतको हस्तनापुर बाट त्याहाँ आएका थिए। सो ठाऊँमा मलयबम्म राजाले नित्य पुजागर्नको लागि सा.के १३०० का वडे राजा मलयबम्मले बनाएका पञ्चदेवल हुन भन्ने योगी नरहरी नाथले लेखेको इतिहाँसको प्रकाशमा आशि लेख दृष्य प्रतिकहरुको पाना नं. ३५ मा लेखिएको छ। राजा मलयबम्मका जेष्ठ सुपुत्र इन्दिबम्म सन्तानहरु पञ्चदेवलको वरिपरी बासोवास गरि वसेका छन तिनिहरुकै सन्तानमध्यका जेठा सन्तान मध्यका नायकका परिवारले कर्ताको रुपमा र पाण्डे , सञ्ज्याल, आचार्य, वराल बाहुनले पुजागर्ने चलन छ। ठुलो देवलको पूर्वी पट्टी विष्णु भगवानको ढुङ्गामा कुँदिएको मुर्ति छ। दक्षिणमा गणेशको मुर्ति छ। उत्तरमा लक्ष्मिको

मुर्ति छ । पश्चिममा बाघमाथि चढेको दुर्गा भगवतीको मुर्ति छ । पाँचौ देवलको तल शिव लङ्गहरुछन त्यसकारण पञ्चदेवलमा पञ्चदेवताको पुजागर्ने चलन छ । पहिले देखि वडा दशैँ , चैते दशैँमा विशेष पुजाआज गरिन्छ । दशैँ र चैते दशैँमा राँगा वोका काट्ने चलन छ । राँगा वोकालाई कातो लगाउने सिउनागाँई विष्ट , जाडे विष्ट, छितागाई विष्टले जाडे विष्टका अंश वर्सका खड्काहरुले मात्र कातो लगाउने चलन छ । पञ्चदेवलको संरक्षण गनु , जिर्ण उद्धार गर्नु अति आवश्यक छ । पुरातात्विक महत्वको मन्दिरहरु भएकाले प्रचारप्रसार भएमा पर्यटकहरु दर्शन गर्न आउने धेरै सम्भावना देखिन्छ ।

२.३ भू–बनौट, भू–क्षेत्र तथा भू–उपयोग

पहाडी क्षेत्रमा अवस्थित कालिकोट जिल्लाको यो खाँडाचक्र नगरपालिकाको भू –क्षेत्र विवधतायुक्त छ । नगरको लेख खण्ड केहि पहाडी भू–भागमा हिउँ पर्ने देखि कर्णाली नदी किनारमा वेशीहरु पनि रहेका छन् । यस नगरपालिकाको भू–क्षेत्र भिरालो रहेको देखिन्छ । यस नगरपालिकाको अधिकांश भू–भाग चट्टानले ढाकेको छ भने केहि भू–भाग घाँसे भीरपाखा तथा चरन क्षेत्रको रुपमा रहेको छ । तसर्थ यस नगरपालिकामा खेतीयोग्य जमिनको अभाव छ । प्राकृतिक श्रोत साधन विशेष गरी बहुमुल्य तथा प्रशिद्ध जडिबुटी , र सांस्कृतिक तथा धार्मिकस्थल पन्चदेवल मन्दिर यस नगरपालिकाकाको विकासका संभाव्य श्रोतहरु हुन् र यी क्षेत्रहरुको विकास र व्यवस्थापनमा लगानी गरेर मात्र नगरको विकासलाई गति दिन सकिन्छ ।

२.४ माटोको बनावट, उर्वराशक्ति र भू–क्षय

कृषि उत्पादनका हिसाबले यहाँको माटोको बनौट खेती योग्य संगै चट्टानले ढाकेको छ । फलस्वरुप खेतीपातीका लागि नगरपालिकाका केहि वडामाजग्गाको अभाव रहेको छ । यसका साथै यहाँ पनि अन्य क्षेत्रमा भन्दा बर्षाक कम हुने कारण पनि खेतीपाती गर्न त्यति संभव देखिदै तर पनि केही भागमा मानिसहरु खेतीपाती गरेको पाइन्छ । वास्तवमा यहाँ खेतीको लागि योग्य जमिनको कमी हुनु र खेतीको लागि योग्य जमिनमा खेतीपाती कम गरिनुले यहाँ उत्पादित खाद्यान्नको अभाव रहन्छ फलस्वरूप खाद्यान्नको आयात वर्ष भरि गर्नुपर्ने देखिन्छ । यहाँ जमिनको वैज्ञानिक उपयोगको आधारमा फलफुल , वन, चरन तथा पशुपालन गर्न उपयुक्त देखिन्छ ।

सिमित मात्रामा भए पनि यस नगरपालिकामा धान, मकै, कोदो, फापर, गहुँ, र जौको खेति गरिन्छ भने आलू यहाँको मुख्य खाद्यान्नको रुपमा रहेको छ । यस नगरपालिकाको अधिकांश कृषि क्षेत्रमा धान , मकै, गहुँ र आलु खाँद्यान्नको रुपमा लगाउने गरिएको पाइन्छ र दलहन खेतीमा भटमास र सीमि एवं अन्य नगदी वाली समेत लगाइन्छ । ।

२.५ जलवायु

पहाडी क्षेत्रको रुपमा चिनिएको यो नगरपालिका पर्यावरणीय क्षेत्र तथा जलवायुको हिसावले हेर्दा पहाडी होचो नदीतट अनुसारको भिन्नता पाइन्छ । यस नगरपालिकामा शितोष्ण , समशितोष्ण र उतोष्ण तीनै किसिमको हावापानी पाइन्छ । विविधतापूर्ण हावापानी र भू–प्राकृतिक संरचनाका कारणले गर्दा नेपालको अन्य पहाडी क्षेत्र जस्तै यहाँको हावापानी पनि विविधतापूर्ण रहेको पाइन्छ । यस नगरमा अग्ला पहाड र लेक भएको हुँदा जलश्रोत र पर्यावरणीय विविधतामा धनि रहेको यस क्षेत्रको लेक खण्डमा हिउँ परेको हुन्छ ।

२.६ जलश्रोत

हुम्ला कर्णालीजस्तो ठूला नदि र तिला नदि यस नगरपालिकाको भू –भागबाट वग्ने भएकोले जलश्रोतको हिसाबले धनी रहेको छ । हुम्ला कर्णाली नदीको मुहान तिब्बतमा अवस्थित राक्षस तालमा रहेको छ । यो नदी चिनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बतको सेराबाट बग्दै हुम्लाको हिल्सा हुँदै नेपाल प्रबेश गर्दछ ।

२.७ पर्यटकीय, साँस्कृतिक र मनोरम स्थलहरु

यस नगरपालिकामा विभिन्न खालका प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाहरु रहेका छन् । नगरको सिमाना क्षेत्रमा प्राकृतिक श्रोत र मन्दिर जस्ता सम्पदा यस नगरपालिकामामा रहेका छन् । हिन्दु समुदाय बीचको हार्दिकतापूर्ण सम्बन्ध रहेको यस नगरमा विभिन्न उत्सव र चाडपर्वमा आउने गर्दछन् । शिवरात्री , दशैं, माघे संक्रान्ती, चैते दशैं, तिहार, फागु पूर्णीमा जस्ता चाडपर्वमा विषेशगरी यसक्षेत्रमा मानिसहरुको जमघट हुने गर्दछ । पहाडी समुदायको मौलिक संस्कृतिले पनि यस क्षेत्रको विशिष्ट साँस्कृतिक पहिचान बोकेको छ । वडा नं १ मा पर्ने पन्चदेव मन्दिर एउटा सार्वजनिक धार्मिक स्थाल समेत रहेको छ ।

२.८ उपलब्ध सेवा तथा सुविधा

आर्थिक सामाजिक विकासका लागि स्थानीय निकायका पदाधिकारीहरु , विभिन्न कार्यालयका कर्मचारी पदाधिकारीहरु, गैसस, निजीक्षेत्र एवं नागरिक समाजका प्रतिनिधिहरु सवैको भूमिका अग्रणी रहेको छ । यी सरोकार समूहहरुको अत्यधिक सहभागिता बढाई यस नगरपालिकाको न्यायपूर्ण , समनतामूलक विकास एवं उच्च विकास दर हासिल गर्न उपलब्ध सेवा तथा सुविधाको प्रभावकारितामा जोड दिन अतिआवश्यक छ ।

यस नगरपालिकाको प्रशासनिक कार्यालय , मान्ममा छ । एक हुलाक कार्यालय,३८ वटा विद्यालय तथा एउटा जिल्ला प्रहरी कार्यालयपनि उपलब्ध रहेका छन् । यसका साथै वडा नं १ मा जिल्ला स्वास्थ्य कार्यलय, कृषि सेवा केन्द्र तथा पशु सेवा केन्द्रबाट आ–आफ्नो क्षेत्रसँग सम्वन्धीत सेवा तथा सुबिधा उपलब्ध गराइरहेको छ । यो नगरमा स्थानीय बजारका रुपमा वडा नं १ मा अवस्थित खाँडाचक्र बजार रहेको छ । नगरको १ देखि ३ वडा र ११ वडाका ४० घरधुरी बाहेक अरुमा हाल सम्म विद्युत सेवाउपलब्ध भएको छैन । यस नगरपालिकाको सवै वडा र वस्तीहरुमा नेपाल टेलीकमको जिएसएम तथा सिडिएमए र एनसेलको मोवाइल सेवाउपलब्ध रहेको छ ।

परिच्छेद ३: जनसांख्यिक विवरण

यस परिच्छेदमा जनसंख्याको आकार, बृद्धिदर, वनावट, वितरण, जातजाती, जनजाती, धर्म तथा सँस्कृति र भाषगत रुपमा जनसंख्या, वडा अनुसार जनसंख्या वितरण सम्बन्धि विवरण र सूचना विष्लेषण तथा प्रस्तुत गरिएको छ।

३.१. आधारभूत जानसाँख्यिक चरित्र

यो खाँडाचक्र नगरपालिका भित्रको घरधुरी तथा जनसंख्याको अवस्थालाई हेर्दा वडागत हिसाबले फरक फरक स्थिति रहको छ। हालको घरधुरी सर्वेक्षणले नगरपालिकाको जनसंख्या राष्ट्रिय जनगणना २०६८ तथा घरधुरी सर्वेक्षण २०७ ५ को तुलनात्मक अध्ययन गर्दा जनसंख्यामा वृद्धि भएको पाईन छ। यस सम्बन्धी थप विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका नं. ३.१. पारिवारिक तथा जनसंख्या विवरण

वडा नं.	२०७५ सर्वेक्षण					२०६८ सर्वेक्षण			
	घरधुरी	जनसंख्या				घरधुरी	जनसंख्या		
		महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत		महिला	पुरुष	जम्मा
१	९६३	२२५८	२४४७	४७०५	२०.९३	९२१	२३३५	१९५७	४२९२
२	५९७	१८११	१९५०	३७६१	१६.७३	५६३	१५९१	१५१९	३११०
३	२२६	७२०	७७७	१४९७	६.६६	१७४	५४२	५४७	१०८९
४	२६७	८६४	८९९	१७६३	७.८४	२२७	७०५	७३८	१४४३
५	३६८	११०२	११६९	२२७१	१०.१०	३५१	१०२३	१०४७	२०७०
६	३७२	११४६	१३९६	२५४२	११.३१	३५६	१०६०	१११३	२१७३
७	१३१	४२६	४२९	८५५	३.८०	१४२	४१९	४२२	८४१
८	२६७	८२६	९१८	१७४४	७.७६	२७५	८५४	८५७	१७११
९	२०१	६१७	६४०	१२५७	५.५९	२०५	६३९	६३६	१२७५
१०	१५९	५१६	५२८	१०४४	४.६४	२११	६४६	६१७	१२६३
११	१६५	५२९	५१७	१०४६	४.६५	१८५	५२०	५०१	१०२१
जम्मा	३७१६	१०८१५	११६७०	२२४८५	१००.००	३६१०	१०३३४	९९५४	२०२८८

स्रोतः केन्द्रीय तथ्यांक विभाग, २०६८ तथा नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

आधारभुत सुचना तथा नगरको घरधुरी सर्भेक्षण २०७५ का अनुसार यस नगरको कूल घरधुरी ३७१६ मध्ये सबै भन्दा बढी घरधुरी वडा नं. ०१ मा घ.धु. संख्या ९६३ रहेको छ। जस्मा पुरुष घरमुली संख्या ८७९ र महिला घरमुली संख्या ८४ रहेको छ। त्यसै गरी सबै भन्दा कम घरधुरी वडा नं. ०७ मा घ.धु. संख्या १३१ रहेको छ। यस नगरपालिकाको औसत परिवारको आकार ५.५ रहेको पाइन्छ। नगरको वडा अनुसार घरमुली, परिवारको आकार र लैंगिक अनुपातसम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ३.२ परिवारको आकार र घरमुली अनुसारको जनसंख्याको बनावट

वडा नम्बर	घरमुली अनुसार घरधुरी			जनसंख्या	परिवारको आकार	लैंगिक अनुपात
	महिला घरमुली	पुरुष घरमुली	जम्मा			
१	८४	८७९	९६३	४७०५	४.५	१०८.३७
२	१२१	४७६	५९७	३७६१	५.२	१०७.६८
३	२०	२०६	२२६	१४९७	४.८	१०७.९२
४	१५	२५२	२६७	१७६३	५.४	१०४.०५
५	४९	३१९	३६८	२२७१	५.६	१०६.०८
६	६७	३०५	३७२	२५४२	५.८	१२१.८२
७	४१	९०	१३१	८५५	६.४	१००.७०
८	४२	२२५	२६७	१७४४	६.४	१११.१४
९	४१	१६०	२०१	१२५७	६.३	१०३.७३
१०	१४	१४५	१५९	१०४४	७.९	१०२.३३
११	३३	१३१	१६५	१०४६	६.२	९७.७३
जम्मा	**५२७**	**३१८८**	**३७१६**	**२२४८५**	**५.५**	**१०७.९१**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

३.२ जात/जाती अनुसार जनसंख्या

घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५ अनुसार जातजाति समूह अनुसार जनसंख्या वितरण विष्लेषण गदा यस नगरपालिकामा सवै भन्दा वढी पहाडीबाह्मणक्षेत्री /ठकुरी/सन्यासी समूहको जनसंख्या रहेको पाईयो गो नगरपालिकाको कूल जनसंख्याको ६८.४० प्रतिशत छ र त्यस पछि क्रमशः पहाडी दलित ३१.२८, मधेशी जनजाती तथा आदीबासी र मधेशीबाह्मणक्षेत्री / राजपुत समूह ०.०८, पहाडी जनजाती तथा आदीबासी ०.०६, मधेशी दलित ०.०५, मधेशीअन्य ०.०४, र पहाडीअन्य समूह ०.०१ रहेको पाईन्छ। यस सम्वन्धी विष्तृत विवतरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं.३.३ वडागत रुपमा जातजाति अनुसार जनसंख्या

वडा नं.	पहाडी दलित	मधेशी दलित	पहाडी जनजाती/ आदीबासी	मधेशी जनजाती/ आदीबासी	पहाडी बाह्मण क्षेत्री/ठकुरी/ सन्यासी	मधेशी बाह्मणक्षेत्री/ राजपुत मुस्लिम	पहाडी अन्य	मधेशी अन्य	जम्मा
१	१२३५	८	९	७	३४३७	२	१	६	४७०५
२	२१२४	१	३	३	१६२८	२	०	०	३७६१
३	१५	०	०	३	१४७८	१	०	०	१४९७
४	१११२	०	०	०	६४९	०	१	०	१७६२
५	५२२	०	०	१	१७४१	५	१	१	२२७१
६	६२६	०	०	०	१९१५	१	०	०	२५४२
७	४३	०	०	०	८०९	३	०	०	८५५
८	५१५	०	०	१	१२२७	१	०	०	१७४४
९	२७५	०	०	१	९८०	१	०	०	१२५७
१०	३२३	२	१	१	७१६	१	०	०	१०४४

वडा नं.	पहाडी दलित	मधेशी दलित	पहाडी जनजाती/ आदीबासी	मधेशी जनजाती/ आदीबासी	पहाडी बाह्मण क्षेत्री/ठकुरी/ सन्यासी	मधेशी बाह्मणक्षेत्री/ राजपुत मुस्लिम	पहाडी अन्य	मधेशी अन्य	जम्मा
११	२४४	०	०	०	८००	१	०	१	१०४६
जम्मा	१२३५	८	९	७	३४३७	१८	३	८	२२४८४
प्रतिशत	३१.२८	०.०५	०.०६	०.०८	६८.४०	०.०८	०.०१	०.०४	१००

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

३.३ धर्मको आधारमा जनसंख्याको विवरण

खाँडाचक्र नगरपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण , २०७५ अनुसार, नगरपालिकामा हिन्दु धर्मवालम्वीहरुको जनसंख्या सवै भन्दा वढी (९९.९ ५ प्रतिशत) रहेको छ। दोश्रो र तेश्रो स्थानमा क्रमशः क्रिष्चियन र वौद्धधर्मवालम्वीहरु पाईन्छ। यी धर्मवालम्वीहरु बाहेक अन्यको जनसंख्या नरहेको देखिन्छ । जनसंख्या वृद्धिको हिसावले अन्य धर्मवालम्वीमा खासै परिवर्तन देखिएको छैन। अन्य विष्तृत विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएकोछ।

तालिका नं.३.४ वडागत रुपमा धर्मवालम्वीहरु अनुसार जनसंख्या

वडा नं.	हिन्दु धर्ममान्ने		बौद्ध धर्म मान्ने		क्रिष्चियन धर्म मान्ने		जम्मा संख्या	
	परिवार	जनसंख्या	परिवार	जनसंख्या	परिवार	जनसंख्या	परिवार	जनसंख्या
१	९६३	४७०५	०	०	०	०	९६३	४७०५
२	५९६	३७६१	०	०	०	०	५९७	३७६१
३	२२६	१४९७	०	०	०	०	२२६	१४९७
४	२६७	१७६३	०	०	०	०	२६७	१७६३
५	३६८	२२७१	०	०	०	०	३६८	२२७१
६	३७२	२५४२	०	०	०	०	३७२	२५४२
७	१३१	८५५	०	०	०	०	१३१	८५५
८	२६७	१७४४	०	०	०	०	२६७	१७४४
९	२०१	१२५७	०	०	०	०	२०१	१२५७
१०	१५९	१०४४	०	०	०	०	१५९	१०४४
११	१६५	१०३४	१	५	१	७	१६५	१०४६
जम्मा	३७१६	२२४७३	१	५	१	७	३७१६	२२४८५
प्रतिसत		९९.९५		०.०२		०.०३		१००.००

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

३.४ उमेरगत समूह अनुसारको जनसंख्या विवरण

उमेर अनुसार जनसंख्याको विवरण विश्लेषण गर्दा उत्पादनशिल उमेर (१ ६–६०वर्ष समूह) का ज नसंख्या नगरको कूल जनसंख्याको ५४.७९ प्रतिशत रहेको छ भने त्यस पछि क्रमसः ६ देखि १ ० वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या १४.७५,११ देखि १५ वर्ष उमेर समूहको जनसंख्या १३.७१ रहेको छ भने ५ वर्ष भन्दा कम उमेरका समूहको करिब १ २.५१% रहेको छ। यसै गरी ज्येष्ठ नागरिकको रहेका ६ १ वर्ष भन्दा माथिको जनसंख्या करिब ४.२३% रहेको छ भने ज्येष्ठ नागरिक

अन्तर्गत पनि विशेष संरक्षणको आवश्यता पर्ने उमेर समूह ७ ५ वर्ष भन्दा माथिको जनसंख्या करिब ०.४८ % रहेको छ। घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५ अनुसार, उमेर समूह अनुसार जनसंख्याको विवरण तालिकामा उमेर अनुसार जनसंख्याको लैङ्गिक अनुपात हेर्दा महिला भन्दा पुरुषको संख्या (लगभग ३ .८०%ले) बढी नै देखिन्छ। तर उमेर समूह २५–४५ वर्ष समूह भने पुरुष भन्दा महिलाको संख्या बढी देखिन्छ। उमेर अनुसार जनसंख्याको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ३.५ विभिन्न उमेरगत जनसंख्याको विवरण

वडा नं.	५ बर्ष सम्मका जम्मा			६–१० बर्षका जम्मा			११–१५ बर्षका जम्मा			१६–२४ बर्षका जम्मा		
	वालक	वालिका	जम्मा	वालक	वालिका	जम्मा	केटा	केटी	जम्मा	केटा	केटी	जम्मा
१	२६९	२०४	**४७३**	३७१	२९९	**६७०**	३०५	३०७	**६१२**	४६०	४९२	**९५२**
२	२५७	२२८	**४८५**	३११	२६८	**५७९**	२९९	२६२	**५६१**	३५७	३६२	**७१९**
३	१०५	९६	**२०१**	९९	९२	**१९१**	९६	८४	**१८०**	१७६	१६६	**३४२**
४	१२८	१२७	**२५५**	१४३	१५४	**२९७**	१२६	११८	**२४४**	१७३	१४८	**३२१**
५	१५६	१४०	**२९६**	१९४	१३९	**३३३**	१६८	१६८	**३३६**	२०१	२२६	**४२७**
६	१९७	१३४	**३३१**	१९८	१८२	**३८०**	१९७	१६१	**३५८**	२६९	२१८	**४८७**
७	४५	४२	**८७**	६३	६२	**१२५**	५५	५९	**११४**	८६	८०	**१६६**
८	१४२	१२०	**२६२**	१४०	११३	**२५३**	११४	११४	**२२८**	१७८	१६७	**३४५**
९	८६	८०	**१६६**	८८	८५	**१७३**	९१	७३	**१६४**	१३७	१३२	**२६९**
१०	६४	६५	**१२९**	८५	८६	**१७१**	७६	६१	**१३७**	९९	११४	**२१३**
११	६५	६३	**१२८**	७१	७३	**१४४**	७४	७५	**१४९**	१०८	११०	**२१८**
जम्मा	१५१४	१२९९	**२८१३**	१७६३	१५५३	**३३१६**	१६०१	१४८२	**३०८३**	२२४४	२२१५	**४४५९**
प्रतिसत	६.७३	५.७८	**१२.५१**	७.८४	६.९१	**१४.७५**	७.१२	६.५९	**१३.७१**	९.९८	९.८५	**१९.८३**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

वडा नं.	२५–४५ बर्षका जम्मा			४६–६० बर्षका जम्मा			६१–७५ बर्षका जम्मा			७६ बर्षभन्दा माथिका जम्मा			जम्मा संख्या		
	पुरुष	महिला	**जम्मा**	पुरुष	महिला	**जम्मा**	पुरुष	महिला	**जम्मा**	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
१	८२१	७९६	**१६१७**	१८१	११८	**२९९**	३८	४०	**७८**	२	२	**४**	२४४७	२२५८	**४७०५**
२	४७९	४७४	**९५३**	१७९	१५२	**३३१**	६४	५८	**१२२**	४	७	**११**	१९५०	१८११	**३७६१**
३	१८३	१७३	**३५६**	८२	६६	**१४८**	३१	४०	**७१**	५	३	**८**	७७७	७२०	**१४९७**
४	२०७	१९८	**४०५**	७५	६८	**१४३**	४२	४५	**८७**	५	६	**११**	८९९	८६४	**१७६३**
५	२७३	२६२	**५३५**	१०२	१०८	**२१०**	६६	५१	**११७**	९	८	**१७**	११६९	११०२	**२२७१**
६	३३६	३०१	**६३७**	१३२	११३	**२४५**	५७	३१	**८८**	१०	६	**१६**	१३९६	११४६	**२५४२**
७	११७	११९	**२३६**	३४	४०	**७४**	२४	२१	**४५**	५	३	**८**	४२९	४२६	**८५५**
८	२०२	१९८	**४००**	८९	७०	**१५९**	४६	३७	**८३**	७	७	**१४**	९१८	८२६	**१७४४**
९	१३३	१४२	**२७५**	६८	७३	**१४१**	३२	२८	**६०**	५	४	**९**	६४०	६१७	**१२५७**
१०	१२७	११३	**२४०**	४८	४३	**९१**	२४	३३	**५७**	५	१	**६**	५२८	५१६	**१०४४**

वडा नं.	२५–४५ बर्षका जम्मा			४६–६० बर्षका जम्मा			६१–७५ बर्षका जम्मा			७६ बर्षभन्दा माथिका जम्मा			जम्मा संख्या		
	पुरुष	महिला	**जम्मा**	पुरुष	महिला	**जम्मा**	पुरुष	महिला	**जम्मा**	पुरुष	महिला	जम्मा	पुरुष	महिला	जम्मा
११	१२९	१५८	२८७	५०	३०	८०	१८	१७	३५	२	३	५	५१७	५२९	१०४६
जम्मा	३००७	२९३४	५९४१	१०४०	८८१	१९२१	४४९	४०१	८४३	४९	५०	१०४	११३७०	१०८१५	२२४८५
प्रतिसत	१३.३७	१३.०५	२६.४२	४.६३	३.९२	८.५४	१.९७	१.७८	३.७५	०.२३	०.२२	०.४८	५१.४०	४८.१०	१००

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

३.५ मातृभाषाको आधारमा जनसंख्याको अवस्था

यस नगरपालिकाका व्यक्तिहरुको मुख्य भाषा खस नेपाली भाषा नै रहेको देखिन्छ। यहाँका सतप्रतिसत मानिसहरुले मातृभाषाका रुपमा नेपाली भाषा बोल्ने गरेको पाईएको छ। बोलिने मातृभाषाको आधारमा जनसंख्याको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ३.६ मातृभाषाका आधारमा जनसंख्याको वितरण विवरण

वडा नं.	**नेपाली मातृभाषा बोल्ने संख्या**		
	परिवार	**जनसंख्या**	
		महिला	**पुरुष**
१	९६३	२२५८	२४४७
२	५९७	१८११	१९५०
३	२२६	७२०	७७७
४	२६७	८६४	८९९
५	३६८	११०२	११६९
६	३७२	११४६	१३९६
७	१३१	४२६	४२९
८	२६७	८२६	९१८
९	२०१	६१७	६४०
१०	१५९	५१६	५२८
११	१६५	५२९	५१७
जम्मा	**३७१६**	**१०८१५**	**११६७०**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

३.६ व्यक्तिगत घटना दर्ता

यो वस्तुस्थिति तयार गर्दा घरधुरी सर्बेक्षण एवं दोश्रो स्रोतका सूचनाबाट पनि एकमुष्ट रुपमा व्यक्तिगत घटना विवरणलाई विष्लेषण गर्ने प्रयास गरिएको थियो तर व्यक्तिगत घटना सम्बन्धि विवरणको अभावको कारण यसलाई पुर्ण रुप दिन

सकिएको छैन। उपलब्ध तथ्याङ्कको विश्लेषण गर्दा जन्म सम्बन्धि , मृतु दर्ता र विवाह दर्ता सम्बन्धि केहि सूचना मात्र उपलब्ध भएकोले प्राप्त तथ्यांकको आधारमा यसको विवरण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ। यस नगरपालिकामा व्यक्तिगत घटना सम्बन्धि सचेतनाको कमी रहेको कारण यस्ता घटना दर्ता गर्ने कार्यले त्यति प्रगति लिन सकेको छैन। यद्यपि सामाजिक सुरक्षा , शिक्षा, स्वास्थ्य र अधिकारका लागि यो एक महत्जपूर्ण सूचकको रुपमा रहेको र यसलाई व्यापक रुपमा प्रचार प्रसार गर्ने र तथ्याङ्क अद्यावधिक गर्नु पर्ने देखिन्छ।

तालिका नं ३.७ व्यक्तिगत घटना सम्बन्धि विवरण

वडा नं.	जन्म दर्ता संख्या						मृत्यु दर्ता संख्या						विवाह दर्ता (जोडि)		
	दलित		जनजाती		अन्य		दलित		जनजाती		अन्य		दलित	जनजाती	अन्य
	बालक	बालिका	बालक	बालिका	बालक	बालिका	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष			
१	५३	३९	०	०	३३	२६	०	१०	०	०	०	०	०	०	०
३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१०
५	६०	५०	०	०	८०	९०	१	६	०	०	२	११	५	०	३१
६	८१	६१	०	०	१००	६८	४	१७	०	०	३	३०	१८	०	४४
७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
९	१२०	१३०	०	०	१२५	३	९	०	५	७	११	०	२६	०	०
१०	४९	३८	०	०	२१२	१८९	०	५	०	०	२	७	८	०	५
जम्मा	३६३	३१८	०	०	५५०	३७६	१४	३८	५	७	१८	४८	५७	०	९०

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

३.७ भिन्न शारिरीक तथा मानसिक क्षमता भएका व्यक्तिहरुको जनसंख्या

वडागत घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५ अनुसार भिन्न शारिरीक तथा मानसिक क्षमता भएका व्यक्तिहरुको जनसंख्यानगरको कुल जनसंख्याको ०.८४ प्रतिशत रहेको छ। जसमा शारिरीक अपाङ्गता भएकाहरुको संख्या सवै भन्दा वढी १०७ रहेको छ भने क्रमसः स्वर वोलाई वा वोल्न नसक्ने को संख्या २८, श्रवण दृष्टिविहिनको संख्या २१, दृष्टिविहिन र न्यून दृष्टिविहिनको संख्या १५, सुस्त श्रवण को समस्या भएका व्यक्तिको संख्या १२ र वौद्धिक अपांग सुस्त मनस्थिति भएकाको संख्या ६ रहेको छ। विस्तृत विवरण तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ३.८: अपाङ्गताको प्रकार अनुसार जनसंख्या विवरण

वडा नं.	शारीरिक अपांग वा विकलाङ्ग			दृष्टिविहिन र न्यून दृष्टिविहिन			स्वर वोलाई वा वोल्न नसक्ने			सुस्त श्रवण			वौद्धिक अपांग सुस्त मनस्थिति			श्रवण दृष्टिविहिन			जम्मा		
	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज
१	८	५	१३	४	४	८	२	३	५	१	२	३	०	०	०	४	७	११	१९	२१	४०
२	६	४	१०	०	०	०	१	१	२	२	०	२	०	०	०	१	०	१	१०	५	१५
३	१०	६	१६	०	०	०	१	०	१	१	१	२	१	०	१	०	१	१	१३	८	२१

वडा नं	शारीरिक अपांग वा विकलाङ्ग			दृष्टिविहिन र न्यून दृष्टिविहिन			स्वर वोलाई वा वोल्न नसक्ने			सुस्त श्रवण			वौद्धिक अपांग सुस्त मनस्थिति			श्रवण दृष्टिविहिन			जम्मा		
	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज	म	पु	ज
४	१	५	६	१	१	२	२	४	६	०	०	०	१	०	१	१	३	४	६	१३	१९
५	८	९	१७	०	१	१	१	०	१	०	३	३	०	०	०	१	१	२	१०	१४	२४
६	३	५	८	०	२	२	१	१	२	०	०	०	०	१	१	०	०	०	४	९	१३
७	३	०	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	१	०	०	०	४	०	४
८	४	६	१०	०	१	१	०	१	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	४	८	१२
९	३	७	१०	०	०	०	४	६	१०	०	०	०	०	०	०	१	१	२	८	१४	२२
१०	२	०	२	०	१	१	०	०	०	०	०	०	१	०	१	०	०	०	३	१	४
११	५	७	१२	०	०	०	०	०	०	२	०	२	०	१	१	०	०	०	७	८	१५
जम्मा	५३	५४	१०७	५	१०	१५	१२	१६	२८	६	६	१२	४	२	६	८	१३	२१	८८	१०१	१८९

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

३.८ वालविवाहको अवस्था

जनचेतनाको अभाव कारण नेपाली समाजमा बालविवाह निकै प्रचलनमा रहेको पाइन्छ। यस नगरपालिका क्षेत्रमा वालविवाह न्युनिकरणका लागिविभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्थाहरुको सक्रियतामा विभिन्न वालविवाह विरुद्ध चेतनामूलक अभियान तथा कार्यक्रमहरु संचालन गर्दै आएको पाइन्छ। वाल विवाहले वालअधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय महासन्धी १९८९ ले बालबालिकालाई प्रदान गरेको अधिकारहरुको प्रत्यक्ष रुपमा उल्लंघन गरेको हुन्छ। त्यसैले सानै उमेरमा विवाह गर्नु बालअधिकारको गम्भीर उल्लंघन हो। यस नगरपालिकाको तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं ३.९: वालविवाहको अवस्था

वडा न	१४ वर्षभन्दा कम उमेरमा विवाह गर्नेको संख्या			१५ देखि १९ वर्ष उमेर समूहमा विवाह गर्नेको संख्या			नगरको १५ देखि १९ वर्ष उमेर समूहको जम्मा संख्या		
	वालक	वालिका	जम्मा	वलक	वालिका	जम्मा	वालक	वालिका	जम्मा
१	०	०	०	२३	४७	७०	२९६	२७७	५७३
२	०	०	०	१०	२१	३१	१९७	२१७	४१४
३	०	०	०	१३	६	१९	९४	११७	२११
४	०	०	०	१८	४१	५९	८५	११२	१९७
५	०	०	०	२७	३२	५९	१५१	१४२	२९३
६	०	०	०	१७	१९	३६	१३१	१७८	३०९
७	०	०	०	५	४	९	५१	४४	९५
८	०	०	०	१३	२०	३३	९३	९५	१८८
९	०	०	०	१०	१९	२९	६९	८६	१५५

वडा न	१४ वर्षभन्दा कम उमेरमा विवाह गर्नेको संख्या			१५ देखि १९ वर्ष उमेर समूहमा विवाह गर्नेको संख्या			नगरको १५ देखि १९ वर्ष उमेर समूहको जम्मा संख्या		
	वालक	वालिका	जम्मा	वलक	वालिका	जम्मा	वालक	वालिका	जम्मा
१०	०	०	०	१३	७	२०	६७	६६	१३३
११	०	०	०	१२	१५	२७	७१	८८	१५९
जम्मा	**०**	**०**	**०**	**१६१**	**२३१**	**३९२**	**१३०५**	**१४२२**	**२७२७**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

परिच्छेद ४: आर्थिक स्थिति

स्थानीय निकाएको समग्र उद्देश्य आर्थिक बृद्धि र सम्मानजनक रोजागारी सिर्जना गर्नु हो। यस परिच्छेदमा नगरको आर्थिक तथा रोजगारीको स्थिति विष्लेषण गरी प्रस्तुत गरिएको छ। यस परिच्छेदमा मुख्यतः नगरको कृषि, उद्योग, पर्यटन, रोजगारी लगायतका आर्थिक क्षेत्रसँग सम्वन्धित विविध विषयहरुको वस्तुस्थिति स्थितिसमावेश गरिएको छ।

४.१ पेशा व्यवसाय र संलग्न घरपरिवारको विवरण

कुनै पनि स्थानको आर्थिक विकासको मुख्य आधार भनेको नै त्यहाँ बसोबास गर्ने मानिसहरु के कस्तो पेशा वसायमा संलग्न छन् भन्ने कुराले निर्धारण गर्दछ। साथै आर्थिक विकासको मुख्य आधार र मेरुदण्ड भनेकै पेशा हो , कुनै पनि स्थानको समृद्धिको पहिचान त्यस ठाउँको रोजगारीको अवस्थाले जनाउने गर्दछ। अतः यस नगरपालिकामा बसोबास गर्ने मानिसहरुको मुख्य पेशा भनेकै कृषि , व्यापार व्यवसाय र पशुपालन हो। नेपाल कृषि प्रधान देश भएकै कारण र विभिन्न खाले रोजगारीका अवसरहरुको सृजनामा कमीका कारणले पनि यस ठाउँका मानिसहरु परम्परागत पेशाका रुपमा कृषिलाई लिई जिविकोपार्जन गरिरहेका छन्।

यस नगरपालिकामा कृषि व्यवशायनै आधारभुत व्यवशायको रुपमा रहेको हुदा३७१६ घरपरिवार मध्य १५२१ घरपरिवार कृषि व्यवशायमा संलग्न रहेको देखिन्छ भने दोस्रो हिस्सा पशुपंक्षी पालनमा ११८९ घरपरिवार आश्रीत रहेको देखिन्छ। वडाका अनुसार वडा अनुसार विभिन्न पेशामा संलग्न घरपरिवारको विवरण तलको तालिकामा सावेश गरिएको छ।

तालिका नं.४.१ वडा अनुसार विभिन्न पेशामा संलग्न घरपरिवार संख्या

वडा नं.	जम्मा घरपरिवार	कृषि उत्पादन		पशुपंक्षी पालन		व्यापार तथा उद्योग		नोकरी तथा पेन्सन	
		घरधुरी	%	घरधुरी	%	घरधुरी	%	घरधुरी	%
१	९६३	२४१	१५.८४	२११	१७.७५	६६६	५९.७८	२९८	४४.७४
२	५९७	९५	६.२५	११३	९.५०	४४	३.९५	५३	७.९६
३	२२६	१८३	१२.०३	१६७	१४.०५	३८	३.४१	६२	९.३१
४	२६७	१८६	१२.२३	८६	७.२३	५५	४.९४	३४	५.११
५	३६८	३२२	२१.१७	१७२	१४.४७	५९	५.३०	६६	९.९१
६	३७२	३२	२.१०	७२	६.०६	४९	४.४०	२३	३.४५
७	१३१	१२३	८.०९	९८	८.२४	५९	५.३०	३८	५.७१
८	२६७	११३	७.४३	१०७	९.००	६५	५.८३	२४	३.६०
९	२०१	२२	१.४५	३८	३.२०	१५	१.३५	११	१.६५
१०	१५९	११२	७.३६	४२	३.५३	४३	३.८६	२१	३.१५
११	१६५	९२	६.०५	८३	६.९८	२१	१.८९	३६	५.४१
जम्मा	**३७१६**	**१,५२१**	**१००**	**१,१८९**	**१००**	**१,११४**	**१००**	**६६६**	**१००**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

वडा नं.	जम्मा घरपरिवार	वैदेशिक रोजगार		ज्याला/मजदुरी		अन्य		कैफियत
		घरधुरी	%	घरधुरी	%	घरधुरी	%	
१	९६३	९१	९.४५	२५६	१३.०७	२७३	१९.७३	
२	५९७	८०	१३.४०	२१७	११.०८	९५	६.८६	
३	२२६	१७	७.५२	१४६	७.४६	१७५	१२.६४	

वडा नं.	जम्मा घरपरिवार	वैदेशिक रोजगार		ज्याला/मजदुरी		अन्य		कैफियत
		घरधुरी	%	घरधुरी	%	घरधुरी	%	
४	२६७	२०	७.४९	१६९	८.६३	८६	६.२१	
५	३६८	१५५	४२.१२	२३५	१२.००	८९	६.४३	
६	३७२	२९	७.८०	३२९	१६.८०	३५१	२५.३६	
७	१३१	५५	४१.९८	९९	५.०६	७७	५.५६	
८	२६७	२०	७.४९	११६	५.९२	२७	१.९५	
९	२०१	३४	१६.९२	१५७	८.०२	१३९	१०.०४	
१०	१५९	६१	३८.३६	१२५	६.३८	३३	२.३८	
११	१६५	१९	११.५२	१०९	५.५७	३९	२.८२	
जम्मा	३७१६	५८१	१५.६४	१,९५८	१००.००	१,३८४	१००.००	

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.२ आम्दानी अनुसार परिवार विवरण

औसत आम्दानीको आकार अनुसार परिवारको संख्यालाई अधन्यन गर्दा वार्षिकरुपमा रु. ४० हजार भन्दा कम आम्दानी गर्ने परिवारको संख्या ८३२ रहेका छन् भने रु. २ लाख भन्दा बढी आम्दानी गर्ने परिवारको संख्या ९७१ रहेको छ ।औसत आम्दानीको आकारअनुसार परिवार आम्दानीको विवरण यस प्रकार छ;

तालिका नं.४ १: आम्दानीको आकार अनुसार परिवार विवरण

क्र.सं.	औसत आम्दानीको आकार	परिवार संख्या	प्रतिशत
१	रु. ४० हजार भन्दा कम	८३२	२२.४३
२	रु. ४०–६० हजारसम्म	३६७	९.९०
३	रु. ६०–८० हजारसम्म	४३०	११.६०
४	रु. ८० हजार–१ लाखसम्म	२४८	६.६८
५	रु. १ लाख देखी डेढ लाखसम्म	४५८	१२.१४
६	रु. डेढलाख देखी २ लाख सम्म	४१०	११.०६
७	रु. २ लाख भन्दा बढी	९७१	२६.१९
	जम्मा	३७१६	

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.३ पेशा र उमेर समूह अनुसार जनसंख्या विवरण

यस नगरपालिकामा विभिन्न उमेर समूहको जनसंख्या विभिन्न खालको पेशा गरेर आम्दानी आर्जनमा संलग्न भएको पाईन छ । यसमा खास गरेर मौसमी कामदारको रुपमा भारत तथा विभिन्न ठाउँमा काम गर्ने , व्यपार गर्ने, नोकरी र उद्योग तथा व्यपार गरेर जुगारा चलाएको देखिन्छ । कृषि तथा पशु पालन पेशामा सम्लग्न जनसंख्या ९४६० र व्यापार तथा उद्योगमा १३८५ जनसंख्याको आब्धता अनुपातमा अन्य पेशा भन्दा बढी देखिन्छ भने धार्मिक कार्य गर्ने जनसंख्याको अनुपात सबभन्दा कम देखिन्छ । आर्थिक रुपलेउमेर समूह अनुसार क्रियाशिल जनसंख्याको विवरण निम्नानुसार रहेको छ;

त्तालिका नं.४.२ संलग्न पेशा र उमेर समूह अनुसार जनसंख्या विवरण

पेशा	उमेर अनुसार जनसंख्या												
	१५-२५ बर्ष			२६-४०			४१-६०			६१ माथि			जम्मा
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	जनसंख्या
कृषि /पशुपालन	१७२३	१६६१	३३८४	१६११	१३३९	२९५०	११४१	११०७	२२४८	४२२	४५६	८७८	९४६०
नोकरी	९५	१२०	२१५	९५	२९३	३८८	१६	१००	११६	२	६	८	७२७
व्यापार तथा उद्योग	१७३	८४	२५७	४८४	४००	८८४	७८	१४८	२२६	५	१३	१८	१३८५
ज्याला/मजदुरी	१५	५८	७३	४४	१६४	२०८	७	७७	८४	३	१७	२०	३८५
वैदेशिक रोजगार	२	३४	३६	५	७०	७५	२	१७	१९	१	१	२	१३२
व्यावसायिक कार्य	१	१	२	३	५	८	०	४	४	०	१	१	१५
धार्मिक कार्य	२	२	४	३	०	३	१	०	१	०	०	०	८
अन्य	४५८	५१४	९७२	५१	७१	१२२	१६	२६	४२	१८	७	२५	११६१
जम्मा	२४६९	२४७१	४९४३	२२९६	२३३९	४६३८	१२६१	१४७८	२७४०	४५१	५०१	९५२	१३२७३

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.४ भू–स्वामित्वको प्रकारर खेती गरिएको जग्गा जमिन

कुनै पनि ठाउंको आर्थिक अवस्थाको विश्लेषण गर्दा त्यहाँको जग्गा जमिनको स्वामित्वको अधिकार कृषक आफैमा छ वा छैन भन्ने कुरा महत्वपूर्ण हुन आउँछ। यदि कृषक स्वयंममा जमिनको स्वामित्व भएमा उत्पादकत्व निश्चित रुपमा बढी हुने गर्दछ। यस नगरपालिकाको वडागत रुपमा जमिनको स्वामित्वको प्राप्त तथ्यांकको विश्लेषण गर्दा धेरै जसो घरपरिवारको स्वामित्वमा जग्गा जमिन रहेको देखिन्छ। यस नगरपालिकाको भू–स्वामित्वको प्रकारर खेती गरिएको जग्गा जमिन को विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुतगरिएको छ।

तालिका नं.४.३ भू–स्वामित्वको प्रकार र खेती गरिएको जग्गा जमिनको विवरण

वडा नं.	भू–स्वामित्वको प्रकार	खेत (रोपनी वा कठ्ठा)	पाखो/बारी (रोपनी वा कठ्ठा)	जम्मा क्षेत्रफल (रोपनी वा कठ्ठा)	सिंचित क्षेत्रफल (रोपनी वा कठ्ठा)
१	अरुको कमाएको जग्गा	४७	६३	११०	१५
	आफ्नो जग्गा आफैले कमाएको	४४३	९३५	१३७८	२९१
जम्मा		**४९०**	**९९८**	**१४८८**	**३०६**
२	अरुको कमाएको जग्गा	२८	४६	७४	२
	आफ्नो जग्गा आफैले कमाएको	२८७	३९७	६८४	३९
जम्मा		**३१५**	**४४३**	**७५८**	**४१**
३	अरुको कमाएको जग्गा	६३	५५	११८	२४
	आफ्नो जग्गा आफैले कमाएको	७५१	१६४६	२३९७	५१४
जम्मा		**८१४**	**१७०१**	**२५१५**	**५३८**
४	अरुको कमाएको जग्गा	४३	१७	६०	४२
	आफ्नो जग्गा आफैले कमाएको	७१३	४७५	११८८	८४३
जम्मा		**७५६**	**४९२**	**१२४८**	**८८५**
५	अरुको कमाएको जग्गा	९२	३९	१३१	०
	आफ्नो जग्गा आफैले कमाएको	६७९	४३८	१११७	६६
जम्मा		**७७१**	**४७७**	**१२४८**	**६६**
६	अरुको कमाएको जग्गा	७६	११८	१९४	७०
	आफ्नो जग्गा आफैले कमाएको	१८५१	१८९९	३७५०	२२३४

वडा नं.	भू–स्वामित्वको प्रकार	खेत (रोपनी वा कट्ठा)	पाखो/बारी (रोपनी वा कट्ठा)	जम्मा क्षेत्रफल (रोपनी वा कट्ठा)	सिंचित क्षेत्रफल (रोपनी वा कट्ठा)
जम्मा		**१९२७**	**२०१७**	**३९४४**	**२३०४**
७	अरुको कमाएको जग्गा	७४	५२	१२६	४५
	आफ्नो जग्गा आफैले कमाएको	८४०	९०२	१७४२	४११
जम्मा		**९१४**	**९५४**	**१८६८**	**४५६**
८	अरुको कमाएको जग्गा	८०	२१	१०१	४
	आफ्नो जग्गा आफैले कमाएको	४५८	२२६	६८४	१३
जम्मा		**५३८**	**२४७**	**७८५**	**१७**
९	अरुको कमाएको जग्गा	१५७	६०	२१७	७०
	आफ्नो जग्गा आफैले कमाएको	१२९९	८५८	२१५७	१४२१
जम्मा		**१४५६**	**९१८**	**२३७४**	**१४९१**
१०	अरुको कमाएको जग्गा	३४	३२	६६	८
	आफ्नो जग्गा आफैले कमाएको	१७८६	१२९०	३०७६	९२
जम्मा		**१८२०**	**१३२२**	**३१४२**	**१००**
११	अरुको कमाएको जग्गा	८	१६	२४	०
	आफ्नो जग्गा आफैले कमाएको	८७८	८०८२	८९६०	६७२
जम्मा		**८८६**	**८०९८**	**८९८४**	**६७२**
कूल जम्मा		**१०६८७**	**१७६६७**	**२८३५४**	**६८७६**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

यस नगरपालिकामा आफ्नो जमिन आफैले उपभोग गर्ने मानिसहरुको नै बाहुल्यता रहेको छ। जस्मा २७१३३ कृषक संख्याले आफ्नो जमिन आफैले कमाउने गरेका छन् भने मात्र १२२१ कृषक संख्यालेअरुको जग्गा कमाएर जीविकोपार्जन गर्ने गरेका छन् । यस नगरको जमिन उपभोग अनुसार कृषक जनसंख्या र जग्गाको स्वामित्व तथा खेती गरिएको क्षेत्रफल सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं.४.४ जग्गाको स्वामित्व र खेती गरिएको क्षेत्रफल विवरण

वडा नम्बर	कृषक संख्या		जग्गाको स्वामित्व र खेती गरिएको क्षेत्रफल (रोपनी वा कट्ठा)							प्रति परिवार खेती गरिएको जमीन
	आफ्नो जग्गा आफैले कमाएका	अरुको जग्गा कमाएका	अरुको जग्गा कमाएका		आफ्नो जग्गा आफैले कमाएको		जम्मा खेती गरिएको क्षेत्रफल			
			खेत	पाखो/बारी	खेत	पाखो/बारी	खेत	बारी	जम्मा	
१	१३७८	११०	४७	६३	४४३	९३५	४९०	९९८	१४८८	१.५५
२	६८४	७४	२८	४६	२८७	३९७	३१५	४४३	७५८	१.२७
३	२३९७	११८	६३	५५	७५१	१६४६	८१४	१७०१	२५१५	११.१३
४	११८८	६०	४३	१७	७१३	४७५	७५६	४९२	१२४८	४.६७
५	१११७	१३१	९२	३९	६७९	४३८	७७१	४७७	१२४८	३.३९
६	३७५०	१९४	७६	११८	१८५१	१८९९	१९२७	२०१७	३९४४	१०.६०
७	१७४२	१२६	७४	५२	८४०	९०२	९१४	९५४	१८६८	१४.२६
८	६८४	१०१	८०	२१	४५८	२२६	५३८	२४७	७८५	२.९४

९	२१५७	२१७	१५७	६०	१२९९	८५८	१४५६	९१८	२३७४	११.८१
१०	३०७६	६६	३४	३२	१७८६	१२९०	१८२०	१३२२	३१४२	१९.७६
११	८९६०	२४	८	१६	८७८	८०८२	८८६	८०९८	८९८४	५४.४५
जम्मा	२७१३३	१२२१	७०२	**५१९**	९९८५	**१७१४८**	**१०६८७**	**१७६६७**	**२८३५४**	७.६३

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.५ कृषिजन्य उत्पादनको विवरण

यस नगरको मुख्य उत्पादन अन्नवाली नै हो भने दोश्रोमा दलहन पर्दछ। यहाँ विभिन्न वालीका लागि प्रयोग गरिने जग्गाको क्षेत्रफल र उत्पादन परिमाणनिम्नानुसार रहेको पाईन्छ।

तालिका न ४.५ कृषिजन्य उत्पादनको विवरण

क्र.सं.	बालीको विवरण	खेती गरेको क्षेत्रफल (कट्ठा वा रोपनी)	उत्पादन परिमाण	इकाई (क्विन्टल वा के.जी.)	कैफियत
१	अन्न वाली	८४०३	२११६१०	के.जी.	
२	दलहन वाली	४१७	४३३२	के.जी	
३	तेलहन वाली	०	०	के.जी	
४	तरकारी बाली	२००	२३१७२	के.जी	
५	नगदे वाली	९	५००	के.जी	
६	फलफूल खेती	५३	८१६२	के.जी	
७	माछा	०	०	-	
८	मौरी	८	२५	घार	
९	जडिवुटी खेती	०	०	-	
१०	अन्य	७	७०२	के.जी	

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.६ खाद्यान्न वालीको उत्पादनको अवस्था

तालिका नं ४.६: खाद्यान्न वाली उत्पादन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	अन्न बालीको विवरण	खेती गरेको क्षेत्रफल (कट्ठा वा रोपनी)	उत्पादन परिमाण	इकाई (क्विन्टल वा के.जी.)	कैफियत
	अन्न वाली				
१	धान	३,८५५.००	६९,८६९.००	क्विन्टल	
२	गहुँ	२,८४७.००	७८,५४९.००	क्विन्टल	
३	मकै	१,३२१.००	५८,६६५.००	क्विन्टल	
४	कोदो	३६३.००	४,५१९.००	क्विन्टल	
५	अन्य ……	१७.००	८.००	क्विन्टल	
जम्मा		८,४०३.००	२११,६१०.००	क्विन्टल	

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

क्र.सं.	अन्न बालीको विवरण	खेती गरेको क्षेत्रफल (कट्ठा वा रोपनी)	उत्पादन परिमाण	इकाई (क्विन्टल वा के.जी.)	कैफियत
	दलहन वाली				
१	मास	२५	१८९	क्विन्टल	
२	भट्टमास	२५९	१,७३३	क्विन्टल	
३	सिमी	१२३	२,०५५	क्विन्टल	
४	अरहर	१०	३५५	क्विन्टल	
५	दाल अन्य	–	–	क्विन्टल	
जम्मा		४१७	४,३३२	क्विन्टल	

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

क्र.सं.	अन्न बालीको विवरण	खेती गरेको क्षेत्रफल (कट्ठा वा रोपनी)	उत्पादन परिमाण	इकाई (क्विन्टल वा के.जी.)	कैफियत
	फलफूल खेती				
१	आँप	१२	५६४	क्विन्टल	
२	लिची	–	–	क्विन्टल	
३	केरा	१९	१,९५२	क्विन्टल	
४	अमिलो जात	५	७००	क्विन्टल	
५	फलफुल अन्य ...	१७	४,९४६	क्विन्टल	
जम्मा		**५३**	**८,१६२**	क्विन्टल	

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.७ पशुधन तथा उत्पादनको अवस्था

मानिसहरुले अनिवार्य रुपमा दुग्धजन्य , मासुजन्य र मलका लागि अनिवार्य रुपमा पशुपंक्षी पालन गर्ने भएकोले यस नगरको प्रमुख पेशा कृषि अन्तर्गत पशु पंक्षी पालन पालन गर्ने गर्दछन। त्यसमध्ये पनि आय आर्जनका हिसाबले महत्वपूर्ण मानिने र बाख्रापालनका लागि उपयुक्त हावापानी , चरन समेत पाईने भएकाले नगर क्षेत्रमा बाख्रा पालन गरेको पाईन्छ भने गाई गोरु तथा भैंसी पनि पाल्ने गरेको पाईन्छ। पशु पंक्षि पालन र उत्पादन सम्बन्धी विवरण तालिकामा दिईएको छ।

तालिका नं.४.७ पशु पंक्षि पालन र उत्पादन सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	किसिम	संख्या			उत्पादन		
		स्थानीय	उन्नत	जम्मा	दूध (लि॰)	मासु (केजी॰)	उन (केजी॰)
१	भैंसी/राँगा	५६	०	५६	१	२०	०
	गाई/गोरु	८५	०	८५	०	०	०
	वाखा/खसी	८२	०	८२	८	३५२	२
	कुखुरा	१५	०	१५	६००	५९	१
	घोडा/खच्चर	१	०	१	०	०	०
	अन्य.............	६	०	६	०	०	०

क्र.सं.	किसिम	संख्या			उत्पादन		
		स्थानीय	उन्नत	जम्मा	दूध (लि.)	मासु (केजी.)	उन (केजी.)
	सुँगुर/वंगुर	३	०	३	०	०	०
	भेडा/च्यांग्रा	२	०	२	०	२००	४
जम्मा		**२५०**	**०**	**२५०**	**६०९**	**६३१**	**७**
२	भैंसी/राँगा	४	०	४	१	२	१
	गाई/गोरु	३	०	३	०	०	०
	वाखा/खसी	४	०	४	०	७०	५
	हाँस	१	०	१	०	०	०
	कुखुरा	१	०	१	०	२	०
जम्मा		**१३**	**०**	**१३**	**१**	**७४**	**६**
३	भैंसी/राँगा	४३	०	४३	०	२	०
	गाई/गोरु	११८	०	११८	४	०	०
	वाखा/खसी	५५	०	५५	१	३००८	२१२
	कुखुरा	१	०	१	०	२३	०
जम्मा		**२१७**	**०**	**२१७**	**५**	**३०३३**	**२१२**
४	भैंसी/राँगा	५५	०	५५	०	०	०
	गाई/गोरु	१९९	०	१९९	५	१	०
	वाखा/खसी	६७	०	६७	०	१०१०	०
	हाँस	१	०	१	०	०	०
	कुखुरा	२४	०	२४	०	०	०
जम्मा		**३४६**	**०**	**३४६**	**५**	**१०११**	**०**
६	भैंसी/राँगा	१८	०	१८	०	०	०
	गाई/गोरु	३३४	०	३३४	१०	१	०
	वाखा/खसी	६७	०	६७	५	४३७	२०५
	कुखुरा	५	०	५	०	४६	०
	घोडा/खच्चर	१	०	१	०	०	०
जम्मा		**४२५**	**०**	**४२५**	**१५**	**४८४**	**२०५**
७	गाई/गोरु	२	०	२	०	०	०
	वाखा/खसी	२	०	२	०	८०	०
	घोडा/खच्चर	१	०	१	०	०	०
जम्मा		**५**	**०**	**५**	**०**	**८०**	**०**
९	भैंसी/राँगा	२३	०	२३	१६	३९	५
	गाई/गोरु	९२	०	९२	७१	५	०
	वाखा/खसी	२९	०	२९	५३	३५८	१७३
	कुखुरा	६	०	६	१०	३२	०
	भेडा/च्यांग्रा	८	०	८	०	११४	८८
जम्मा		**१५८**	**०**	**१५८**	**१५०**	**५४८**	**२६६**
१०	भैंसी/राँगा	२६	०	२६	०	०	०
	गाई/गोरु	६९	०	६९	२	०	५

क.सं.	किसिम	संख्या			उत्पादन		
		स्थानीय	उन्नत	जम्मा	दूध (लि·)	मासु (केजी·)	उन (केजी·)
	वाखा/खसी	२३	०	२३	४८	०	३
	सुँगुर/वंगुर	१	०	१	०	०	०
	भेडा/च्यांग्रा	८	०	८	०	२२	५
जम्मा		१२७	०	१२७	५०	२२	१३
११	भैंसी/राँगा	३५	०	३५	४००	११००	२०५
	गाई/गोरु	६२	०	६२	४	०	८
	वाखा/खसी	३३	०	३३	०	९८०५	२२१५
	जबकजब	३	०	३	०	१०	०
	कुखुरा	१५	०	१५	०	४५२०	०
	घोडा/खच्चर	६	०	६	०	०	०
	अन्य.............	२	०	२	०	५	०
	सुँगुर/वंगुर	४	०	४	०	११००	२००
	भेडा/च्यांग्रा	५	०	५	०	१११४५	११७
जम्मा		१६५	०	१६५	४०४	२७६८५	२७४५
कुल जम्मा		१७०६	०	१७०६	१२३९	३३५६८	३४५४
क.सं.	किसिम	संख्या			उत्पादन		
		स्थानीय	उन्नत	जम्मा	दूध (लि·)	मासु (केजी·)	उन (केजी·)
क	**पशु**						
१	गाई/गोरु	९६४	०	९६४	९६	७	१३
२	भैंसी/राँगा	२६०	०	२६०	४१८	११६३	२११
३	वाखा/खसी	३६२	०	३६२	११५	१५१२०	२८१५
४	सुँगुर/वंगुर	८	०	८	०	११००	२००
५	घोडा/खच्चर	९	०	९	०	०	०
६	भेडा/च्यांग्रा	२३	०	२३	०	११४८१	२१४
७	अन्य.............	८	०	८	०	५	०
ख	**पंक्षी**	**स्थानीय**	**उन्नत**	**जम्मा**	**अण्डा (सख्या)**	**मासु केजी**	
१	कुखुरा	६७	०	६७	६१०	४६८२	०
२	हाँस	५	०	५	०	१०	०

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.९ खाद्य सुरक्षा तथा खाद्य उपलब्धता

यस नगरपालिकाका अधिकांश घरपरिवारको पेशा कृषि व्यवशाय रहेकोमा कृषि उत्पादनले परिवारको आवश्यक खाद्यन्नको आपुर्ति गर्छ गर्दैन भन्ने कुराले परिवारको जिवन निर्वाहको अवश्था दर्साउछ। यस नगर को लगभग ३२.३२ प्रतिशत घरपरिवारलाई आफ्नो उत्पादनले ३ महिनासम्ममात्र खान पुग्छ भने वर्षैभरि खानपुगेर विक्री गर्ने घरपरिवार लगभत ०.५७ प्रतिशत मात्र रहेको देखिन्छ। सो सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं.४.८ खाद्यान्न र आत्मनिर्भरता अनुसार घरधुरी विवरण

वडा नं	घरधुरी	आफ्नो उत्पादनबाट खान पुग्ने महिना अनुसार घरधुरी /परिवार								आफ्नो उत्पादनले खानखानपुगेर विक्री गर्ने	
		३ महिनासम्म		३ – ६ महिना		६ – ९ महिना		९ – १२ महिना			
	संख्या	सं ख्या	प्रतिशत	सं ख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
१	९६३	८९	२.४०	१३८	३.७१	२१७	५.८४	५१०	१३.७२	९	०.२४
२	५९७	२९६	७.९७	२६४	७.१०	२५	०.६७	८	०.२२	४	०.११
३	२२६	२८	०.७५	१७२	४.६३	१८	०.४८	७	०.१९	१	०.०३
४	२६७	९२	२.४८	७७	२.०७	६६	१.७८	३२	०.८६	०	०.००
५	३६८	२९९	८.०५	६०	१.६१	७	०.१९	०	०.००	२	०.०५
६	३७२	३७	१.००	३२५	८.७५	१०	०.२७	०	०.००	०	०.००
७	१३१	६५	१.७५	५२	१.४०	१२	०.३२	२	०.०५	०	०.००
८	२६७	१०२	२.७४	१४७	३.९६	१४	०.३८	१	०.०३	३	०.०८
९	२०१	९०	२.४२	१०१	२.७२	९	०.२४	१	०.०३	०	०.००
१०	१५९	६५	१.७५	७०	१.८८	१६	०.४३	८	०.२२	०	०.००
११	१६५	३८	१.०२	१०५	२.८३	१२	०.३२	८	०.२२	२	०.०५
जम्मा	३७१६	१२०१	३२.३२	१५११	४०.६६	४०६	१०.९३	५७७	१५.५३	२१	०.५७

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

खाद्यन्नको आपुर्ति को अवस्थालाई विस्लेषण गर्दा जातजाती अनुसार तुलनात्मकरुपले दलितहरुको अवश्था कमजोर देखिन्छ। ३ महिनासम्म मात्र खान पुग्ने परिवारमा दलितहरुको परिवार संख्या ५१२ रहेकामा वर्षैभरि खानपुगेर विक्रि एवं वचत गर्ने परिवारमा दलित परिवारको संख्या सुन्य देखिन्छ भने पहाडीबाह्मणक्षेत्री/ठकुरी समूहको परिवार संख्या २१ रहेको छ।

तालिका नं.४.९ जातिगत वर्गिकरण अनुसार आफ्नो उत्पादनले खाद्यन्न आपुर्तिको अवश्था (घरपरिवार संख्या)

समयावधि	जम्मा घरधुरी	दलित	कू.घ.धु. को %	जनजाती/ आदीबासी	कू.घ.धु . को %	पहाडीबाह्मण क्षेत्री/ठकुरी	कू.घ.धु. को %	अन्य	कू.घ.धु . को %
३ महिना सम्म पुग्ने	१२०१	५१२	१३.७८	०	०.००	६८९	१८.५४	०	०.
३ देखि ६ महिना पुग्ने	१५११	४४२	११.८९	१	०.०३	१०६७	२८.७१	१	०.०३
६ देखि ९ महिना पुग्ने	४०६	१२९	३.४७	१	०.०३	२७५	७.४	१	०.०३
९ देखि १२ महिना पुग्ने	५७७	५१	१.३७	३	०.०८	५२०	१३.९९	०	०.
वर्षै भरि पुगेर वचत एवं विक्रि गर्ने	२१	०	०.	०	०.००	२१	०.५७	०	०.००
जम्मा	३७१६	११३७	३०.६	५	०.१३	२५७२	६९.२१	२	०.०५

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.१०. पारिवारिक वार्षिक आम्दानी र खर्च विवरण

यस नगरपालिकाका अधिकांश घरपरिवारहरुको आम्दानीको स्रोतको मुख्य आधार हेर्दा कृषि र पशुपालन नै रहेको देखिन्छ। यस्का अलावा व्यापार , नोकरी, वैदेशिक रोजगारी र ज्याला मज्दुरीलाई पनि आम्दानीको स्रोतको रुपमा पनि लिन सकिन्छ। तलको तालिकालाई विश्लेषण गर्दा कृषि , व्यापार, नोकरी, वैदेशिक रोजगारी, ज्याला मज्दुरी र अन्य गरी वार्षिक रुपमा जम्मा रु. ५७१२८५ हजार आम्दानी भएको देखिन्छ। जम्मा आम्दानीका लागि व्यापार तथा उद्योग ले सबैभन्दा धेरै , कूल आम्दानीको ३४.८५ % योगदान दिएको पाइन्छ भने नोकरी पेन्सन बाट १८.८५% र ज्याला मज्दुरीबाट १७.९१% आम्दानीको हिस्शा रहेको देखिन्छ। त्यसै गरि खर्चको समूहका आधारमा हेर्दा आम्दानी भन्दा पचास प्रतिसत भन्दा बादी खर्च हुने गरेको पाइन्छ। यस नगरमा मानिसहरुले आधारभुत आवश्यकता परिपुर्ति देखि लिएर अतिरिक्त आवश्यकताको लागि खर्च जुटाउन गार्यो हुने देखीएको । खाना खर्च , लत्ता कपडा, शिक्षा, स्वास्थ्य उपचार, चाड पर्व, मनोरञ्जन, कृषि उत्पादन लगाएत विभिन्न शिर्षकमा खर्च गर्ने गरेको पाइएको छ। वार्षिक रुपमा जम्मा खर्च को पचा प्रतिसत भन्दा बढी, ५७% औषधी उपचारमा हुने गरेको पाइएको छ। सबै भन्दा धेरै खर्च खाना मा लागेको पाइएको छ। यस नगरपालिकाको बार्षिक श्रोत अनुसारको अम्दामी र खर्चको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ४.१० श्रोत अनुसार नगरको वार्षिक अम्दामी र खर्चको विवरण

आम्दानी				खर्च			
क्र.सं.	आम्दानीका श्रोतहरु	आम्दानी रकम (रु.हजारमा)	श्रोत अनुसार आम्दानी (%)	क्र.सं.	खर्च विवरण	खर्च रकम (रु.हजारमा)	क्षेत्रगत खर्च (%)
१	कृषि उत्पादन	४३,३०५	७.५८	१	खाना खर्च	१४५,१३०.७६	११.५९
२	पशुपंक्षी पालन	२५,५३८	४.४७	२	लत्ता कपडा	६८,७८५.५४	५.४९
३	व्यापार तथा उद्योग	१९९,१००	३४.८५	३	शिक्षा	१०५,६३३.८७	८.४४
४	नोकरी तथा पेन्सन	१०७,७०८	१८.८५	४	औषधी उपचार	७१३,६१७.१५	५७.००
५	वैदेशिक रोजगार	५४,५३८	९.५५	५	चाडपर्व तथा मनोरञ्जन	४८,४०१.५८	३.८७
६	ज्याला/मजदुरी	१०२,३१९	१७.९१	६	कृषि, उद्योग र व्यापार	१४८,०१८.९२	११.८२
७	अन्य	३८,७७६	६.७९	७	संचार तथा अन्य	२२,४०५.८१	१.७९
	जम्मा	५७१,२८५	१००		**जम्मा**	१,२५१,९९३.६३	

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.११. परिवार र व्यक्तिको औसत आम्दानी र खर्च विवरण

यस खाँडाचक्र न.पा. को वादागत व्यक्ति र पारिवारिक औसत वार्षिक र मासिक अम्दामी र खर्चको विवरणलाई हेर्दा आम्दामी भन्दा खर्च बढी देखिन्छ। नगरवासीपारिवारिक र व्यक्तिको औसत वार्षिक आम्दामी क्रमस रु १५३.७४ हजार २३.४१ हजार रहेको छ भने खर्च क्रमस रु ३३६.९२ र ५५.६८ हजार रहेको छ।यस खाँडाचक्र न.पा.को वडा गत घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५ को तथ्यांक अनुसार पारिवारिक र व्यक्तिको वडागत वार्षिक र मासिकऔसत आम्दामी र खर्च को विवरण तलको तालिकामा पर्स्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ४.११ परिवारर व्यक्तिको औसत आम्दानी र खर्च (रु.हजारमा)

वडा नं.	परिवारको औसतआम्दानी		व्यक्तिको औसतआम्दानी		परिवारको औसतखर्च		व्यक्तिको औसतखर्च	
	वार्षिक	माशिक	वार्षिक	माशिक	वार्षिक	माशिक	वार्षिक	माशिक

वडा नं.	परिवारको औसतआम्दानी		व्यक्तिको औसतआम्दानी		परिवारको औसतखर्च		व्यक्तिको औसतखर्च	
	वार्षिक	माशिक	वार्षिक	माशिक	वार्षिक	माशिक	वार्षिक	माशिक
१	२९५.९५	२४.६६	६०.५७	५.०५	१०१०.२९	८४.१९	२०६.७८	१७.२३
२	४८.३८	४.०३	७.६८	०.६४	४८.५६	४.०५	७.७१	०.६४
३	१२१.४०	१०.१२	१८.३३	१.५३	१०२.९२	८.५८	१५.५४	१.२९
४	१२९.७५	१०.८१	१९.६५	१.६४	११०.४०	९.२०	१६.७२	१.३९
५	१४७.८८	१२.३२	२३.९६	२.००	१११.६६	९.३०	१८.०९	१.५१
६	९२.९६	७.७५	१३.६०	१.१३	१२०.३५	१०.०३	१७.६१	१.४७
७	२५४.१४	२१.१८	३८.९४	३.२४	१८८.७५	१५.७३	२८.९२	२.४१
८	७७.७२	६.४८	११.९०	०.९९	५०.९३	४.२४	७.८०	०.६५
९	५८.८८	४.९१	९.४१	०.७८	६०.४१	५.०३	९.६६	०.८१
१०	१०९.०९	९.०९	१६.६१	१.३८	२३८.५५	१९.८८	३६.३३	३.०३
११	१४०.०१	११.६७	२२.०९	१.८४	१३९.९९	११.६७	२२.०८	१.८४
जम्मा	१५३.७४	१२.८१	२३.४१	२.१२	३३६.९२	२८.०८	५५.६८	४.६४

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

क्र.सं.	आम्दानीका श्रोतहरु	घरधुरी(कूल घ.धु. ३७१६)	प्रतिशत
१	कृषि उत्पादन	१५२१	४०.९३
२	पशुपंक्षी पालन	११८९	३२.००
३	व्यापार तथा उद्योग	१११४	२९.९८
४	नोकरी तथा पेन्सन	६६६	१७.९२
५	वैदेशिक रोजगार	५८१	१५.६४
६	ज्याला/मजदुरी	१९५८	५२.६९
	अन्य	१३८४	३७.२४

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

तालिका नं ४.१२: स्रोत अनुसार खर्च विवरण

क.सं.	खर्च विवरण	घरधुरी (कूल घ.धु. ३७१६)	प्रतिशत
१	खाना खर्च	३२५५	८७.५९
२	लत्ता कपडा	३२४८	८७.४१
३	शिक्षा	२९९४	८०.५७
४	औषधी उपचार	३२१४	८६.४९
५	चाडपर्व तथा मनोरञ्जन	३१५९	८५.०१
६	कृषि, उद्योग र व्यापार	१५९७	४२.९८
७	संचार तथा अन्य	२८७४	७७.३४

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.११ खर्च अनुसार परिवार विवरण

अधिकांश घरपरिवारहरुको आम्दानीको स्रोतको मुख्य आधार हेर्दा कृषि र पशुपालन र व्यापार नै रहेको देखिन्छ। यस्का अलावा उद्योग, नोकरी, वैदेशिक रोजगारी र ज्याला मज्दुरीलाई पनि आम्दानीको स्रोतको रुपमा पनि लिन सकिन्छ। यस नगरपालिकामा खर्चको आकार अनुसार परिवार सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ;

लिका नं. ४.१३ खर्चको आकार अनुसार परिवार विवरण

क्र.सं.	खर्चको आकार	परिवार संख्या	प्रतिशत
१	रु. ४० हजार भन्दा कम	५४४	१४.६४
२	रु. ४०–६० हजारसम्म	३५४	९.५३
३	रु. ६०–८० हजारसम्म	४४३	११.९२
४	रु. ८० हजार १ लाखसम्म	४०५	१०.९०
५	रु. १ लाख देखी डेढ लाखसम्म	६६७	१७.९५
६	रु. डेढ लाख देखी २ लाख सम्म	३०५	८.२०
७	रु. २ लाख भन्दा बढी	९९८	२६.८६
	जम्मा	३७१६	१००

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.१२ वैंक खाता सम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकाका १०७० घरपरिवारहरु बैकिङ्ग कारोबारमा आबद्ध भएको पीएका छन् भने कूल घरधुरीको करिब ७१.२१% घरधुरीले भने बैंक खाता खोली बैकिङ्ग कारोबारमा संलग्न नरहेको पईएको छ। नगरपालिकामा खाताको किसिम अनुसार बैंक खाता हुने परिवार र बैकिङ्ग कारोबारमा आबद्ध परिवार सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ४.१४ बैंक खाता अनुसार परिवार विवरण

वडा नम्बर	**परिवार** संख्या	बैंक खाता अनुसार परिवार संख्या				खाताको किसिम अनुसार बैंक खाता हुने परिवार		
		भएका परिवार	प्रतिसत %	नभएका परिवार	प्रतिसत %	बचत	मुद्धती	चल्ती
१	९६३	५५३	५७.४२	४१०	४२.५८	५३१	३	१९
२	५९७	८३	१३.९०	५१४	८६.१०	५३	०	३०
३	२२६	५०	२२.१२	१७६	७७.८८	३०	१	१९
४	२६७	९७	३६.३३	१७०	६३.६७	९७	०	०
५	३६८	८०	२१.७४	२८८	७८.२६	१५	०	६५
६	३७२	५	१.३४	३६७	९८.६६	१	०	४
७	१३१	६१	४६.५६	७०	५३.४४	७	०	५४
८	२६७	१९	७.१२	२४८	९२.८८	१	०	१८
९	२०१	१२	५.९७	१८९	९४.०३	४	०	८
१०	१५९	१३	८.१८	१४६	९१.८२	६	०	७
११	१६५	९७	५८.७९	६८	४१.२१	४४	०	५३

जम्मा	३७१६	१०७०	२८.७९	२६४६	७१.२१	७८९	४	२७७

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.१३ बैंक खाताको को उद्देश्य सम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिकाका केहि घरपरिवारहरु बैकिङ्ग कारोबारमा पनि आबद्ध छन्। बैकिङ्ग कारोबारमा आबद्धहुनुको उदेश्य सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ४.१५ बैंक खाताको उद्देश्य अनुसार घरधुरी विवरण

वडा नम्बर	परिवार संख्या	बैंक खाताको उद्देश्य अनुसार घरधुरी									
		बचत जम्मा गर्न	%	लगानी गर्न	%	उद्योग व्यवसाय गर्न	%	कारोबार गर्न	%	अन्य	%
१	९६३	५१२	५३.१७	१	०.१०	५	०.५२	२९	३.०१	६	०.६२
२	५९७	१०	१.६८	०	०.००	३	०.५०	५८	९.७२	१२	२.०१
३	२२६	५	२.२१	४	१.७७	३	१.३३	३१	१३.७२	७	३.१०
४	२६७	९७	३६.३३	०	०.००	०	०.००	०	०.००	०	०.००
५	३६८	७	१.९०	०	०.००	०	०.००	६८	१८.४८	५	१.३६
६	३७२	०	०.००	०	०.००	०	०.००	५	१.३४	०	०.००
७	१३१	१	०.७६	१	०.७६	०	०.००	५८	४४.२७	१	०.७६
८	२६७	२	०.७५	०	०.००	०	०.००	१४	५.२४	३	१.१२
९	२०१	२	१.००	०	०.००	०	०.००	८	३.९८	२	१.००
१०	१५९	१०	६.२९	१	०.६३	२	१.२६	०	०.००	०	०.००
११	१६५	९४	५६.९७	२	१.२१	०	०.००	१	०.६१	०	०.००
जम्मा	३७१६	७४०	१९.९१	९	०.२४	१३	०.३५	२७२	७.३२	३६	०.९७

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.१४ वैदेशिक रोजगारीको स्थिति

यस नगरपालिकावाट वैदेशिक रोजगारीकालागि अन्य देश जानेहरुमा भारत जानेहरुको संख्याउल्लेख्य (६९०) देखिएको छ। त्यसमा पनि अस्थायी तथा मौसमी रोजागारीमा जानेहरुको संख्या नै वढि देखिएको छ। वडाका अनुसार वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरुको संख्या सवैभन्दा वढि वडा नं. २ मा देखिएको छ। वैदेशिक रोजगारमा जानेहरुमध्ये पनि सामान्यतया भारतमा भन्दा अन्यमुलुकमा गएकाहरुको आम्दानी वढिहुनसक्ने अनुमान गर्न सकिन्छ। वडा अनुसार वैदेशिक रोजगारमा जानेहरुमा सवैभन्दा वढि २ वडा मा २०४ जना देखिएको छ भने भारतवाहेक खाडी मुलुकमा जानेहरुमा सवैभन्दा वढि ०७ वडामा २७ जना देखिएको छ। यस नगरपालिकाको कूल जनसंख्याको ३.६७ % व्यक्तिहरु वैदेशिक रोजगारीका लागि विदेश जाने गरेको पाईएको छ ।अवधि अनुसार वैदेशिक रोजगारीमा जानेको संख्यावैदेशिक रोजगारीको स्थितिको विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ४.१६ वैदेशिक रोजगारी सम्वन्धी विवरण

वडा नम्बर	अवधि अनुसार वैदेशिक रोजगारीमा जानेको संख्या						अवधि अनुसार वैदेशिक रोजगारीमा जानेको संख्या				
	महिला	पुरुष	जम्मा	भारत	खाडी मुलुक	अन्य देश	३ बर्ष भन्दा कम	३–५ बर्ष	५–१० बर्ष	१० बर्ष बढी	जम्मा

वडा नम्बर	अवधि अनुसार वैदेशिक रोजगारीमा जानेको संख्या						अवधि अनुसार वैदेशिक रोजगारीमा जानेको संख्या				
	महिला	पुरुष	जम्मा	भारत	खाडी मुलुक	अन्य देश	३ बर्ष भन्दा कम	३–५ बर्ष	५–१० बर्ष	१० बर्ष बढी	जम्मा
१	७	८८	९५	७३	१६	६	५७	२५	५	१	८८
२	२३	१८१	२०४	१७५	२६	३	१४९	२९	३	०	१८१
३	३	१०	१३	७	३	३	६	३	१	०	१०
४	०	२७	२७	२३	४	०	१३	९	३	२	२७
५	२०	१७३	१९३	१६३	२४	६	१३७	२९	३	४	१७३
६	०	३	३	३	०	०	०	३	०	०	३
७	९	६३	७२	४५	२७	०	३९	२३	१	०	६३
८	१८	१०९	१२७	१२२	३	२	८६	२०	३	०	१०९
९	३	५२	५५	४८	६	१	४१	९	२	०	५२
१०	२	१७	१९	१८	१	०	१०	५	२	०	१७
११	२	१६	१८	१३	४	१	११	३	१	१	१६
जम्मा	**८७**	**७३९**	**८२६**	**६९०**	**११४**	**२२**	**५४९**	**१५८**	**२४**	**८**	**७३९**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.१५ ऋणको विवरण

यस खाँडाचक्रका व्यक्तिह रुले आवश्यकता पर्दा व्यक्तिगत र संस्थागत रुपमा विभिन्न संघसंस्था वा स्थान , व्यक्ति, साहुमहाजनहरुबाट ऋण लिने गरेको पाइन्छ। हाल यस नगरपालिकामा विभिन्न बचत तथा ऋण सहकारीहरु संचालनमा रहेकोले बचतकर्ताहरुले आ -आफ्ना सहकारी संस्थाहरुबाट निश्चित समयका लागि विभिन्न व्यक्तिगत तथा संस्थागत प्रयोजनका लागि ऋण लिने गरेको पाइन्छ र २०९६ घरपरिवारले विभिन्न प्रयोजनका लागि ऋण लिने गरेको देखिनछ। साथै सबैभन्दा धेरै सहकारी संस्था बाट ऋण लिने गरेको पाइन्छ। ऋण लिने स्थान र परिवार संख्या सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ४.१७ श्रोत अनुसार ऋण लिने घरधुरी विवरण

वडा नम्बर	घरधुरी संख्या		श्रोत अनुसार ऋण लिने घरधुरी संख्या					
	ऋण लिने	ऋण नलिने	बैक	सहकारी	समूह वा संस्था	साहु महाजन	नातेदार	अन्य
१	५२३	४४०	११२	३२५	३७	२९	१८	२
२	१९१	४०६	६	२६	११९	३३	६	१
३	१६८	५८	९	२५	९८	२५	९	२
४	१३६	१३१	४६	५३	८	१६	१३	०
५	२५३	११५	९	३३	९८	८४	२८	१
६	२५८	११४	३	९९	८१	४१	३४	०
७	८८	४३	५	३१	३१	१४	७	०
८	१६०	१०७	०	३०	८६	३५	७	२
९	११०	९१	१	३	५१	२२	३०	३
१०	११४	४५	३	२४	७	६६	१४	०
११	९५	७०	१०	२९	३१	७	१८	०
जम्मा	**२०९६**	१६२०	**२०४**	**६७८**	**६४७**	**३७२**	**१८४**	**११**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

तालिका नं.४.१८ क्षेत्र अनुसार ऋण उपयोग गर्ने घरधुरी विवरण

वडा नं.	ऋण लिनुको कारण (परिवार संख्या)							
	घरायसी कार्य वा घर खर्च	कृषि तथा पशुपालन	उद्योग तथा व्यापार	सामाजिक, धार्मिक कार्य	शिक्षा	औषधी उपचार	बैदेशिक रोजगार	अन्य कार्य
१	१३६	४१	२५५	०	८०	७	०	४
२	१७१	३	९	०	२	४	०	२
३	१५५	२	६	०	०	०	३	२
४	५३	१९	२६	०	२४	१३	१	०
५	१८७	१०	१२	१	१०	२७	५	१
६	२१४	१०	१३	०	१०	४	७	०
७	३७	४	१४	०	१८	१२	३	०
८	१२८	३	६	०	९	१२	१	१
९	९४	१	४	०	५	३	२	१
१०	९३	२	३	०	६	९	१	०
११	४७	१३	१३	१	१३	५	३	०
जम्मा	१३१५	१०८	३६१	२	१७७	९६	२६	११

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.१५ कृषि सामग्री र साधन उपयोगको विवरण

यस नगरका व्यक्तिहरुले कृषिलाई मुख्य पेशाका रुपमा अँगालेका भए पनि परम्परावादी कृषि प्रणालीका कारण पर्याप्त मात्रामा उत्पादन हुन सकिरहेको पाइदैन। जलवायु परिवर्तनको असरका कारण पनि हाल आएर उल्लेख रुपमा अन्नबालीको उत्पादन हुन सकिरहेको छैन। आधुनिक कृषि प्रविधी वा प्रणालीको प्रयोग - स्थानिय विउ वा उन्नत जातकोविउको प्रयोग , कम्पोष्ट वा रासायनिकमलको प्रयोग , किटनाशक औषधीको प्रयोग जस्ता कुराहरुले कृषि उत्पादनमा ठुलो प्रभाव पारिरहेका हुन्छन्। प्रविधी प्रयोगको ज्ञानको अभावका कारण पनि कृषि उत्पादनमा असर गरिरहेको पाइन्छ। यस नगर क्षेत्रमा कृषि सामग्रीको उपयोग सम्बन्धी विस्तृत विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका नं. ४.१९ वडा अनुसार कृषि सामाग्री उपयोगको विवरण

वडा नम्बर	कृषि सामाग्री प्रयोग अनुसार घरधुरी संख्या							
	गोठेमल (डोको)	उन्नत बीउविजन (केजी)	युरिया (केजी)	पोटास (केजी)	डिएपी (केजी)	रासायनिक औषधी (लिटर)	जैविक विषादी (केजी वा ली.)	कैफियत
१	७१७३	१०९१	१५९६	२२	२	१४	२८६	
२	२३१५५	११३९९	९४६	७८२	३६०	१९२	२५१	
३	१४४८५	१८७	१४९	९३०	३३	४६	३	
४	१०००१	६७९०	१६८७	१२९७	२५९५	६८९	२४७	
५	४२५९	४४८	५२	२५	२३	८	०	
६	३३७	१००	१	०	०	२	०	

वडा नम्बर	कृषि सामाग्री प्रयोग अनुसार घरधुरी संख्या							
	गोठेमल (डोको)	उन्नत बीउविजन (केजी)	युरिया (केजी)	पोटास (केजी)	डिएपी (केजी)	रासायनिक औषधी (लिटर)	जैविक विषादी (केजी वा ली.)	कैफियत
७	७५४०	२८४०२	१०७	२२	४	४४	१०	
८	५३०८	९१०	८	०	१४	५३०	२००४	
९	३८१०	३३२	०	०	९	७	८	
१०	१६१३८	५०	०	०	०	०	०	
११	१०६१५	३१०४०	०	०	८	०	०	
जम्मा	**१०२८२१**	**८०७४९**	**४५४६**	**३०७८**	**३०४८**	**१५३२**	**२८०९**	

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.१८ कृषि उपजमा लाग्ने रोग कीरा

यस खाँडाचक्र नगरपालिकामा विभिन्न वाली तथा कृषि उपजमा रोग तथा कीराको प्रकोपले क्षति पुर्याउने गर्दछ । जसको कारण यस नगर क्षेत्रमा तरकारी, फलफुल, खाद्यान्न, दलहन तथा नगदे वालीको उत्पादनमा नकारात्मक प्रभाव पर्ने गर्दछ ।

४.१९ पशुपन्छीमा लाग्ने रोग

यस नगर क्षेत्रमा मौसम अनुसार लाग्ने विभिन्न खालका रोगले बेला वखतमा पसुपंछीपालनमा क्षतिगर्ने गरेको छ । जसको कारण पशु पन्छीजन्य उत्पादनमा क्षति पुगेको छ । यस्ता रोग व्यधीलाई कतिपयले घरमै त कतिले भेटेरनरीमा उपचार गराउने गर्दछन । यहाँ देखा पर्ने रोग तथा उपचारको अभ्यासलाई तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ४.२० कृषि वालीमा लाग्ने रोग किरा सम्बन्धी विवरण

पशुपन्छी जन्य उत्पादन	रोगको नाम
पशु	भ्यागुते, चरचरे, खोरेत, एन्फेक्स, पी.पी.आर, एन यूरिया, डर्माटाइटिस, डायरिया, पाइरेक्ससिया, रिटेनप्रोसेन्टा, रिस्टोकिया, एनोरेक्सिस, एल एफ, राउन्डओम, टेपओम, महोस्ट, टिक्स, लाइस, सर्भिसाइटिस, भेट्राइटिस, पायोमेट्रा, स्वइन फिबर
पंक्षी	एक्सीडिपेसिस, कोराइजा गम्बारो, सि आर डी, सल्मोनेलासिस, रानिखेट, फबल फुक्स, हवाइडाइरिया

स्रोतः कृषि सेवा केन्द्र तथा समुह छलफल, २०७५

४.२० संस्थागत रुपले उपलब्ध प्राविधिक तथा सीपयुक्त जनसक्ति

खाँडाचक्र नगरपालिकामा रहेका कृषि तथा स्वास्थ्यसँग सम्बन्धित संस्थाहरुमा कार्यरता प्राविधिक तथा सीपयुक्त व्याक्तिहरु रहेका छन् । नगरमा उपलब्धहुन सक्ने विशेष दक्षता भएका मानव संसाधनको विवरण देहाय अनुसार रहेको छ ।

तालिका नं ४.२१: उपलब्ध प्राविधिक मानव संशाधनको विवरण

क्र.सं.	तालिमको नाम	अवधि अनुसार प्राविधिक तालिम लिनेको संख्या												कुल जम्मा
		१ महिनाभन्दा कम (प्रारम्भिक तह)			१ देखि ६ महिनासम्म (पहिलो तह)			६ देखि १२ महिनासम्म (दोस्रो तह)			१२ महिनाभन्दा वढी (तेस्रो तह)			
		म	पु	जम्मा	म.	पु.	जम्मा	म.	पु.	जम्मा	म.	पु.	जम्मा	
१	कृषि	३८	१६	५४	८	१५	२३	८	०	८	०	८	८	९३
२	पशुपालन	३	५	८	२	१	३	०	०	०	०	०	०	११
३	वन	२	४	६	२	०	२	०	०	०	०	०	०	८
४	कम्प्युटर	१	३	४	१	२	३	१	२	३	०	१	१	११
५	विद्युत	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०	१
६	मेकानिक्स	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	१
७	खाद्य प्रशोधन	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	सिलाई बुनाई	०	२	२	४	२	६	०	०	०	१	०	१	९
९	सब ओभरसियर	०	२	२	०	०	०	०	०	०	०	४	४	६
१०	जेटीए	०	०	०	०	०	०	१	०	१	०	१	१	२
११	पशुस्वास्थ्य कार्यकर्ता	०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	२	३	३
	जम्मा	४४	३२	७६	१७	२१	३८	१०	२	१२	२	१७	१९	१४५

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

४.२१ औद्योगिक विकासको अवस्था

यस नगरपालिकाको औद्योगिक अवस्था हेर्दा साना उद्योगका रुपमा फर्निचर, कुटनी-पिसानी मिल, होटल व्यवसाय, व्यापार आदी रहेका छन् । यी उद्योगहरुको अवस्थिती , रोजगारी तथा उत्पादन सम्बन्धी विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

४.२२ आयात तथा निकासीको स्थिति

धेरैजसो मानिसहरु कृषि पेशामा आबद्ध भई कृषिलाई मुख्य पेशाका रुपमा लिई जिविकोपार्जन गर्दै आएको भएता पनि स्थानिय कृषि उत्पादनले मात्रै यस नगरपालिकामा खान लाउन पुग्ने अवस्था छैन । यस नगरपालिकामा उत्पादन भएका खाद्य वस्तुहरुको निर्यात र दैनिक जिविकोपार्जनका लागि आवश्यक वस्तुहरुको आयात को औषतमा तुलना गर्दा निर्यात भन्दा बढी आयात नै हुने गरेको पाइएको छ । यस नगरमा स्थानिय स्तरमै उत्पादीत कृषि पेशा बाट जिविकोपार्जन गर्न नसकिने भएकोले बाहिरी ठाउंबाट खाद्यान्न , दलहन, तेलहन र तरकारीका साथै अन्य सामग्रीहरु आयात गरिन्छ र आयातमा पनि सबैभन्दा धेरै खाद्यान्न नै हुने गरेको छ । साथै मौसमअनुसार तरकारीको आयात र निर्यातको स्थिति निर्धारण हुने गरेको देखिन्छ । खाँडाचक्र नगरपालिकामा स्लेट खानी, वन, कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनहरु सम्भावित प्रमुखनिकासीजन्य स्रोतका रुपमा रहेका छन् । फलफुल, खाद्यान्न,तरकारी र पशुपंछीजन्य उत्पादनहरु यस क्षेत्रबाट निर्यात हुने सम्भावना रहेको छ ।

४.२३ नगरको उद्यम विकास क्षेत्रको स्थिति

४.२३.१ उद्योगको लागि उपलब्ध कच्चा पदार्थ संभाव्यताको अवस्था

यो खाँडाचक्र नगरपालिकामा विभिन्न उद्योगका लागि उपलब्ध कच्चा पदार्थ तथा नगरपालिका बाट निकासी हुने कृषि, पशु, वन तथा अन्य कच्चापदार्थ देहाय अनुसार रहेको छ।

तालिका नं. ४.२२ उद्योग सम्बन्धित उपलब्ध कच्चा पदार्थ

सि.नं	कच्चा पदार्थका क्षेत्र	कच्चा पदार्थ
१	कृषिमा आधारीत	सुन्तला, लसुन, अदुवा, बेसार, पशुपालन भटमास
२	वन पैदावरमा आधारित	अल्लो, सिस्नो टिमुर, खोटो, घर छाउने स्लेट ढुङ्गा
३	खनिज पदार्थमा आधारीत	घर छाउने स्लेट ढुङ्गा

श्रोत:गोष्ठी तथा छलफल, २०७४

४.२३.२ परम्परागत सिप भएका समुदाय र संचालित उद्योगको विवरण

यो नगरपालिका विभिन्न जातजातीहरुको मिश्रित बसोबास भएको नगरपालिका हो। पराम्परा देखि नै घरेलु प्रयोजनका लागि आवश्यक विभिन्न वस्तुहरु परम्परागत सीप भएका समुदायबाट उत्पादन हुँदै आएको छ। यी स्थानिय सीपलाई नयाँ प्रविधिद्धारा स्तरोन्नति गर्न सकिने संभावना छ। यसो गरेमा बढी उत्पादनशिल र बाह्य बजारसंग प्रतिस्पर्धी बनाउन सकिने प्रशस्तसम्भावना रहेको छ।

तालिका नं. ४.२३ परम्परागत सीपको स्थिति

क्र.सं.	परम्परागत सीप तथा उद्यमहरु	कैफियत
१	हाते कागज	हाल लोप हुन लागेको
२	बाख्रापालन	व्यवसायिक बनाउन नसकिएको
३	बाँस निगालोको काम	लोप हुँदै गएका
४	फलाम, तामा र काठका भाडा, कृषि औजार आरन र गरगहना सुन चाँदीको काम,	आ–आफ्नै घरमा निर्वाहा चलाउने किसिमले मात्र संचालन
५	सिलाई कटाइ	लघुउद्यमबाट एक घर एक व्यक्ति कपडा सिलाई व्यवसाय संचालन
६	स्लेट झिक्ने काम	स्लेट ढुङ्गाको काम हुँदै, लोप हुँदै

श्रोत:गोष्ठी तथा छलफल, २०७४

४.२३.३ नगरपालिकामा सम्भाव्य व्यवसायहरु

गोष्ठीका सहभागीले समूहकार्य तथा छलफलबाट यो नगरपालिकामा उपलब्ध सीप र प्रविधि तथा कच्चा पदार्थको सम्भाव्यता बजारिकरण र वातावरणमा पर्ने प्रभाव समेतलाई ध्यानमा राखी निम्न अनुसारकासंभावित व्यवसायहरु पहिचान गरेका छन।

तालिका नं. ४.२४ व्यवसायका क्षेत्र अनुसार सम्भावना भएका व्यवसाय

सि.नं	व्यवसायका क्षेत्र	खाँडाचक्र नगरपालिकामा सम्भावना भएका व्यवसाय

१	कृषिमा आधारीत कच्चा पदार्थ	सुन्तला, लसुन, अदुवा, स्याउ, ओखर,बेसार, पशुपालन, भटमास
२	वन तथा खनिजमा आधारीत कच्चा पदार्थ	अल्लो, सिस्नो टिमुर, खोटो, घर छाउने स्लेट ढुङ्गा
३	उपलब्ध सीप र प्रविधि	बाँस निगालोको काम, सिलाई कटाई, स्लेट झिक्ने काम
४	संभाव्य व्यवसायहरु	फलफूल, मसला, अल्लो संरक्षण र प्रशोधन प्रशोधन, बाँस निगालोको काम, स्लेट ढुङ्गाको काम, पशुपालन, जडिबुटी खेति र संकलन

श्रोतःगोष्ठी तथा छलफल, २०७४

४.२३.४ प्रमुख बजार केन्द्रहरु

यस खाँडाचक्र नगरपालिका कालिकोटमा लघु, घरेलु तथा साना उद्योग स्थापना तथा संचालनका लागि संभावित प्रमुख स्थलहरुको उद्योगहरुको विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं. ४.२५ प्रमुख बजार केन्द्रहरु अनुसार संभावित उद्यमहरु

क्र.सं.	प्रमुख बजार केन्द्रहरु	प्रमुख संभावित उद्यमहरु	उद्यम विकास उत्पादन तथा बजारको अबस्था
१	मान्म	सिलाई कटाई,फ्रेस हाउस,हेयर कटिङ्ग, होटल, होस्टेल, खुद्रा पसल, गेस्ट हाउस, मेडिकल, पेट्रोल पम्प, ब्युटिपार्लर, मिल, जुता मर्मत, मोबाइल, रेडियो टिभि तथा घडि मर्मत, ग्रिल उद्योग, फर्निचर, टि¥युसन सेन्टर, कम्युटर इस्चियुट, तरकारी, कुखुरा, बंगुरपालन, आलु, धान, मकै, कोदो, सिमि	सेवामा आधारीत उद्यमविकास तुलानात्मक रुपमा राम्रो भएको, कृषिमा आधारीत उद्यम (तरकारी, बाख्रा, मौरी, स्याउ, खुसार्नि पाउडर, च्याउ, सिमि, भौसि÷गाई पालन) ब्याबसायले उचित बजार पाएको
२	पिली	स्याउ,भटमास,सुन्तला, बाख्रा पालन, कुखुरा तरकारी, सिलाई कटाई, फ्रेस हाउस, हेयर कटिङ्ग, होटल, खुद्रा पसल, मेडिकल, ब्युटिपार्लर, मिल, जुता मर्मत, मोबाइल, रेडियो	सेवामा आधारीत उद्यम विकास तुलानात्मक रुपमा राम्रो भएको,कृषि आधारीत उद्यम (तरकारी, बाख्रा, स्याउ,खुसार्नि पाउडर, च्याउ, सिमि, भौसि/गाई पालन) ब्याबसायलेउचित बजार पाएको
३	जिते खुलालु	दुध, मासु, बाख्रा, आलु, कुखुरा, तरकारी,मकै, गहु, सुन्तला, स्याउ, भटमास, सिमि,ओखर, मसलाबालि, अल्लो, सिस्नो, जडिबुटि, काइनेट, सेतबढु, फर्निचर, निगालो, अगरबत्ति	सेवामा आधारीत उद्यमविकास तुलानात्मक रुपमा राम्रो भएको,कृर्षि आधारीत उद्यम (तरकारी, बाख्रा, स्याउ, खुर्सानि पाउडर, च्याउ, सिमि, भैसि÷गाई पालन) ब्याबसायले उचितबजार पाएका]
४	पादमघाट	स्याउ,राते चामल, तरकारी, सिमि, आरु, ओखर, बेसार, राडिपाखि, भेडाबाख्रा पालन, प्याज, मोरी पालन, सिस्नो,	कृषि र बनमा आधारीत उद्यम बढि र सेवामा आधारित उद्यम कमभएको उद्यम विकास ब्यावसाहिक नभएमाको

क्र.सं.	प्रमुख बजार केन्द्रहरु	प्रमुख संभावित उद्यमहरु	उद्यम विकास उत्पादन तथा बजारको अबस्था
		जडिबुटि, चिया, फर्निचर	तथा उत्पादीत वस्तुले पनि उचित बजार नपाएको

श्रोत:गोष्ठी तथा छलफल, २०७४

परिच्छेद ५: सामाजिक स्थिति

यस परिच्छेदमा खाँडाचक्र नगरपालिका बसी जनताको जीविकोपार्जनका महत्वपूर्ण पक्षहरुशिक्षा , स्वास्थ्य, मानव संसाधन, लक्षित वर्ग, खेलकुद, सँस्कृति र मनोरञ्जन तथा मानवीय संसाधन विकास को समग्र स्थितिको विवरण विष्लेषण गरी प्रस्तुत गरिएको छ।

५.१ शिक्षा

५.१.१ शैक्षिक संस्था तथा शैक्षिक स्थिति

यस उप-शिर्षकमा नगरपालिका तथा जातजाती अनुसार साक्षरता दर , शैक्षिक स्तर, वडा अनुसार विद्यालयको विवरण , विभिन्न वडा अन्तर्गतका विद्यालयमा विभिन्न तहमा अध्ययन विद्यार्थीको विवरण , विद्यालय भन्दा बाहिर रहेका बालबालिका बारे विष्लेषण, विवेचना र प्रस्तुतीकरण गरिएको छ।

यस नगरपालिकामा पूर्व प्राथमिक विद्यालय देखि स्नातक तह सम्मका शैक्षिक संस्थाहरु मात्र रहेका छन्। प्राथमिक तहका सामुदायिक तर्फ ८ वटा शैक्षिक संस्थाहरु मात्र यस न.पा भित्र रहेका छन्। शैक्षिक संस्थाहरुको संख्यात्मक विवरण वडागत रुपमा देहाय वमोजिमको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५.१ वडा भित्रका शैक्षिक संस्था सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	पूर्व प्राथमिक				प्राथमिक			
	सामुदायिक	संस्थागत	अन्य	जम्मा	सामुदायिक	संस्थागत	अन्य	जम्मा
१	२	०	०	०	१	०	०	०
२	१	०	०	०	२	०	०	०
३	३	०	०	०	०	०	०	०
४	१	०	०	०	०	०	०	०
५	०	०	०	०	२	०	०	०
६	४	०	०	०	०	०	०	०
७	१	०	०	०	१	०	०	०
८	१	०	०	०	०	०	०	०
९	०	०	०	०	०	०	०	०
१०	१	०	०	०	१	०	०	०
११	०	०	०	०	१	०	०	०
परिमाण	१४	०	०	०	८	०	०	०

वडा नं.	निम्न माध्यामिक				माध्यामिक				उच्च माध्यामिक			
	सामुदायिक	संस्थागत	अन्य	जम्मा	सामुदायिक	संस्थागत	अन्य	जम्मा	सामुदायिक	संस्थागत	अन्य	जम्मा
१	१	१	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
२	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
३	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०

४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
६	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
७	०	०	०	०	०	०	०	०	१	०	०	०
८	१	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
९	०	०	०	०	१	०	०	०	०	०	०	०
१०	१	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
११	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
परिमाण	५	०	०	०	६	०	०	०	२	०	०	०

स्रोत: समुह छलफल, २०७५

तालिका नं. ५.२ विद्यालय तथा प्राविधिक शिक्षाको अवस्था

स्रोतहरु	परिमाण	वर्तमान अवस्था (वडा)										
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११
पुर्व प्रा वि	१४	२	१	३	१	०	४	१	१	०	१	०
प्रावि	८	१	२	०	०	२	०	१	०	०	१	१
निमावि	५	२	१	०	०	०	०	०	१	०	१	०
मावि	६	१	१	१	०	०	१	०	१	१	०	०
उ मा वि	२	०	०	०	०	१	०	१	०	०	०	०
जम्मा	३५	६	५	४	१	३	५	३	३	१	३	१

५.१.२. साक्षरताको स्थिति

यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्या मध्ये १८७४५ जनसंख्या साक्षर तथा शिक्षित (८३.३७%) रहेको देखिएको छ। यस नगरमा पुरुष र महिलाको साक्षरता दर मा ठूलो अन्तर देखिएको छैन। फिल्ड सर्बेक्षणबाट उपलब्ध तथ्याङ्क अनुसार यस नगरको महिला साक्षरता दर ४३.४२ प्रतिशत र पुरुष साक्षरता दर ३९.९४ प्रतिशत देखिएको छ। वडाको कूल जनसंख्याको अनुसार साक्षरता दरको विष्लेषण गर्दा यस खाँडाचक्र नगरपालिकाको वडा नं ४ को साक्षरता दर सबभन्दा कम (६८.१२%) देखिन्छ। वडा अनुसार महिलाको साक्षरता दर हेर्दा सबभन्दा बढी ४६.९३% वडा नं. ६ मा देखिएको छ भने सबभन्दा कम (३६.४७%) वडा नं ४ नै देखिएको छ। नगरको वडा गत साक्षरतार निरक्षर सम्बन्धि विवरण तल दिइएको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५.३ साक्षरता सम्बन्धी लैङ्गिक बनौट विवरण

वडा न.	निरक्षर जनसंख्या			निरक्षर प्रतिशत			साक्षर जनसंख्या			साक्षरता प्रतिशत		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	४७२	३४९	**८२१**	२.१	१.५५	**३.६५**	१७८६	२०९८	**३८८४**	७.९४	९.३३	**१७.२७**
२	३२०	३२७	**६४७**	१.४२	१.४५	**२.८८**	१४९१	१६२३	**३११४**	६.६३	७.२२	**१३.८५**
३	१७५	१५३	**३२८**	०.७८	०.६८	**१.४६**	५४५	६२४	**११६९**	२.४२	२.७८	**५.२**
४	३०८	२५३	**५६१**	१.३७	१.१३	**२.४९**	५५६	६४६	**१२०२**	२.४७	२.८७	**५.३५**

५	१३४	१३१	२६५	०.६	०.५८	१.१८	९६८	१०३८	२००६	४.३१	४.६२	८.९२
६	१५४	१९२	३४६	०.६८	०.८५	१.५४	९९२	१२०४	२१९६	४.४१	५.३५	९.७७
७	३३	२७	६०	०.१५	०.१२	०.२७	३९३	४०२	७९५	१.७५	१.७९	३.५४
८	१०८	११३	२२१	०.४८	०.५	०.९८	७१८	८०५	१५२३	३.१९	३.५८	६.७७
९	१२३	१०९	२३२	०.५५	०.४८	१.०३	४९४	५३१	१०२५	२.२	२.३६	४.५६
१०	५९	४५	१०४	०.२६	०.२	०.४६	४५७	४८३	९४०	२.०३	२.१५	४.१८
११	९४	६१	१५५	०.४२	०.२७	०.६९	४३५	४५६	८९१	१.९३	२.०३	३.९६
जम्मा	**१९८०**	**१७६०**	**३७४०**	**८.८१**	**७.८३**	**१६.६३**	**८९८१**	**९७६४**	**१८७४५**	**३९.९४**	**४३.४२**	**८३.३७**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.१.३. जातजाती अनुसार साक्षरता दर

विभिन्न जातिगत समूह अनुसार कूल जनसंख्यामा सब भन्दा बढीबाहमण क्षेत्री ठकुरी र सन्यासीको साक्षर जनसंख्या (५९.२८%) देखिएको छ भने अन्य सबै जाती तथा जातीगत समूहको साक्षरता दर सो भन्दा कम रहेको देखिन्छ र यसको कारण अन्य जातजातिको जनसंख्याको उपस्थिति कम हुनु पनि हो   । महिला साक्षरता दर हेर्दा र बाम्हण /क्षेत्री/ठकुरीको साक्षरता सबभन्दा बढी (३३.६०%) देखिएको छ।   जातिगत रुपमा साक्षरता दर सम्बन्धित विवरण तल प्रस्तुत तालिकामा दिएको छ।

तालिका नं. ५.४ जातजाती अनुसार सारक्षरता स्थिति

क्र.सं	**जाति तथाजातीगत समूह**	**साक्षर जनसंख्या**			**साक्षरता प्रतिशत (कूल साक्षर संख्या अनुसार)**			**साक्षरता प्रतिशत (कूल जनसंख्या आनुसार)**		
		महिला	**पुरुष**	**जम्मा**	**महिला**	**पुरुष**	**जम्मा**	**महिला**	**पुरुष**	**जम्मा**
१	दलित	२५१८	२८५९	५३७७	१३.४३	१५.२५	२८.६८	११.२०	१२.७२	२३.९१
२	जनजाति आदीवासी	१३	१४	२७	०.०७	०.०७	०.१४	०.०६	०.०६	०.१२
३	बाहमण क्षेत्री ठकुरी र सन्यासी	६२९८	७०३२	१३३३०	३३.६०	३७.५१	७१.११	२८.०१	३१.२७	५९.२८
४	मुस्लिम	१	०	१	०.०१	०.००	०.०१	०.००	०.००	०.००
५	अन्य	४	६	१०	०.०२	०.०३	०.०५	०.०२	०.०३	०.०४
	जम्मा	**८८३४**	**९९११**	**१८७४५**	**४७.१३**	**५२.८७**	**१००.००**	**३९.२९**	**४४.०८**	**८३.३७**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.१.४ जाति तथा उमेर समूह अनुसार साक्षर जनसंख्या

जातिगत उमेर समूह अनुसार साक्षर जनसंख्याको अनुपातमा भिन्नता रहेको छ। साक्षर जनसंख्याको अनुपात सबभन्दा बढी ६ देखि १५ वर्षको उमेर समूहमा रहेको र त्यसपछि साक्षरता अनुपात १६ देखि २४ वर्ष उमेर समूहमा रहेको देखिन्छ। जनसंख्याको अनुपातमा सबभन्दा कम ६० वर्ष भन्दा माथिको उमेर समूहको रहेको छ। उमेर समूह अनुसार लैङ्गिक र जातिगत रुपमा साक्षर जनसंख्याको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५.५ उमेर अनुसार जातिगत समूहको साक्षरता

क्र.स	जाति तथा जातीगत समूह	उमेर समूह अनुसार साक्षर जनसंख्या		
		५ बर्ष सम्म	६–१५	१६–२४

		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	दलित	२९०	३१४	६०४	१०११	११२४	२१३५	५५७	६२५	११८२
२	जनजाति आदीवासी	१	२	३	५	६	११	३	१	४
३	बाहमण क्षेत्री ठकुरी र सन्यासी	४२९	४९७	९२६	१९९०	२२०२	४१९२	१५७२	१५७२	३१४४
४	मुस्लिम	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	अन्य	०	१	१	२	२	४	१	२	३
	जम्मा	७२०	८१४	१५३४	३००८	३३३४	६३४२	२१३३	२२००	४३३३
साक्षरता प्रतिशत (कूल साक्षर संख्या अनुसार)		३.८४	४.३४	८.१८	१६.०५	१७.७९	३३.८३	११.३८	११.७४	२३.१२
साक्षरता प्रतिशत (कूल साक्षर संख्या अनुसार)		३.२०	३.६२	६.८२	१३.३८	१४.८३	२८.२१	९.४९	९.७८	१९.२७

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

क्र.स.	जाति तथा जातीगत समूह	उमेर समूह अनुसार साक्षर जनसंख्या								
		२५–४५			४६-५९			६० - माथि		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	दलित	५०१	५७९	१०८०	९५	१४३	२३८	६४	७४	१३८
२	जनजाति आदीवासी	४	३	७	०	१	१	०	१	१
३	बाहमण क्षेत्री ठकुरी र सन्यासी	१७२६	१९७८	३७०४	३५८	४७९	८३७	२२३	३०४	५२७
४	मुस्लिम	१	०	१	०	०	०	०	०	०
५	अन्य	१	१	२	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	२२३३	२५६१	४७९४	४५३	६२३	१०७६	२८७	३७९	६६६
साक्षरता प्रतिशत (कूल साक्षर संख्या अनुसार)		११.९१	१३.६६	२५.५७	२.४२	३.३२	५.७४	१.५३	२.०२	३.५५
साक्षरता प्रतिशत (कूल साक्षर संख्या अनुसार)		९.९३	११.३९	२१.३२	२.०१	२.७७	४.७९	१.२८	१.६९	२.९६

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.१.५ शैक्षिक स्तर

खाँडाचक्र नगरपालिकाको समग्र शैक्षिक उपलब्धी स्तर अथवा शैक्षिकस्तर हेर्दा जम्मा साक्षर तथा शिक्षित जनसंख्या मध्ये सबभन्दा बढी २४.७४ प्रतिशतले प्राथमिक तह पास गरका छन् , १३.९८ प्रतिशले माध्यामिक, १३.३० प्रतिशतले निम्न माध्यामिक र मात्र ०.१९ प्रतिशतले स्नातकोत्तर/ एमफिल तहउतिर्ण गरेको पाइएको छ। लैङ्गिक हिसाबले शैक्षिक उपलब्धीस्तर हेर्दा प्राथमिक तह , निम्न माध्यमिक, माध्यमिक, प्रमाणपत्र तह, स्नातक र स्नातकोत्तर तहको शैक्षितस्तर भएका महिलाको संख्या क्रमश २२४०, ११८८, ११७९ र १२ रहे को छ । वडा तथा लिङ्ग अनुसार शैक्षिक उपलब्धीस्तरको विवरण तल दिएको तालिका मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५.६ वडा तथा लिङ्ग अनुसार शैक्षिक उपलब्धीस्तरको विवरण

वडा नं.	पूर्व प्राथमिक			साक्षरताको	प्राथमिक तह			साक्षरताको	निमावि तह			साक्षरताको
	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत

वडा नं.	पूर्व प्राथमिक			साक्षरताको	प्राथमिक तह			साक्षरताको	निमाविं तह			साक्षरताको
	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत
१	२२८	२८६	५१४	२.७४	२७६	३१६	५९२	३.१६	२४५	२५२	४९७	२.६५
२	१४६	१८७	३३३	१.७८	५४५	५९९	११४४	६.१०	२०९	२०१	४१०	२.१९
३	६१	६८	१२९	०.६९	११३	१३९	२५२	१.३४	६५	६७	१३२	०.७०
४	११६	११९	२३५	१.२५	१४०	१२१	२६१	१.३९	१०१	११२	२१३	१.१४
५	९३	१११	२०४	१.०९	२४१	२७५	५१६	२.७५	१०७	१३३	२४०	१.२८
६	१०५	१४६	२५१	१.३४	२१३	२२२	४३५	२.३२	१३५	१८२	३१७	१.६९
७	२४	२४	४८	०.२६	१०५	१०१	२०६	१.१०	३५	३३	६८	०.३६
८	१०८	११६	२२४	१.१९	२४७	२७१	५१८	२.७६	७२	९२	१६४	०.८७
९	८१	६७	१४८	०.७९	१०९	१२२	२३१	१.२३	६२	६९	१३१	०.७०
१०	३१	३१	६२	०.३३	१०३	१०१	२०४	१.०९	९९	१०२	२०१	१.०७
११	६३	५३	११६	०.६२	१४८	१३१	२७९	१.४९	५८	६३	१२१	०.६५
जम्मा	१०५६	१२०८	२२६४	१२.०८	२२४०	२३९८	४६३८	२४.७४	११८८	१३०६	२४९४	१३.३०

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

वडा नं.	माध्यामिक तह			साक्षरताको	उमावि तह			साक्षरताको	स्नातक तह			साक्षरताको
	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत
१	३७९	३७८	७५७	४.०४	३५५	५३१	८८६	४.७३	३३	१००	१३३	०.७१
२	९१	११७	२०८	१.११	४५	६६	१११	०.५९	३	१०	१३	०.०७
३	११९	१५२	२७१	१.४५	६९	८०	१४९	०.७९	७	२८	३५	०.१९
४	७७	११७	१९४	१.०३	४६	१११	१५७	०.८४	१०	१२	२२	०.१२
५	९९	१३१	२३०	१.२३	८६	१०७	१९३	१.०३	१३	१९	३२	०.१७
६	१२९	१६३	२९२	१.५६	११४	१३९	२५३	१.३५	१९	२७	४६	०.२५
७	३४	२९	६३	०.३४	४२	६२	१०४	०.५५	६	८	१४	०.०७
८	३४	६८	१०२	०.५४	३४	३९	७३	०.३९	५	१०	१५	०.०८
९	६३	६१	१२४	०.६६	२७	६३	९०	०.४८	९	१३	२२	०.१२
१०	९८	१३५	२३३	१.२४	४८	४७	९५	०.५१	३	९	१२	०.०६
११	५६	९१	१४७	०.७८	५८	६७	१२५	०.६७	६	१७	२३	०.१२
जम्मा	११७९	१४४२	२६२१	१३.९८	९२४	१३१२	२२३६	११.९३	११४	२५३	३६७	१.९६

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

वडा नं.	स्नातकोत्तर/ एमफिलतह			साक्षरताको	प्राविधिक एसएलसी			साक्षरताको	साधारण लेखपढ			साक्षरताको
	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत	महिला	पुरुष	जम्मा	प्रतिसत	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला
१	१	२	३	०.०२	७	३	१०	०.०५	२६२	२३०	४९२	२.६२
२	१	१	२	०.०१	१५	२३	३८	०.२०	४३६	४१९	८५५	४.५६
३	१	४	५	०.०३	१	१	२	०.०१	१०९	८५	१९४	१.०३
४	०	०	०	–	०	१	१	०.०१	६६	५३	११९	०.६३

५	३	३	६	०.०३	४	६	१०	०.०५	३२२	२५३	५७५	३.०७
६	४	६	१०	०.०५	०	०	०	–	२७३	३१९	५९२	३.१६
७	१	३	४	०.०२	६	२३	२९	०.१५	१४०	११९	२५९	१.३८
८	०	१	१	०.०१	१६	२१	३७	०.२०	२०२	१८७	३८९	२.०८
९	१	३	४	०.०२	१२	१३	२५	०.१३	१३०	१२०	२५०	१.३३
१०	०	१	१	०.०१	०	०	०	–	७५	५७	१३२	०.७०
११	०	०	०	–	४	१	५	०.०३	४२	३३	७५	०.४०
जम्मा	**१२**	**२४**	**३६**	**०.१९**	**६५**	**९२**	**१५७**	**०.८४**	**२०५७**	**१८७५**	**३९३२**	**२०.९८**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.१.६ जातिगत समूह अनुसार शैक्षिक स्तर

जातिगत समूह अनुसार शैक्षिक उपलब्धीस्तर विश्लेषण गर्दा जम्मा दलित साक्षर तथा शिक्षित जनसंख्या मध्ये प्राथमिक तहमा ३०.७८ प्रतिशत, निम्न माध्यामिक तहमा १५.०१ प्रतिशत, माध्यामिक तहमा १०.६२, प्रमाणपत्र तहमा ३.७४, स्नातक तहमा ०.५२ र स्नातकोत्तर वा एमम\ एमफिल तहमा ३ जनाले मात्र पास गरेका छन्। तल तालिकामा प्रस्तुत गरे अनुसार दलितमा पनि प्राथमिक तहको शैक्षिक स्थिति पुरा गर्ने महिला भन्दा पुरुष बढी छन् भने शैक्षिकस्तर बढ्दै गए अनुसार प्रतिशत क्रमिक रुपमा घट्दै गएको स्थिति देखिन्छ। यसै प्रकारले बाह्मण /क्षेत्री जातिमा प्राथमिक तह , निम्न माध्यामिक, माध्यामिक, प्रमाणपत्र तह, स्नातक र स्नातकोत्तर वा एमफिल तह अध्ययन गर्ने महिला क्रमशः २२.३६, १२.६३, १५.२८, १५.२४, २.५४ र ०.३८ प्रतिशत रहेका छन् भने पुरुषको अनुपात क्रमशः ११.६१, ६.५१, ८.३६, ८.८८, १.७६ र ०.१७ रहेका छन्। जातजाति अनुसार शैक्षिक उपलब्धीस्तरको विवरण तल दिएको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५.७ : जातिगत समूह अनुसार शैक्षिक उपलब्धी स्तर सम्बन्धि विवरण

जाति तथा जातीगत समूह र तहगत %	संख्या	पूर्व-प्राथमिक			प्राथमिक			निम्न माध्यामिक		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
पहाडीदलित	संख्या	४१९	४९९	**९१८**	८०५	८५०	**१६५५**	३७१	४३६	**८०७**
तहगत %	%	७.७९	९.२८	१७.०७	१४.९७	१५.८१	३०.७८	६.९०	८.११	१५.०१
जनजाति/आदीवासी	संख्या	४	५	**९**	०	०	**०**	२	२	**४**
तहगत %	%	१४.८१	१८.५२	३३.३३	–	–	–	७.४१	७.४१	१४.८१
बाह्मण/क्षेत्री/राजपुत	संख्या	६३३	७०२	**१३३५**	१४३३	१५४८	**२९८१**	८१५	८६८	**१६८३**
तहगत %	%	४.७५	५.२७	१०.०२	१०.७५	११.६१	२२.३६	६.११	६.५१	१२.६३
मुस्लिम	संख्या	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**
तहगत %	%	–	–	–	–	–	–	–	–	–
अन्य	संख्या	०	२	**२**	२	०	**२**	०	०	**०**
तहगत %	%	–	२०.००	२०.००	२०.००	–	२०.००	–	–	–
जम्मा		१०५६	१२०८	**२२६४**	२२४०	२३९८	**४६३८**	११८८	१३०६	**२४९४**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

जाति तथा जातीगत समूह र तहगत %	संख्या	माध्यामिक तह			उमावि तह			स्नातक तह		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा

जाति तथा जातीगत समूह र तहगत %	संख्या	माध्यामिक तह			उमावि तह			स्नातक तह		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
पहाडीदलित	संख्या	२५१	३२०	५७१	७४	१२७	२०१	९	१९	२८
तहगत %	%	४.६७	५.९५	१०.६२	१.३८	२.३६	३.७४	०.१७	०.३५	०.५२
जनजाति/आदीवासी	संख्या	४	५	९	२	०	२	०	०	०
तहगत %	%	१४.८१	१८.५२	३३.३३	७.४१	–	७.४१	–	–	–
बाह्मण/क्षेत्री/राजपुत	संख्या	९२३	१११४	२०३७	८४७	११८४	२०३१	१०५	२३४	३३९
तहगत %	%	६.९२	८.३६	१५.२८	६.३५	८.८८	१५.२४	०.७९	१.७६	२.५४
मुस्लिम	संख्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०
तहगत %	%	–	–	–	–	–	–	–	–	–
अन्य	संख्या	१	३	४	१	१	२	०	०	०
तहगत %	%	१०.००	३०.००	४०.००	१०.००	१०.००	२०.००	–	–	–
जम्मा		११७९	१४४२	२६२१	९२४	१३१२	२२३६	११४	२५३	३६७

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

जाति तथा जातीगत समूह र तहगत %	संख्या	स्नातकोत्तर /एमफिल तह			प्राविधिक एलएलसी			साधारण लेखपढ		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
पहाडीदलित	संख्या	१	२	३	१४	२०	३४	५७५	५८५	११६०
तहगत %	%	०.०२	०.०४	०.०६	०.२६	०.३७	०.६३	१०.६९	१०.८८	२१.५७
जनजाति/आदीवासी	संख्या	०	०	०	०	०	०	१	२	३
तहगत %	%	–	–	–	–	–	–	३.७०	७.४१	११.११
बाह्मण/क्षेत्री/राजपुत	संख्या	११	२२	३३	५१	७२	१२३	१४८०	१२८८	२७६८
तहगत %	%	०.०८	०.१७	०.२५	०.३८	०.५४	०.९२	११.१०	९.६६	२०.७७
मुस्लिम	संख्या	०	०	०	०	०	०	१		१
तहगत %	%	–	–	–	–	–	–	१००.००	–	१००.००
अन्य	संख्या	०	०	०	०	०	०	०	०	०
तहगत %	%	–	–	–	–	–	–	–	–	–
जम्मा		१२	२४	३६	६५	९२	१५७	२०५७	१८७५	३९३२

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.१.७ विद्यालयमा बाल विकासको (ECD) अनुभवप्राप्त विद्यार्थी

यस नगरपालिकामा विद्यालय शिक्षाको प्रारम्भिक तहमा प्रवेश गर्नुभन्दा पहिले वालविकास केन्द्रमा भर्ना हुने वालवालिकाको संख्यामा निकै कम रहेको छ। नगरपालिका क्षेत्रमा जम्मा ३२ वटा वाल विकास केन्द्र रहेका छन् भने आ.व. ०७४/०७५ मा ECD को अनुभव भएका विद्यार्थी संख्या जम्मा ९८० जना रहेको छ।

५.१.९ तहगत रुपमा विद्यार्थीको संख्यात्मक अवस्था

यस नगरपालिकाको शैक्षिक संस्थाहरुमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीहरुको संख्यात्मक स्थिति भिन्न रहेको छ । नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका विद्यालयहरुमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको लैंगीकता अनुसारको संख्यात्मक स्थिति देहाय वमोजिम रहेको छ;

तालिका नं. ५.८ तहगत रुपमा विद्यार्थी विवरण

क्र.सं.	विद्यालयको नाम	विद्यालको किसिम	छात्रा	छात्र	जम्मा
१	सरस्वती मा वि	सामुदायिक	५१	५९	७९
२	बाविकास आधारभूत विद्यालय, बराव्	सामुदायिक	२८	२९	२८
३	बाल विकाश	सामुदायिक	११५	११२	२२७
४	दुर्गा भवानि आ वि	सामुदायिक	१३९	१५६	१३९
५	आहाले मा वि	सामुदायिक	०	०	४१
६	मेघमति आ वि	सामुदायिक	४८	५३	४८
७	मष्टादृव जनचृतना आधारभूत विद्यालय	सामुदायिक	०	०	०
८	महादेव आधारभुत वि	सामुदायिक	१३५	१०७	१३५
९	भवानि मा वि	सामुदायिक	१३०	१०६	१५८
१०	नैनलेमाड आधारभत विद्यालय	सामुदायिक	३९	७७	३९
११	नैलदेव आ वि	सामुदायिक	६२	५९	६२
१२	नवज्योति आ वि	सामुदायिक	१४३	१५७	१४३
१३	जनमजैसी बालबिकस केन्द्र घिमु	सामुदायिक	०	०	०
१४	जनज्योति मा वि	सामुदायिक	१२८	१३४	१२८
१५	जनप्रभात मा वि	सामुदायिक	६८	८४	६८
१६	जनजिवन मावि	सामुदायिक	७६	४६	७६
१७	जनचेतना आ वि	सामुदायिक	९६	१८१	२०५
१८	वाविरा आधारभूत विद्यालय	सामुदायिक	९३	४५	९३
१९	पञ्चदेव मा वि	सामुदायिक	१४४	१४६	१४४
२०	पञ्चमुल आ वि	सामुदायिक	१५२	९३	१५२
२१	फोटाशिला बालबिकास केन्द्र राहदेव	सामुदायिक	२५	३६	२५
२२	पुल्चोक बाल विकास केन्द्र	सामुदायिक	०	०	०
२३	विजोशी आधारभुत विद्यालय चौकी	सामुदायिक	८१	७३	८१
२४	लिङगा सैनि निमावि	सामुदायिक	७०	७०	९१
२५	चिनारि प्रा वि	सामुदायिक	२९	३५	७८
२६	लैनेलदेव आ.वि.गारुवा	सामुदायिक	३७	१७	३७
२७	लालिगुरास	सामुदायिक	६५	५२	६५
२८	एड्भान्स इबो स्कुल	संस्थागत	०	०	३७
२९	चन्द्रदेव आधारभूत विद्यालय	सामुदायिक	३७	३९	३७
३०	चुलिमालिका मा वि	सामुदायिक	१५३	१४८	१५३
३१	कालिका आ भु वि	सामुदायिक	३२	२१	३२
३२	कालिका उ मा वि	सामुदायिक	१२६	१२३	४३९
	जम्मा		२३०२	२२५८	३०४०

स्रोत: सम्वन्धित विद्यालयको अभिलेख, २०७५

५.१.१० जाति तथा कक्षागत आधारमा विद्यार्थी भर्ना विवरण

विभिन्न जात जाति बसोवास गर्ने यस नगरपालिका क्षेत्रमा दलित, जनजाति तथा अन्य समुदायका विद्यार्थीहरुले अध्ययन गर्ने गर्दछन् । नगर क्षेत्र भित्रका विभिन्न विद्यालयमा अध्ययन गर्ने यस्ता समुदायका विद्यार्थीहरुको विवरण देहाय वमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं. ५.९ जाति तथा कक्षाग तरुपमा विद्यार्थी भर्ना विवरण

कक्षा	दलित									
	नयाँ			दलित मध्य	पुराना			दलित मध्य	दलित	कक्षगत
	छात्रा	छात्र	जम्मा	%	छात्रा	छात्र	जम्मा	%	जम्मा	%
१	११८	१०१	२१९	४५.७२	१०९	१५१	२६०	५४.२८	४७९	४८.०९
२	९४	९२	१८६	४९.४७	८६	१०४	१९०	५०.५३	३७६	४१.००
३	९६	१२०	२१६	५२.९४	८३	१०९	१९२	४७.०६	४०८	४०.७२
४	११५	१०६	२२१	५३.३८	८२	१११	१९३	४६.६२	४१४	४३.९०
५	८७	८३	१७०	५२.१५	९१	६५	१५६	४७.८५	३२६	४०.१५
६	५०	४८	९८	५१.८५	५१	४०	९१	४८.१५	१८९	३१.७६
७	६७	४४	१११	५२.८६	४४	५५	९९	४७.१४	२१०	३६.४६
८	४५	५२	९७	४८.९९	५६	४५	१०१	५१.०१	१९८	३१.४८
९	१२	८	२०	१२.८२	६६	७०	१३६	८७.१८	१५६	२२.३५
१०	१०	११	२१	११.११	११५	५३	१६८	८८.८९	१८९	३३.५७
११	१	०	१	२.५०	१७	२२	३९	९७.५०	४०	११.२७
१२	१	१	२	८.७०	७	१४	२१	९१.३०	२३	६.५९
ECD	४९	५५	१०४	६७.९७	२३	२६	४९	३२.०३	१५३	४९.८४
KG	२	३	५	५०.००	३	२	५	५०.००	१०	१०.४२
Nursury	४	४	८	५७.१४	३	३	६	४२.८६	१४	१३.३३
Pre-nursury	४	६	१०	६६.६७	३	२	५	३३.३३	१५	१६.४८
जम्मा	**७५५**	**७३४**	**१४८९**	**४६.५३**	**८३९**	**८७२**	**१७११**	**५३.४७**	**३२००**	**३५.४२**

स्रोत: नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

कक्षा	जनजाती									
	नयाँ			जनजातिमध्य	पुराना			जनजातिमध्य	जम्मा	कक्षगत
	छात्रा	छात्र	जम्मा	%	छात्रा	छात्र	जम्मा	%	जम्मा	%
१	५	३	८	१००.००	०	०	०	–	८	०.८०३
२	७	८	१५	९३.७५	०	१	१	६.२५	१६	१.७४५
३	८	९	१७	९४.४४	०	१	१	५.५६	१८	१.७९६
४	४	५	९	१००.००	०	०	०	–	९	०.९५४
५	१८	१३	३१	१००.००	०	०	०	–	३१	३.७७१
६	६	७	१३	८१.२५	०	३	३	१८.७५	१६	२.६८९
७	६	३	९	१००.००	०	०	०	–	९	१.५७१
८	२०	३	२३	१००.००	०	०	०	–	२३	३.६५७

कक्षा	जनजाती									
	नयाँ			जनजातिमध्य	पुराना			जनजातिमध्य	जम्मा	कक्षगत
	छात्रा	छात्र	जम्मा	%	छात्रा	छात्र	जम्मा	%	जम्मा	%
९	०	०	०	–	०	०	०	–	०	०
१०	१	२	३	१००.००	०	०	०	–	३	०.५३३
११	०	०	०	–	०	०	०	–	०	०
१२	०	०	०	–	०	०	०	–	०	०
ECD	०	०	०	–	०	०	०	–	०	०
KG	०	०	०	–	०	०	०	–	०	०
Nursury	०	०	०	–	०	०	०	–	०	०
Pre-nursury	०	२	२	१००.००	०	०	०	–	२	२.१९८
जम्मा	७५	५५	१३०	९६.३	०	५	५	३.७०	१३५	१.४९३

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

कक्षा	अन्य										कूल जम्मा
	नयाँ			अन्य मध्य	पुराना			अन्य मध्य	जम्मा	कक्षगत	
	छात्रा	छात्र	जम्मा	%	छात्रा	छात्र	जम्मा	%	जम्मा	%	
१	१०४	९०	१९४	३८.११	१३७	१७८	३१५	६१.८९	५०९	५१.१	९९६
२	१२३	१०८	२३१	४४.००	१४८	१४६	२९४	५६.००	५२५	५७.२५	९१७
३	१२०	१३६	२५६	४.४४	१६९	१५१	३२०	५५.५६	५७६	५७.४९	१००२
४	११२	९४	२०६	३९.६२	१६९	१४५	३१४	६०.३८	५२०	५५.१४	९४३
५	१०४	६८	१७२	३६.९९	१५१	१४२	२९३	६३.०१	४६५	५६.५७	८२२
६	५१	६२	११३	२८.९७	१४२	१३५	२७७	७१.०३	३९०	६५.५५	५९५
७	३७	४२	७९	२२.३२	१३९	१३६	२७५	७७.६८	३५४	६१.७८	५७३
८	५४	५५	१०९	२६.७२	१६४	१३५	२९९	७३.२८	४०८	६४.८६	६२९
९	८२	५१	१३३	२४.५४	१९६	२१३	४०९	७५.४६	५४२	७७.६५	६९८
१०	५५	३३	८८	२३.७२	१४४	१३९	२८३	७६.२८	३७१	६५.९	५६३
११	५०	३७	८७	२७.६२	६९	१५९	२२८	७२.३८	३१५	८८.७३	३५५
१२	५३	४६	९९	३०.३७	१११	११६	२२७	६९.६३	३२६	९३.४१	३४९
ECD	६३	४७	११०	७१.४३	२१	२३	४४	२८.५७	१५४	५०.१६	३०७
KG	१३	१७	३०	३४.८८	२१	३५	५६	६५.१२	८६	८९.५८	९६
Nursury	१६	२२	३८	४१.७६	१८	३५	५३	५८.२४	९१	८६.६७	१०५
Pre-nursury	१५	२५	४०	५४.०५	१२	२२	३४	४५.९५	७४	८१.३२	९१
जम्मा	१०५२	९३३	१९८५	३४.७९	१८११	१९१०	३७२१	६५.२१	५७०६	६३.१	९०४१

स्रोतः सम्वन्धित विद्यालयको अभिलेख, २०७५

५.१.११ जाति तथा कक्षागत आधारमा कक्षा छोड्ने (Drop Out) विद्यार्थी विवरण

यस क्षेत्रका विद्यालयहरुमा दलित , जनजाति तथा अन्य समुदायका १८१ जना विद्यार्थीहरु कक्षा छाडेको देखिन्छ। यी विद्यालयहरुमा गत वर्ष विद्यालय छाडेका विद्यार्थीको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ;

तालिका नं.५.१० जाति तथा कक्षगतरुपमा कक्षा छोड्ने विद्यार्थी

कक्षा	दलित			जनजाति			अन्य		
	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा	छात्रा	छात्र	जम्मा
१	१०	६	४	०	०	०	१०	९	३
२	४	६	३	०	०	०	५	२	३
३	५	२	४	०	०	०	८	५	४
४	४	८	३	०	०	०	४	८	३
५	६	२	३	०	०	०	३	७	३
६	९	४	३	०	०	०	२	८	२
७	४	५	३	०	०	०	३	८	२
८	२	१	१	०	०	०	१	५	२
९	६	३	२	०	०	०	०	०	०
१०	२	१	१	०	०	०	०	३	१
११	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१२	०	०	०	०	०	०	०	०	०
KG	०	०	०	०	०	०	०	०	०
Nursury	०	०	०	०	०	०	०	०	०
Pre-nursury	०	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा	**५२**	**३८**	**९०**	**०**	**०**	**०**	**३६**	**५५**	**९१**

स्रोतः सम्वन्धित विद्यालयको अभिलेख, २०७५

५.१.१२ विद्यालयमा सिकाई उपलब्धी र टिकाउ दर सम्वन्धी विवरण

यस नगरपालिकामा रहेका विद्यालयहरुको सिकाई उपलब्धी दर र टिकाउ दरको विद्यमान स्थिति हेर्दा विद्यालय अनुसार फरकखालको रहेको छ। विद्यालयअनुसार सिकाइ उपलब्धीदर टिकाउ कक्षागत दर देहायअनुसार रहेको छ।

तालिका नं. ५.११ विद्यालयमा सिकाई उपलब्धी र टिकाउ दर सम्वन्धी विवरण

		सिकाइ उपलब्धी दर			टिकाउ दर		
वडा	**विद्यालयको नाम :**	कक्षा ३	कक्षा ८	कक्षा१०	कक्षा ५	कक्षा ८	कक्षा १०
१	पञ्चदेव मा वि	८०	८५	८०	९२	९५	९२
१	बाल विकाश	९०	८७	९१	८०	८२	९२
१	कर्णालि हर्ट स्कुल	९१	०	०	९२	०	०
१	नैलदेव आ वि	७८	०	०	०	०	०
१	महादेव आधारभुत वि	५१	५५	०	८०	९२	०
१	चिनारि प्रा वि	७५	०	०	०	०	०
2	मष्टादेव जनचृतना आधारभूत विद्यालय	०	०	०	०	०	०
2	नैनलेमाड आधारभत विद्यालय	७५	०	०	०	०	०
२	जनचेतना आ वि	५७%	०	०	०	०	०

वडा	विद्यालयको नाम :	सिकाइ उपलब्धी दर			टिकाउ दर		
		कक्षा ३	कक्षा ८	कक्षा१०	कक्षा ५	कक्षा ८	कक्षा १०
२	भवानि मा वि	४५	५२	०	४२	०	०
२	भवानि मा वि	०	०	०	०	०	०
२	कालिका आ भु वि	६२	०	०	०	०	०
३	कालिका आ भु वि	०	०	०	०	०	०
३	एड्भान्स इबो स्कुल	०	०	०	०	०	०
३	जनजिवन मावि	०	०	०	०	०	०
३	लालिगुरास	०	०	०	०	०	०
४	नवज्योति आ वि	०	०	०	०	०	०
५	लैनेलदेव आ.वि.गारुवा	६१	०	०	०	०	०
५	चुलिमालिका मा वि	०	५५	६२	०	०	०
५	वाविरा आधारभूत विद्यालय	६०	०	०	९०	०	०
५	चन्द्रदेव आधारभूत विद्यालय	६४%	०	०	०	०	०
६	भिमहरि आ वि	७५	०	०	०	०	०
६	पञ्चमुल आ वि	७८	०	०	०	०	०
६	दुर्गा भवानि आ वि	०	०	०	०	०	०
६	दुर्गा भवानि आ वि	०	०	०	०	०	०
६	सरस्वती मा वि	०	०	८०	०	०	०
७	कालिका उ मा वि	६५%	५०%	९२%	८९%	७५%	५०%
७	मेघमति आ वि	७५%	७५%	०	५०%	०	०
८	लिङगा सैनि निमावि	०	०	०	०	०	०
८	पुल्चोक बाल विकास केन्द्र	०	०	०	०	०	०
८	जनप्रभात मा वि	७९%	५९%	५८%	१००%	१००%	०
९	जनज्योति मा वि	०	०	०	०	०	०
१०	फोटाशिला बालबिकास केन्द्र राहदेव	०	०	०	०	०	०
१०	विजोशी आधारभुत विद्यालय चौकी	६५%	७०%	०	०	९९%	९९.१०%
१०	जनमजैसी बालबिकस केन्द्र घिमु	०	०	०	०	०	०
११	बाविकास आधारभूत विद्यालय, बरावु	६०%	०	०	०	०	०

स्रोतः सम्वन्धित विद्यालयको अभिलेख, २०७५

५.१.१३ विद्यालयमा छात्रबृत्ति पाउने विद्यार्थीको विवरण

यस खाँडाचक्र नगरपालिका भित्रका विद्यालयहरुले आर्थिक तथा सामाजिक रुपले पछाडी परेका वर्ग र जेहन्दार विद्यार्थीलाई छात्रवृत्ति प्रदान गर्ने गरेका छन् । विद्यालय तथा कक्षा अनुसार शैक्षिकवर्ष २०७ ४/७५ मा छात्रबृत्ति पाउने विद्यार्थीको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं. ५.१२ कक्षागत छात्रबृत्ति पाउने विद्यार्थीको विवरण

कक्षा	दलित		अपाङ्ग		विपन्न		जेहेन्दार		अन्य
	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्र	छात्रा	छात्रा
१	१५०	१२५	३	३	१३	१०	३	२१९	१२७
२	१२३	११५	१	१	७	६	२	२९	८८
३	१०४	९९	०	१	५	९	२	२९	८३
४	१११	११३	१	४	११	८	०	२९	९१
५	१२०	१०३	६	०	३	३५	१	३५	९३
६	९१	८२	०	१	०	३४	०	४१	४९
७	७०	७२	१	०	०	२९	०	३६	५३
८	५३	६९	०	०	०	२७	१	३६	७२
९	४६	५५	१	१	०	३५	२	१	७३
१०	३९	५५	०	१	०	४२	१	०	६३
११	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१२	०	१	०	०	०	०	०	१	०
ECD	१०	९	०	०	०	०	०	०	१५
LKG	१	०	०	०	१	१	०	०	०
Nur	३	०	०	०	१	२	०	०	०
UKG	०	०	०	०	२	१	०	०	०
जम्मा	९२१	८९८	१३	१२	४३	२३९	१२	४५६	८०७

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षर विद्यालयको अभिलेख,२०७५

५.१.१४ विद्यालय शान्ति क्षेत्र, विद्यालय सुधार योजना र बाल क्लव सम्बन्धी विवरण

यस नगर क्षेत्रका विद्यालयहरुले विद्यालय शान्ति क्षेत्र , विद्यालय सुधार योजना, वालक्लव गठन तथा वालमैत्री विधीको प्रयोग जस्ता नीतिगत प्रावधान तथा अभियानलाई आत्मसात गरेका छन् । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण देहाए बमोजिमको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं.५.१३ विद्यालय शान्ति क्षेत्र, विद्यालय सुधार योजना र वाल क्लव सम्बन्धी विवरण

वडा	**विद्यालयको नाम :**	विद्यालय शान्ति क्षेत्र कार्यान्वयन		विद्यालय सुधार योजना अद्यावधिक		बल क्लब गठन		बालमैत्री शिक्षण विधि प्रयोग	
		भएको मिति	नभएको	भएको	नभएको	भएको मिति	नभएको	भएको	नभएको
१	पञ्चदेव मा वि	२०६४		भएको		२०७१	भएको		
	बाल विकाश	२०६४		भएको			भएको		
	कर्णालि हर्ट स्कुल	२०६४		भएको			भएको		
	नैलदेव आ वि			भएको			भएको		
	महादेव आधारभुत वि								
	चिनारि प्रा वि	२०६५		भएको		भएको			
२	मष्टादेव जनचृतना आधारभृत विद्यालय								
	नैनलेमाड आधारभत विद्यालय	२०६८							
	जनचेतना आ वि	२०६८		भएको			भएको	भएको	
	भवानि मा वि	२०६९				२०६९			
	भवानि मा वि								

वडा	विद्यालयको नाम :	विद्यालय शान्ति क्षेत्र कार्यान्वयन		विद्यालय सुधार योजना अद्यावधिक		बल क्लब गठन		बालमैत्री शिक्षण विधि प्रयोग	
		भएको मिति	नभएको	भएको	नभएको	भएको मिति	नभएको	भएको	नभएको
	कालिका आ भु वि								
३	कालिका आ भु वि			भएको			भएको		
	एड्भान्स इबो स्कुल			भएको			भएको		
	जनजिवन मावि			भएको			भएको		
	लालिगुरास								
४	नवज्योति आ वि								
५	लैनेलदेव आ.वि.गारुवा	२०७३				२०७५			
	चुलिमालिका मावि	२०६९		भएको		२०७४	भएको		
	वाविरा आधारभूत विद्यालय	२०६६		२०६७		२०६८		२०७०	
	चन्द्रदेव आधारभूत विद्यालय	२०७१		भएको		२०७३		भएको	
६	भिमहरि आ वि								
	पञ्चमुल आ वि			भएको			भएको		
	दुर्गा भवानि आ वि			भएको			भएको		
	दुर्गा भवानि आ वि			भएको			भएको		
	सरस्वती मा वि	२०७३		भएको			भएको		
७	कालिका उ मा वि								
	मेघमति आ वि								
८	लिङगा सैनि निमावि	२०६३							
	पुल्चोक बाल विकास केन्द्र								
	जनप्रभात मा वि			भएको			भएको		
९	जनज्योति मा वि								
१०	फोटाशिला बालबिकास केन्द्र राहदेव	०	०	u	०	०	०	०	०
	विजोशी आधारभुत विद्यालय चौकी	२०७०		भएको	०	२०७४	०	भएको	०
	जनमजैसी बालबिकास केन्द्र घिमु	०	०		०	०	०	०	०
११	बाविकास आधारभूत विद्यालय, बराबु	२०७१				२०७४			

स्रोत: सम्वन्धित विद्यालयको अभिलेख, २०७५

५.१.१५ तह तथा जाति अनुसार शिक्षक संख्या

नगरपालिकामा रहेका विद्यालयहरुमा जम्मा १३४ जना शिक्षक रहेकोमा दलित २६ , जनजाती १, र अन्य समुदायका जम्मा १०७ शिक्षकहरु रहेका छन् । तह तथा जाति अनुसार शिक्षक संख्या को महिला तथा पुरुष शिक्षकहरुको संख्या देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं. ५.१४ तहगत तथा जातिगत शिक्षक विवरण

शिक्षकको तह	प्रकार	दलित			जनजाति			अन्यजाति			जम्मा		
		महिला	पुरुष	**जम्मा**	महिला	पुरुष	**जम्मा**	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
मावि	राहत	०	०	**०**	०	०	**०**	०	५	**५**	०	५	**५**
	स्थायी	०	०	**०**	०	०	**०**	०	१	**१**	०	१	**१**

शिक्षकको तह	प्रकार	दलित			जनजाति			अन्यजाति			जम्मा		
		महिला	पुरुष	**जम्मा**	महिला	पुरुष	**जम्मा**	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
	अस्थायी	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**
	नीजि	१	२	**३**	०	०	**०**	०	०	**०**	१	२	**३**
	पि.सीएफ	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**
जम्मा		१	२	**३**	०	०	**०**	०	६	**६**	१	८	**९**
प्राथमिक	राहत	३	०	**३**	०	०	**०**	५	३	**८**	८	३	**११**
	स्थायी	१	३	**४**	०	०	**०**	६	१३	**१९**	७	१६	**२३**
	अस्थायी	३	१	**४**	०	०	**०**	८	४	**१२**	११	५	**१६**
	नीजि	३	२	**५**	१	०	**१**	८	१४	**२२**	१२	१६	**२८**
	पि.सीएफ	१	०	**१**	०	०	**०**	१	०	**१**	२	०	**२**
जम्मा		११	६	**१७**	१	०	**१**	२८	३४	**६२**	४०	४०	**८०**
निमावि	राहत	०	१	**१**	०	०	**०**	१	३	**४**	१	४	**५**
	स्थायी	०	०	**०**	०	०	**०**	२	५	**७**	२	५	**७**
	अस्थायी	०	०	**०**	०	०	**०**	०	५	**५**	०	५	**५**
	नीजि	१	४	**५**	०	०	**०**	३	१३	**१६**	४	१७	**२१**
	पि.सीएफ	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**
जम्मा		१	५	**६**	०	०	**०**	६	२६	**३२**	७	३१	**३८**
उ मावि	राहत	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**
	स्थायी	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**
	अस्थायी	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**	०	०	**०**
	नीजि	०	०	**०**	०	०	**०**	०	५	**५**	०	५	**५**
	पि.सीएफ	०	०	**०**	०	०	**०**	०	२	**२**	०	२	**२**
जम्मा		०	०	**०**	०	०	**०**	०	७	**७**	०	७	**७**
कुल जम्मा		**१३**	**१३**	**२६**	**१**	**०**	**१**	**३४**	**७३**	**१०७**	**४८**	**८६**	**१३४**

स्रोत: सम्वन्धित विद्यालयको अभिलेख, २०७५

५.१.१६ नियुक्तिको आधारमा शिक्षक सम्बन्धी विवरण

विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकहरुलाई नियुक्तिको आधारमा हेर्दा नीजि, पि.सीएफ, स्थायी, अस्थायी तथा राहात दरवन्दीमा नियुक्त शिक्षकहरु रहेको देखिन्छ । यस न.पा. क्षेत्र भित्रमा रहेका सबै तहका विद्यालयहरुको यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण विद्यालयगत रुपमा देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५.१५ नियुक्तिको आधारमा शिक्षकको विवरण

प्रकार	दलित			जनजाति			अन्यजाति			जम्मा		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
राहत	३	१	४	०	०	०	६	११	१७	९	१२	२१

स्थायी	१	३	४	०	०	०	८	१९	२७	९	२२	३१
अस्थायी	३	१	४	०	०	०	८	९	१७	११	१०	२१
नीजि	५	८	१३	१	०	१	११	३२	४३	१७	४०	५७
पि.सीएफ	१	०	१	०	०	०	१	२	३	२	२	४
कुल जम्मा	१३	१३	२६	१	०	१	३४	७३	१०७	४८	८६	१३४

५.१.१७ विद्यालयमा उपलब्ध भौतिक सुविधाको अवस्था

विद्यालयहरुको भौतिक पूर्वाधार तथा भौतिक सुविधाको स्थिति एकै खालको छैन। भवन , कक्षा कोठा, पुस्तकालय, प्रयोगशाला, शौचालय, खानेपानी जस्ता पुर्वाधार तथा सेवा सुविधाको स्थिति विद्यालयगत रुपमा देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका नं. ५.१६ विद्यालयमा उपलब्ध भौतिक सुविधा सम्बन्धी विवरण

वडा	विद्यालयको नाम	भवन संख्या		कोठा संख्या		पुस्तकालय र अध्ययन केन्द्र	प्रयोगशाला
		पक्की	कच्ची	पक्की	कच्ची		कम्प्युटर समेत
१	चिनारि प्रा वि	१	०	६	०	७९	०
१	पञ्चदेव मा वि	२	३	१२	७	१	१
१	नैलदेव आ वि	१	०	३	०	०	०
१	महादेव आधारभुत वि	२	१	१३	२	१	१
१	बाल विकाश	१	१	७	६	१	१
१	कर्णालि हर्ट स्कुल	१	०	१०	१	१	७०
2	मष्टादृव जनचृतना आधारभूत विद्यालय	०	०	०	०	०	०
2	नैनलेमाड आधारभत विद्यालय	१	०	४	०	०	०
२	जनचेतना आ वि	१	०	५	०	०	०
२	कालिका आ भु वि	०	२	०	४	०	०
२	भवानि मा वि	०	१०	०	०	०	०
२	भवानि मा वि	१	०	०	०	०	०
३	जनजिवन मावि	१	६	२	१४	१	१
३	कालिका आ भु वि	१	३	२	६	०	०
३	एड्भान्स इबो स्कुल	१	१	१०	२	०	२०
३	लालिगुरास	०	१	०	०	०	४
४	नवज्योति आ वि	०	२	०	६	०	०
५	चन्द्रदेव आधारभुत विद्यालय	१	१	४	१	१	०
५	लैनेलदेव आविगारुवा	०	०	०	०	०	०
५	वाविरा आधारभुत विद्यालय	४	०	०	०	०	०
५	चुलिमालिका मा वि	१	२	४	९	०	०
६	सरस्वती मा वि	२	२	५	५	०	०
६	भिमहरि आ वि	२	२	३	३	०	०
६	पञ्चमुल आ वि	१	१	२	५	०	०

वडा	विद्यालयको नाम	भवन संख्या		कोठा संख्या		पुस्तकालय र अध्ययन केन्द्र	प्रयोगशाला
		पक्की	कच्ची	पक्की	कच्ची		कम्प्युटर समेत
६	दुर्गा भवानि आ वि	०	०	०	०	०	०
६	दुर्गा भवानि आ वि	१	२	२	५	०	०
७	कालिका उ मा वि	०	०	०	०	०	०
७	मेघमति आ वि	०	०	०	०	०	०
८	लिङगा सैनि निमावि	०	०	०	०	०	०
८	पुल्चोक बाल विकास केन्द्र	१	०	१	०	०	०
८	जनप्रभात मा वि	०	५	१२	०	१	१
९	जनज्योति मा वि	१	२	४	२१	१	०
१०	फोटाशिला बालबिकास केन्द्र राहदेव	०	१	०	५	१	०
१०	जनमजैसी बालबिकस केन्द्र घिमु	०	०	०	०	०	०
१०	विजोशी आधारभुत विद्यालय चौकी	०	३	०	७	०	०
११	बाविकास आधारभूत विद्यालय, बरावु	१	२	२	५	१	०

स्रोत: सम्वन्धित विद्यालयको अभिलेख, २०७५

वडा	विद्यालयको नाम	खेलमैदान क्षेत्रफल (वर्ग मी.)	कम्पाउण्ड वालको किसिम	स्वच्छ खानेपानी	शौचालय(छ,/छैन)		
			तारवार,कच्चि,पक्कीपर्खाल	छ,/छैन	छात्र	छात्रा	शिक्षक
१	चिनारि प्रा वि	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन
१	पञ्चदेव मा वि	१५ किमि	छैन	छ	छ	छ	छ
१	नैलदेव आ वि	२२	छैन	छ	छैन	छैन	छैन
१	महादेव आधारभुत वि	२००	कच्ची पर्खाल	छ	छ	छ	छ
१	बाल विकाश	४५	कच्ची पर्खाल	छ	छ	छ	छ
१	कर्णालि हर्ट स्कुल	छैन	छैन	छ	छ	छ	छ
२	मष्टादृव जनचृतना आधारभूत विद्यालय	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन
२	नैनलेमाड आधारभत विद्यालय	१५	छैन	छ	छैन	छैन	छैन
२	जनचेतना आ वि	२२	कच्ची पर्खाल	छ	छ	छ	छैन
२	कालिका आ भु वि	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन
२	भवानि मा वि	छैन	कच्ची पर्खाल	छ	छ	छ	छ
२	भवानि मा वि	८	कच्ची पर्खाल	छैन	छ	छ	छैन
३	जनजिवन मावि	५०	कच्ची पर्खाल	छ	छ	छ	छ
३	कालिका आ भु वि	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन
३	एड्भान्स इवो स्कुल	छैन	छैन	छ	छ	छ	छ
३	लालिगुरास	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन
४	नवज्योति आ वि	१००	कच्ची पर्खाल	छैन	छ	छ	छ
५	चन्द्रदेव आधारभूत विद्यालय	११५	छैन	छ	१	१	छैन
५	लैनेलदेव आविगारुवा	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन
५	वाविरा आधारभूत विद्यालय	४०	तारको	छ	छ	१	१

वडा	विद्यालयको नाम	खेलमैदान क्षेत्रफल (वर्ग मी.)	कम्पाउण्ड वालको किसिम	स्वच्छ खानेपानी	शौचालय(छ,/छैन)		
			तारवार,कच्चि,पक्कीपर्खाल	छ,/छैन	छात्र	छात्रा	शिक्षक
५	चुलिमालिका मा वि	३००	कच्ची पर्खाल	छ	छ	छ	छ
६	सरस्वती मा वि	५००	छैन	छ	छ	छ	छ
६	भिमहरि आ वि	१००	छैन	छैन	छैन	०	छैन
६	पञ्चमुल आ वि	१५०	छैन	छ	छ	छ	छैन
६	दुर्गा भवानि आ वि	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन
६	दुर्गा भवानि आ वि	छैन	छैन	छ	छ	छ	छ
७	कालिका उ मा वि	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन
७	मेघमति आ वि	२०	छैन	छ	छ	छ	छैन
८	लिङगा सैनि निमावि	०	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन
८	पुल्चोक बाल विकास केन्द्र	१५०	कच्ची पर्खाल	छैन	छैन	छैन	छैन
८	जनप्रभात मा वि	५००	तारको	छ	छ	छ	छैन
९	जनज्योति मा वि	०	कच्ची पर्खाल	छ	छ	छ	छ
१०	फोटाशिला बालबिकास केन्द्र राहदेव	१०००	छैन	छैन	छ	छ	छ
१०	जनमजैसी बालबिकस केन्द्र घिमु	०	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन
१०	विजोशी आधारभुत विद्यालय चौकी	१०००	छैन	छैन	छैन	छैन	छैन
११	बाविकास आधारभूत विद्यालय, बरावु	४००	कच्ची पर्खाल	छ	छ	छ	छैन

५.१.१८ अध्ययनरत स्थान अनुसार बाल बालिकाको विवरण

तालिका नं. ५.१७अध्ययनरत स्थान अनुसार बाल बालिकाको विवरण

वडा नं.	५–१७ बर्षको बालबालिका			न.पा. भित्रको विद्यालयमा अध्ययनरत			न.पा. वाहिरको विद्यालयमा अध्ययनरत		
	बालिका	बालक	जम्मा	बालिका	बालक	जम्मा	बालिका	बालक	जम्मा
१	६९०	७९४	१४८४	६५३	७३९	१३९२	३७	५५	९२
२	६२१	७०४	१३२५	६१९	७००	१३१९	२	४	६
३	२०७	२३७	४४४	२०६	२३७	४४३	१		१
४	३१९	३१२	६३१	३१९	३१०	६२९		२	२
५	३५५	४११	७६६	३५१	४०३	७५४	४	८	१२
६	३९४	४७३	८६७	३९४	४७३	८६७			
७	१३९	१३७	२७६	१३६	१२८	२६४	३	९	१२
८	२६६	३०३	५६९	२६६	३०२	५६८		१	१
९	१८८	२१६	४०४	१८८	२१५	४०३		१	१
१०	१७८	१८९	३६७	१७८	१८८	३६६		१	१
११	१७१	१७२	३४३	१६७	१६३	३३०	४	९	१३
जम्मा	**३५२८**	**३९४८**	**७४७६**	**३४७७**	**३८५८**	**७३३५**	**५१**	**९०**	**१४१**

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.१.१९ विद्यालयको पहुँचको स्थिति

यस नगरपालिकाका बालबालिकाहरुको शिक्षामा पहुँचको स्थिति विश्लेषण गर्दा यस नगरमा अवस्थित विभिन्न वडा र विभिन्न तहका विद्यालय रहेको ठाउँबीच पुग्न लाग्ने समयको आधारमा ८७परिवारको बालबालिकाहरुको लागि १५ मिनेट भन्दा कम दुरीमा प्राथमिक विद्यालय रहेको छ भने ५२४ परिवारका लागि १५ देखि ३० मिनेटको दुरीमा प्राथमिक विद्यालय रहेको देखिन्छ। यसैगरी यस नगरपालिकामा विद्यालयको तहगत पहुँचको स्थिति तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिईएको छ।

तालिका नं.५.१८ विद्यालयको गतजान लाग्ने समय अनुसार परिवार संख्या (समय मिनेटमा)

विद्यालयको तह	१५ मिनेट भन्दा कम (घ.धु.स)	१५–३० मिनेट (घ.धु.स)	३०–६० मिनेट(घ.धु.स)	१ घण्टा वा ६० मिनेट भन्दा बढी (घ.धु.स)	कुल जम्मा (घ.धु.स)
प्रावि	८७	५२४	६	३३	६५०
निमावि	१६१	४०९	२३	३३	६२६
मावि	३२८	१६८	३३	८४	६१३
उच्चमावि	३८९	३०	५९	१२१	५९९
जम्मा	९६५	११३१	१२१	२७१	२४८८

भौगोलिक विकटता र विद्यालयको सहजताको कारण शिक्षा हासिल गर्ने वा नगर्ने विषयले प्रत्यक्ष रुपमा भूमिका निर्वाह गरिरहेको हुन्छ। समुदायको पहुँचबाट नजिकको विद्यालय कति दुरीमा रहेको छ भन्ने कुरालाई विश्लेषण गर्दा सामान्यतया यस नगरपालिकाका करिब २७१ घरधुरीका विद्यार्थी बालबालिकाहरु १ घण्टा भन्दा बढी समय लगाएर विद्यालय पुग्नु पर्ने बाध्यता रहेको छ। वडागत आधारमा बसोवास गरेको क्षेत्रबाट नजिकको स्कुल पुग्न लाग्ने समय तलको तालिकामा देखाइएको छ।

तालिका नं. ५.१९ वडा र विद्यालयको तहगत जान लाग्ने समय अनुसार परिवार संख्या (समय मिनेटमा)

		विद्यालय जान लाग्ने समयको आधारमा घरधुरी संख्या				
वडा नं.	विद्यालयको तह	१५ मिनेट भन्दा कम	१५–३० मिनेट	३०–६० मिनेट	१ घण्टा भन्दा बढी	कुल जम्मा
१	जम्मा	५६६	८४२	४१	३१	१४८०
	प्रावि	१९	३४५	१	४	३६९
	निमावि	३८	३२८	१०	३	३७९
	मावि	१९२	१५०	१३	७	३६२
	उच्चमावि	३१७	१९	१७	१७	३७०
२	जम्मा	२१	२०	२	८	५१
	प्रावि	५	१२	०	१	१८
	निमावि	१	७	०	२	१०
	मावि	९	१	०	१	११
	उच्चमावि	६	०	२	४	१२
३	जम्मा	१५	३	११	७७	१०६

		विद्यालय जान लाग्ने समयको आधारमा घरधुरी संख्या				
वडा नं.	विद्यालयको तह	१५ मिनेट भन्दा कम	१५–३० मिनेट	३०–६० मिनेट	१ घण्टा भन्दा बढी	कुल जम्मा
	प्रावि	६	३	०	२५	३४
	निमावि	६	०	०	२३	२९
	मावि	३	०	२	२४	२९
	उच्चमावि	०	०	९	५	१४
४	जम्मा	४	४	०	०	८
	प्रावि	०	२	०	०	२
	निमावि	१	२	०	०	३
	मावि	१	०	०	०	१
	उच्चमावि	२	०	०	०	२
५	जम्मा	३	९	०	०	१२
	प्रावि	२	६	०	०	८
	निमावि	१	१	०	०	२
	मावि	०	१	०	०	१
	उच्चमावि	०	१	०	०	१
६	जम्मा	१	९	१	०	११
	प्रावि	०	७	०	०	७
	निमावि	१	०	०	०	१
	मावि	०	१	०	०	१
	उच्चमावि	०	१	१	०	२
७	जम्मा	४	२	०	१	७
	प्रावि	१	१		१	३
	निमावि	१	१	०	०	२
	उच्चमावि	२	०	०	०	२
८	जम्मा	३	९	०	०	१२
	प्रावि	१	५	०	०	६
	निमावि	२	४	०	०	६
९	जम्मा	१	३	०	०	४
	प्रावि	१	१	०	०	२
	उच्चमावि	०	२	०	०	२
१०	जम्मा	३१२	१७४	१०	१२२	६१८
	प्रावि	३८	१०९	०	०	१४७
	निमावि	१०१	५९	०	२	१६२
	मावि	११४	३	२	३३	१५२
	उच्चमावि	५९	३	८	८७	१५७
११	जम्मा	३५	५६	५६	३२	१७९
	प्रावि	१४	३३	५	२	५४
	निमावि	९	७	१३	३	३२
	मावि	९	१२	१६	१९	५६

		विद्यालय जान लाग्ने समयको आधारमा घरधुरी संख्या				
वडा नं.	विद्यालयको तह	१५ मिनेट भन्दा कम	१५–३० मिनेट	३०–६० मिनेट	१ घण्टा भन्दा बढी	कुल जम्मा
	उच्चमावि	३	४	२२	८	३७
जम्मा		**९६५**	**११३१**	**१२१**	**२७१**	**२४८८**

५.१.२० विद्यालय छोड्ने बालबालिकाको विवरण

तालिका नं. ५:२० कारणअनुसार विद्यालय छोडने वालवालिकाको विवरण

विद्यालय तह	विद्यालय जान छोड्नुको कारणअनुसार बालबालिका संख्या										
	आर्थिक अवस्था कमजोर		विद्यालय टाढा भएर		घर परिवारमा काम गर्न		अन्य		जम्मा		
	बालक	बालिका	बालक	बालिका	बालक	बालिका	बालक	बालिका	बालक	बालिका	जम्मा
प्राथमिक											
निमावि			१			१					२
मावि											
जम्मा			**१**			**१**					

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७२

५.१.२१ प्राविधिक मानव संशाधन

तालिका न ५.२१ प्राविधिक मानव संशाधनको विवरण

वडा न.	प्राविधिक विषय अनुसार प्राविधिक मानव संशाधनको संख्या																	
	कृषि तथा भेटेरिनरी			इञ्जिनियरिङ्ग			वन			चिकित्सा			खाद्य प्रविधि			जम्मा		
	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा	म	पु	जम्मा
१	२	४	६	२	६	८	०	०	०	३	३	६	०	०	०	०	०	०
२	२	१	३	०	४	४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३		०	०	३	३	६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४		०	०	०	०	०	०	०	०	०	१	१	०	०	०	०	०	०
९		०	०	०	०	०	०	०	०	०	२	२	०	०	०	०	०	०
जम्मा	४	५	९	५	१३	१८	०	०	०	३	६	९	०	०	०	०	०	०

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७२

५.१.२२ सीपमूलक तालिम प्राप्त मानस संशाधनको विवरण

तालिका नं.५:२२ सीपमूलक तालिम प्राप्त मानस संशाधनको विवरण

क्र.सं.	तालिमको नाम	तालिमको अवधिअनुसार विभिन्न सचेतना तालिम प्राप्त गर्ने व्यक्तिको संख्या											
		३ दिन सम्म			३ देखि ७ दिनसम्म			१ देखि ४ हप्तासम्म			४ हप्ताभन्दा बढी		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या	७	८	१५	६	२	८	२	४	६	१	१	२
२	शिक्षा तथा सचेतना अभिबृद्धि	१०	१२	२२	२	३	५	३	३	६	१	०	१

३	खानेपानी तथा सरसफाई	१६	१७	३३	९	१	१०	१	१	२	१	०	१
४	श्रोत संरक्षण तथा वातावरण	२	१	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	संस्थागत तथा नेतृत्व विकास	२	२	४	२	१	३	०	०	०	०	१	१
६	लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	बचत परिचालन र उद्यमशिलता विकास	२	०	२	१४	०	१४	०	०	०	०	१	१
८	सुशासन तथा पालना अनुगमन	१	१	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०
९	सहकारिता र बजारीकरण	०	०	०	१	१	२	०	०	०	०	०	०
१०	अन्य	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	४०	४१	८१	३४	८	४२	६	८	१४	३	३	६

तालिका नं.५.२३ बालविकास केन्द्रहरुको विवरण

क्र.सं.	बालविकास केन्द्रहरुको नाम	बालबालिकाको संख्या		
		बालक	बालिका	जम्मा
१.	चिनारी वाल वि के	१८	११	२९
२.	चिनारी वाल वि के	७	२१	२८
३.	अहाले वा वि क	१०	१५	२५
४.	कालिका आधारभुत वि	३५	३८	७३
५.	नवज्ओती बा के	२३	१८	४१
६.	चुलिमालिका वा वि के	१२	१७	२९
७.	पिपल चौतारा बा के	२२	१५	३७
८.	पुलचोक वा वि के	९	१०	१९
९.	प्रगतिशिल वाल क्लव			०
१०.	फोटाशिला बालबिकास केन्द्र राहदेव	११	११	२२
११.	जनमजैसी बालबिकस केन्द्र घिमु	९	८	१७
१२.	विजोशी आधारभुत विद्यालय चौकी	०	०	०
१३.	वटावु बालविकास केन्द्र	१३	७	२०
१४.	काल सिल्ला वाल विकाश केन्द्र	०	०	०
१५.	पुलचोक वाल विकाश केन्द्र	९	१०	१९
१६.	जनचेतना वाल विकाश केन्द्र	०	०	०
१७.	लङगास्रनी वाल विकाश केन्द्र	०	०	०
१८.	लिगां सैनि वाल विकाश केन्द्र	०	०	०
१९.	कुलदेववाल विकाश केन्द्र	०	०	०
२०.	तैनेदेव वाल विकाश केन्द्र	१२	१४	२६
२१.	लिङगास्रनी वाल विकाश केन्द्र	१२	१०	२२
२२.	चौर वाल विकाश केन्द्र	०	०	०

२३.	अहाले वाल विकाश केन्द्र	०	०	०
२४.	भवानि वाल विकाश केन्द्र	०	०	०
२५.	मष्टादेव वाल विकाश केन्द्र	०	०	०
२६.	सप्लडाडा वाल विकाश केन्द्र	०	०	०
२७.	कालसिला वाल विकाश केन्द्र	२०	३४	५४
२८.	पंचदेव वाल विकाश केन्द्र	१२	१४	२६

तालिका नं ५.२४ वालकल्वको विवरण

क.सं.	बलक्लवको नाम	बालबालिकाको संख्या	
		बलक	बालिका
१.	चेतनशिल वालक्लव	५	४
२.	नवकिरण वालक्लव	७	६
३.	चेतनशिल वालक्लव	५	४
४.	चुलिमालीका वालक्लव	१५	१८
५.	पंचदेव वालक्लव	२१	१५
६.	जनअभ्यास वाल क्लब	३०	२०
७.	चुलिमालीका वालक्लव	५	६
८.	कालिका वाल क्लव	६	७
९.	जुनियर वाल क्लव	१६९	१४९
१०.	पंचदेव वालक्लव	५	६
११.	कालिका आ वि	११	१०
१२.	नवज्योती बा क्लव	८	७
	जम्मा	**२८७**	**२५२**

५.२. स्वास्थ्य

५.२.१. वडा अनुसार नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न लाग्ने समय र घरधुरी विवरण

गुणस्तरिय जीवनका लागि असल स्वास्थ्यको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको हुन्छ। मानिसहरु स्वस्थ र स्वच्छ रहन सके मात्र उनिहरुको अन्य विकास सम्भव हुन सक्छ। तर मानिसहरुलाई स्वस्थ र स्वच्छ बातावरण सिर्जना गर्नका लागि शिक्षा र चेतनाको आधारभुत आवश्यकता जरुरी हुन्छ। समुदायका मानिसहरुमा भएको परम्परागत स्वास्थ्य सम्बन्धी ज्ञान र जानकारीले सुदृढ र प्रभावकारी बनाउँदै समुदायको चेतना अभिवृद्धि गरी सामुदायिक सरसफाइ वातावरण तथा मानव स्वास्थ्यको प्रभावकारी रुपमा सबल बनाउँदै लैजानु पर्ने पहिलो दायित्व भने कुनै पनि समुदायको जिम्मेवार निकाय को नै हुन्छ। अत: यस नगरपालिकामा स्वास्थ्य उपचारका लागि जिल्ला अस्पताल मान्म मा रहेको छ, य स बाहेक नीजि स्तरबाट पनि स्वास्थ्य क्लिनिक तथा मेडिकल सञ्चालन गर्दै आएको देखिन्छ। वडा अनुसार स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न लाग्ने समय देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका नं. ५.२५ स्थास्थ्य संस्था पुग्ने लाग्ने समय अनुसार घरधुरी

वडा नम्बर	स्वास्थ्य संस्था पुग्ने लाग्ने समय अनुसार घरधुरी संख्या						
	उपस्वास्थ्य/स्वास्थ्य चौकी पुग्न लाग्ने समय			प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र/अस्पताल रहेको स्थान			
	३० मिनेट भन्दा कम	३०-६० मिनेट	१ घण्टा भन्दाबढी	१ घण्टा भन्दा कम	१-३ घण्टा	३-५ घण्टा	५ घण्टा भन्दा बढी
१	४५७	२५	४८१	२३९	१७	७	७००
२	१०३	९५	३९९	१३	७४	४	५०६
३	५	१५	२०६	३	२२	१	२००
४	२	०	२६५	१	१५	०	२५१
५	७९	८७	२०२	१	२	०	३६५
६	३०१	४२	२९	०	०	०	३७२
७	७४	१	५६	०	०	०	१३१
८	४६	१२	२०९	०	०	०	२६७
९	१३४	२४	४३	१२	११	०	१७८
१०	२	१५	१४२	०	०	०	१५९
११	१२	३८	११५	७	२६	४	१२८
जम्मा	१२१५	३५४	२१४७	२७६	१६७	१६	३२५७

५.२.२ स्वास्थ्य उपचारका लागि सबै भन्दा पहिला सेवा प्राप्त गर्न जाने ठाउँ

विरामी पर्दा स्वास्थ्य चौकी तथा अस्पताल जाने र लैजाने प्रतिशतमा बृद्धि भएता पनि घरको परिवार सदस्य विरामी पर्दा पहिलो पटक जँचाउन जाने ठाउँ सम्बन्धि तल प्रस्तुत तालिका अनुसार अहिले ८९.३४ % घरधुरी परवारको सदस्य नजिकको स्वास्थ्य केन्द्र / अस्पतालमा जाने तथा लैजाने गरेको अवस्था छ भने ३.३६% परिवारका सदस्य अझै पनि धामी झाँक्रीकोमा जाने चलन छ। यस बाहेर आयुर्वेदिक औषधाल तथा नीजि क्लिनिक जानेको सख्या ०.०८ % जति रहेको छ। यस नगरक्षेत्रमा विरामी पर्दा पहिलो पटक जँचाउन जाने ठाउँ अनुसार परिवारको संख्या तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं.५:२६ पहिलो रोजाइको स्वास्थ्य संस्था वा स्थानको विवरण

जातजाती समूह	उपचारका लागि सबभन्दा पहिला जाने संस्था वा स्थान अनुसार घरधुरी					
	लामा, धामी, झाँक्री	स्वास्थ्य चौकी	अस्पताल (निजी, सरकारी)	आर्युवेदिक औषधालय	अन्य भए खुलाउने	जम्मा
दलित	१०९	९१५	१०६	२	४	११३६
मधेशी दलित	०	१	०	०	०	१
पहाडी जनजाती तथा आदीबासी	०	४	०	०	०	४
मधेशी जनजाती तथा आदीबासी	०	१	०	०	०	१
पहाडी बाह्मणक्षेत्री/ठकुरी/सन्यासी	१६	२३९४	१४९	१	९	२५६९
मधेशी बाह्मण क्षेत्री/राजपुत	०	३	०	०	०	३
मुस्लिम	०	१	०	०	०	१

जातजाती समूह	उपचारका लागि सबभन्दा पहिला जाने संस्था वा स्थान अनुसार घरधुरी					
	लामा, धामी, झाँक्री	स्वास्थ्य चौकी	अस्पताल (निजी, सरकारी)	आर्युवेदिक औषधालय	अन्य भए खुलाउने	जम्मा
अन्य	०	१	०	०	०	१
जम्मा	१२५	३३२०	२५५	३	१३	३७१६
प्रतिशत	३.३६	८९.३४	६.८६	०.०८	०.३५	१००.००

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण, २०७२

५.२.३ सुरक्षित मातृ शिसु सेवाको स्थिति

यस क्षेत्रमा सुरक्षित मातृत्व कार्ययक्रम तथा नीति अनुसार नजिकमा रहेका स्वास्थ्य संस्था तथा आवश्यकता र सेवाग्राहीको क्षमता अनुसार स्तरीय स्वास्थ्य संस्थाबाट समेत यस्तो सुबिधा लिने गरेको देखिन्छ।

५.२. ४ खोपको विवरण

स्वास्थ्य सम्बन्धि अन्य स्थिति भन्दा यस नगरपालिकाको तुलनामा खोपको कभरेज सन्तोषजनक रहेको देखिन्छ। १ वर्ष मुनि उमेरका बच्चाहरु मध्ये बिसिजि खोप लगयोउनेको कभरेज संख्या २७९ देखिएको छ भने पहिलो, दोश्रो र तेश्रो गरि पोलियो खोप लगायौनेको संख्या २९१ रहेको देखिन्छ भने पहिलो, दोश्रो र तेश्रो पटक गरि डिपिटि ३९०, दादुराको खोप लगाउनेको संख्या ३१३ र टि.टि खोप लगाउने महिलाको संख्या ६६३ रहेको देखिन्छ। यस नगरपालिकामा विभिन्न खोपको कभरेज सम्बन्धि विवरण तल दिइएको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं.५:२७ खोपको उपयोग सम्वन्धी विवरण

क.स.	खोपको किसिम	संख्या	कैफियत
१	**बी.सी.जी.(१ महिनाभित्र)**	२७९	
२	**पेन्टाभ्यालेण्ट (डी.पी.टी.-३, हेप बी.र हिव (HIB)**	३९०	
क	पहिलो	३७९	
ख	दोस्रो	३८५	
ग	तेस्रो	३९०	
३	**पोलियो ३**	२९१	
क	पहिलो	२९४	
ख	दोस्रो	२९३	
ग	तेस्रो	२९१	
४	**दादुरा**	३१३	
क	९-११ महिना	३०३	
ख	१२-१५ महिना	३१३	
५	**टी.टी. खोप पाएका गर्भवती महिला**	६६३	
क	टी.टी. १	३२७	
ख	टी.टी. २	३३६	
६	**जापानिज इन्सपलाइटि** १२-२३ महिना		

५.२.५ वाडागत गर्भवती महिला तथा खोप सम्बन्धी विवरण

तालिका नं.५.२८ गर्भवती महिला तथा खोप सम्बन्धी विवरण

वडा नम्बर	टिटि खोप लिने गर्भवती महिलाको संख्या			कैफियत
	टिटि १	टिटि २	जम्मा	
१.	२०९	२१७	४२६	
२.	१९	१९	३८	
३.	१०	८	१८	
४.	२१	२१	४२	
५.	१४	१५	२९	
६.			०	
७.	१	१	२	
८.	५	५	१०	
९.	३	३	६	
१०.	५	६	११	
११.	४०	४१	८१	
जम्मा	**३२७**	**३३६**	६६३	

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.२.६ वडागत रुपमा खोप लिने बालबालिकाको विवरण

तालिका नं. ५.२९ खोप लिने बालबालिकाका विवरण

वडा नम्बर	२ बर्ष सम्मको बालबालिका	खोप लिने बालबालिकाको संख्या									पुरा खोप लिएका संख्या
		बिसिजि	पेण्टाभ्यालेण्ट			पोलियो			दादुरा		
			पहिलो	दोश्रो	तेश्रो	पहिलो	दोश्रो	तेश्रो	पहिलो	दोश्रो	
१		१८१	२६९	२७२	२७३	१८५	१८२	१८३	१९०	१९३	२६९
२		१६	२०	२०	२०	१९	२०	२०	२१	२१	१९
३		९	१०	१०	११	११	११	१०	१०	११	१०
४		१८	१८	१८	१८	१८	१९	१८	१९	१९	१८
५		११	११	११	११	१३	१२	१३	१३	१४	११
६		तथांक प्राप्त नभएको									
७		१	१	१	१	१	१	१	१	१	१
८		५	५	५	५	५	६	५	६	६	५
९		२	२	२	३	२	२	२	२	३	२
१०		५	५	५	६	५	५	५	५	५	५
११		३१	३८	४१	४२	३५	३५	३४	३६	४०	३५
जम्मा		२७९	३७९	३८५	३९०	२९४	२९३	२९१	३०३	३१३	३७५

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.२.७ वाल वालिकाको पोषण सम्बन्धी विवरण

वालवालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धमा राष्ट्रिय नीति अनुसार नै यस क्षेत्रमा विभिन्न प्रवद्र्धनात्मक कार्यहरु हुँदै आएका छन् । स्वास्थ्य चौकीको अभिलेख अनुसार वालवालिकाको तौल सम्बन्धी विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं.५.३० तौल अनुसार ५ वर्ष मुनिका वालवालिकाको विवरण

तौल अनुसार ५ वर्ष मुनिका वालवालिकाको विवरण			
वालवालिकाको उमेर	औसत तौल	संख्या	प्रतिशत
०-११ महिना	६.९३	९५	८७.९६
१२-२३ महिना	८.८	५	४.६३
२४-३५ महिना	८.७५	४	३.७०
३६-५९ महिना	१६	४	३.७०
जम्मा		१०८	१००.००

५.२.८ प्रयोग गर्ने नूनको किसिम

यस नगरपालिकाको कूल ३७१६ परिवारमा ढिके नून तथा आयोडिनयुक्त प्याकेटको नून दुबै प्रयोग गर्नेको परिवार संख्या ९२ छ भने आयोडिनयुक्त प्याकेटको नून मात्र प्रयोग गर्ने परिवारको संख्या ३६१९ देखिन्छ । जम्मा परिवार मध्ये ९७.३९ प्रतिशतले आयोडिनयुक्त २ बालबालिकाको चिन्ह भएको प्याकेटको मात्र नून प्रयोग गर्ने , ०.१३ प्रतिशत परिवारले डीके नूनको मात्र प्रयोग गर्ने गरेको र २.४८ प्रतिशत परिवारले दुबै प्रकारको नूनको प्रयोग गर्ने गरेको उल्लेख गरको सर्बेक्षणको क्रममा पाइयो । नूनको प्रयोग सम्बन्धि विवरण तल प्रस्तुत तालिका नं.४६ मा विस्तृत रुपमा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका नं५.३१: प्रयोग गर्ने नूनको किसिम अनुसार घरधुरी

वडा नम्बर	प्रयोगको नूनको किसिम अनुसार घरधुरी			
	बालबालिका चिन्ह भएको प्याकेटको नून	ढिके नून	दुवै प्रकारको नून	जम्मा
१	९६२	-	१	९६३
२	५९६	-	१	५९७
३	२२६	-	-	२२६
४	२६७	-	-	२६७
५	३६७	-	१	३६८
६	३४२	-	३०	३७२
७	१३१	-	-	१३१
८	२६६	-	१	२६७
९	२००	-	१	२०१
१०	९८	५	५६	१५९
११	१६४	-	१	१६५
जम्मा	३,६१९	५	९२	३,७१६

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण,

५.२.९ प्रमुख स्वास्थ्य समस्या

यस नगरपालिकामा विभिन्न समयमा आउने सरुवा तथा नसर्ने रोगको जनस्वास्थ्यमा प्रभाव रहने गरेको छ । स्वास्थ्यको तथ्यांकलाई हेर्दा रोगहरु र विरामीको विगद वर्षको तथ्यांक देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं.५.३२ स्वास्थ्य समस्या र उपचार सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	क्र.सं.	रोगको नाम	दीर्घरोगीको संख्या			दीर्घरोगबाट मृत्यु भएकाको संख्या		
			महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	१	क्यान्सर	४	४	८	०	२	२
	२	मुटु रोग	०	१	१	०	१	१
	३	एचआईभि/एड्स	२	२	४	०	१	१
	४	क्यान्सर	१	१	२	०	०	०
	५	पक्षघात	१	०	१	०	०	०
जम्मा			८	८	१६	०	४	४
२	१	दम (श्वासप्रस्वास)	५	९	१४	०	०	०
	२	ग्यास्टीक वा अल्सर	८	५	१३	०	०	०
	३	मुटु रोग	२	२	४	०	१	१
	४	एचआईभि/एड्स	०	१	१	०	०	०
	५	ग्यास्टीक वा अल्सर	०	१	१	०	०	०
	६	क्षयरोग (टि.भि.)	०	२	२	०	१	१
जम्मा			**१५**	**२०**	**३५**	**०**	**२**	**२**
३	१	दम (श्वासप्रस्वास)	२	०	२	०	०	०
	२	ग्यास्टीक वा अल्सर	१	०	१	०	०	०
	३	अन्य	१	१	२	०	०	०
जम्मा			**४**	**१**	**५**	**०**	**०**	**०**
४	१	क्यान्सर	०	१	१	०	०	०
	२	दम (श्वासप्रस्वास)	२	२	४	०	०	०
	३	ग्यास्टीक वा अल्सर	३३	३६	६९	०	०	०
	४	मुटु रोग	३	२	५	०	१	१
	५	अन्य	२४	२४	४८	०	०	०
	६	मधुमेह (चिनी रोग)	०	१	१	०	०	०
	७	क्षयरोग (टि.भि.)	०	०	०	०	०	०
जम्मा			**६२**	**६६**	**१२८**	**०**	**१**	**१**
५	१	क्यान्सर	०	१	१	०	०	०
	२	दम (श्वासप्रस्वास)	२	०	२	०	०	०
	३	ग्यास्टीक वा अल्सर	१	१	२	०	०	०
	४	मुटु रोग	२	२	४	०	०	०
	५	कुष्ठ रोग	०	१	१	०	०	०
	६	अन्य	३	१	४	०	०	०
	७	प्रसुतीजन्य रोग	२	०	२	१	०	१

वडा नं.	क्र.सं.	रोगको नाम	दीर्घरोगीको संख्या			दीर्घरोगबाट मृत्यु भएकाको संख्या		
			महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
	८	क्षयरोग (टि.भि.)	०	१	१	०	०	०
जम्मा			१०	७	१७	१	०	१
	१	क्यान्सर	१	४	५	०	२	२
	२	दम (श्वासप्रस्वास)	१८	८	२६	३	०	३
	३	ग्यास्टीक वा अल्सर	१९	९	२८	१	०	१
	४	मुटु रोग	५	२	७	०	१	१
	५	एचआईभि/एड्स	०	१	१	०	०	०
	६	कुष्ठ रोग	१	१	२	०	०	०
	७	अन्य	४	०	४	१	०	१
	८	पक्षघात	१	०	१	०	०	०
	९	मधुमेह (चिनी रोग)	०	१	१	०	०	०
८	१०	क्षयरोग (टि.भि.)	२	४	६	०	२	२
जम्मा			५१	३०	८१	५	५	१०
	१	क्यान्सर	२	१	३	०	०	०
	२	दम (श्वासप्रस्वास)	४	१	५	०	०	०
	३	ग्यास्टीक वा अल्सर	१	१	२	०	०	०
९	४	मुटु रोग	२	०	२	०	०	०
जम्मा			९	३	१२	०	०	०
कुल जम्मा			१५५	१३१	२८६	६	१०	१६

५.२.१० दीर्घरोग संक्रमण हुने तथा मृत्यु हुनेको संख्या

तालिका नं.५.३३ दीर्घरोग संक्रमण हुने तथा मृत्यु हुनेको विवरण

क्र.सं.	रोगको नाम	दीर्घरोगीको संख्या			दीर्घरोगबाट मृत्यु भएकाको संख्या		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	क्यान्सर	३	८	११	०	३	३
२	दम (श्वासप्रस्वास)	३३	२०	५३	३	०	३
३	ग्यास्टीक वा अल्सर	६३	५२	११५	१	०	१
४	मुटु रोग	१६	१०	२६	०	४	४
५	एचआईभि/एड्स	१	३	४	०	०	०
६	कुष्ठ रोग	१	२	३	०	०	०
७	अन्य	३२	२६	५८	१	०	१
८	पक्षघात	२	१	३	०	०	०
९	प्रसुतीजन्य रोग	२	०	२	१	०	१
१०	मधुमेह (चिनी रोग)	०	२	२	०	०	०
११	क्षयरोग (टि.भि.)	२	७	९	०	३	३
जम्मा		१५५	१३१	२८६	६	१०	१६

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण,

५.२.११ परिवार नियोजन र स्थानीय अभ्यास

यस नगरपालिकामा स्थायी परिवार नियोजन गर्नेको संख्या ६३९ रहेको छ भने अस्थायी साधनको प्रयोग गर्नेको संख्या १७६८ पाइयो । परिवार नियोजन र स्थानीय अभ्यासको विवरण सम्बन्धि वडागत संख्या तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नं ५.३४: परिवार नियोजन सम्बन्धी विवरण

वडा नं.	स्थायी परिवार नियोजन गर्ने संख्या			अस्थायी साधनको प्रयोग गर्ने संख्या			कूल संख्या		
	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	४१	१२५	१६६	१७६	५३९	७१५	२१७	६६४	८८१
२	६	१६	२२	८०	२२	१०२	८६	३८	१२४
३	१७	३९	५६	२५	५४	७९	४२	९३	१३५
४	७	२७	३४	१७	१३७	१५४	२४	१६४	१८८
५	२३	१७	४०	६७	५८	१२५	९०	७५	१६५
६	३०	३४	६४	६४	७०	१३४	९४	१०४	१९८
७	१५	३	१८	१२	११	२३	२७	१४	४१
८	१९	१०	२९	५८	२०	७८	७७	३०	१०७
९	७	६	१३	२५	२८	५३	३२	३४	६६
१०	६५	२८	९३	८१	६७	१४८	१४६	९५	२४१
११	५६	४८	१०४	९३	६४	१५७	१४९	११२	२६१
जम्मा	२८६	३५३	६३९	६९८	१,०७०	१,७६८	९८४	१,४२३	२,४०७

स्रोत: स्वास्थ्यको अभिलेख, २०७५

१५-४९ वर्ष उम्मेरका कूल ५५९५ व्यक्तिहरुको परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग संख्या निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ;

वडा नम्बर	१५ - ४९ वर्ष को संख्या	स्थायी साधन प्रयोग गर्नेको संख्या		अस्थायी साधन प्रयोग गर्नेको संख्या		जम्मा	
		महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष
१	१,३८९	४१	१२५	१७६	५३९	२१७	६६४
२	९१६	६	१६	८०	२२	८६	३८
३	३७१	१७	३९	२५	५४	४२	९३
४	३७०	७	२७	१७	१३७	२४	१६४
५	५४६	२३	१७	६७	५८	९०	७५
६	५५८	३०	३४	६४	७०	९४	१०४
७	२११	१५	३	१२	११	२७	१४
८	४०५	१९	१०	५८	२०	७७	३०
९	३०१	७	६	२५	२८	३२	३४
१०	२४६	६५	२८	८१	६७	१४६	९५
११	२८२	५६	४८	९३	६४	१४९	११२
जम्मा	५,५९५	२८६	३५३	६९८	१,०७०	९८४	१,४२३

५.३. खाने पानी तथा सरसफाई

५.३.१. खानेपानीको श्रोत

यस खाँडाचक्र नगरपालिकाको कूल ३७१६ घर परिवार मध्ये सबै परिवारमा पाइपबाट वितरित खानेपानीको पहुँच पुगेको देखिदैन। पाइप को धारा भएको पानीमा पहुँच कुल परिवार मध्ये ९४ प्रतिशत परिवारमा मात्र कभरेज रहेको देखिन्छ। अझै पनि करिब ६ % घरधुरी पाईप धाराको खानेपानीको पहुचबाट टाडा रहेको यस नगरपालिकाको घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ ले देखाएको छ । पाइपबाट वितरित धाराको पानी उपलब्ध नभएकाहरुले नदी , कूलो नहर र अन्य श्रोत को पानी प्रयोग गर्दछन्। वडा अनुसार खानेपानीको श्रोत विश्लेषण गर्दा पाइपको धारा पानी प्रयोग गर्ने परिवारको अनुपात सबभन्दा बढी वडा नं ०१ मा रहेको छ। विभिन्न पानीको श्रोत प्रयोग गर्ने तथा पाइपबाट वितरित पानीमा पहुँच भएका परिवारको वडागत विवरण तल दिएको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ५.३५:पानी प्रयोगको स्रोत अनुसार घरधुरीको विवरण

वडा नम्बर	पानी प्रयोगको स्रोत अनुसार घरधुरी						
	पाइपको धारा	ट्युवेल	इनार, जरुवा र कुवा	नदी , कूलो नहर, पोखरी	जार, वोटल वा परीक्षण वटा	अन्य	जम्मा
१	९४९	–	५	९	–	–	९६३
२	५३०	–	३२	३५	–	–	५९७
३	२१९	–	५	२	–	–	२२६
४	२२०	–	४७	–	–	–	२६७
५	३४२	–	११	१५	–	–	३६८
६	३६६	–	६	–	–	–	३७२
७	१२९	–	२	–	–	–	१३१
८	२३४	–	२८	५	–	–	२६७
९	१७८	–	२०	३	–	–	२०१
१०	१५३	–	४	२	–	–	१५९
११	१५९	–	६	–	–	–	१६५
जम्मा	३,४७९	–	१६६	७१	–	–	३,७१६
	९४	**–**	**४**	**२**	**–**	**–**	**१००**

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण,

५.३.२ पानी ल्याउन लाग्ने समय

यस खाँडाचक्र नगरपालिकाको कूल परिवार मध्ये पानी ल्याउन लाग्ने समय १५ मिनेट सम्म भएका परिवार ३२ प्रतिशत रहेका छन् भने ३८ प्रतिशत परिवारको घरमै पानीको श्रोत छ। करिव १९ प्रतिशत परिवारलाई पानी ल्याउन १६ देखि ३० मिनेट समय लागेको पाइएको छ। करिब १० प्रतिशत परिवारलाई पानी ल्याउन ३१ मिनेट भन्दा बढी समय लागेको देखिन्छ। खानेपानीको पहुँच वा पानी लिन लाग्ने समय अनुसार परिवार विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं.५:३६ पानी ल्याउन लाग्ने समय अनुसार घरधुरी विवरण

वडा नम्बर	**पानी ल्याउन लाग्ने समय अनुसार घरधुरी विवरण**					**कैफियत**
	घरैमा	**१५ मिनेट सम्म**	**१६-३० मिनेट**	**३१ मिनेट भन्दा बढी**	**जम्मा**	

वडा नम्बर	पानी ल्याउन लाग्ने समय अनुसार घरधुरी विवरण					कैफियत
	घरैमा	१५ मिनेट सम्म	१६-३० मिनेट	३१ मिनेट भन्दा बढी	जम्मा	
१	८७२	४७	३८	६	९६३	
२	१२६	१९२	१८५	९४	५९७	
३	६२	७७	५७	३०	२२६	
४	३४	१५४	७७	२	२६७	
५	६८	२०२	६९	२९	३६८	
६	३५	१२६	९८	११३	३७२	
७	९५	२२	१२	२	१३१	
८	३१	१२०	८३	३३	२६७	
९	१७	१४३	३३	८	२०१	
१०	११	५७	३५	५६	१५९	
११	६२	६३	२६	१४	१६५	
जम्मा	१,४१३	१,२०३	७१३	३८७	३,७१६	
प्रतिसत	३८	३२	१९	१०	१००	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण, २०७२

५.३.३ चर्पीको उपलब्धता र प्रकार

यस नगरपालिकामा चर्पीको उपलब्धता तथा प्रयोग दर ८७.८६ प्रतिशत रहेको छ। भौगोलिक रुपमा विकट , महङ्गो निर्माण सामग्री भएता पनि चर्पि उपलब्धताको अनुपात सुधारुन्मुख रहेको देखिन्छ। चर्पीको उपलब्धता तथा प्रयोग दर वडा अनुसार विश्लेषण गर्दा सबभन्दा धैरै चर्पी भएका तथा प्रयोग गर्ने परिवार वडा नं. ६ मा (९९.७३%) रहेको छ भने दोश्रोमा वडा नं. १ मा ९६.०५ % रहेको पाईन्छ। चर्पी भएका जम्मा ३०८८ परिवार मध्ये ७४.७३ प्रतिशत परिवारको कच्ची चर्पी रहेको छ भने करिब ८.३७ प्रतिशतको परिवारसँग प्यानसेट भएको पक्की चर्पी रहेको छ। पक्की सेप्टिक ट्याङ्क भएको चर्पी जम्मा ३११ घरमा मात्र रहेको पाइएको छ। करिब १६.९०% परिवारसँग भएको चर्पीको प्रकार उल्लेख गरिएको छैन। यस नगरपालिकामा खानेपानी र सरसफाईको क्षेत्रमा सरकारी तथा विशेष गरी गैससबाट ठूलो लगानीका बाबजुद पनि चर्पीको पहुच अपेक्षाकृत रुपमा सफलता कसिल हुन सकेको छैन।

तालिका नं.५:३७ चर्पीको किसिम अनसार घरधुरी विवरण

वडा नं.	कूल घरधुरी	चर्पीको किसिम अनसार घरधुरी संख्या						चर्पी उपलब्ध वडागतघरधुरी %
		कच्ची	पक्की	वायोग्यासमा जडान भएको	सेफ्टिटयाङ्कमा जडान भएको	ढलमा जडान भएको	जम्मा	
१	९६३	६८५	२४०	-	२४०	-	९२५	९६.०५
२	५९७	४०८	८	-	८	-	४१६	६९.६८
३	२२६	२०३	२	-	२	-	२०५	९०.७१
४	२६७	२३८	११	५	११	-	२४९	९३.२६
५	३६८	३४७	४	-	४	-	३५१	९५.३८
६	३७२	३६९	२	१	२	-	३७१	९९.७३
७	१३१	११७	१२	१	१२	-	१२९	९८.४७
८	२६७	१८८	१	-	१	-	१८९	७०.७९
९	२०१	१६०	११	-	११	-	१७१	८५.०७
१०	१५९	१००	७	-	७	-	१०७	६७.३०

वडा न.	कूल घरधुरी	चर्पीको किसिम अनसार घरधुरी संख्या						चर्पी उपलब्ध वडागतघरधुरी %
		कच्ची	पक्की	वायोग्यासमा जडान भएको	सेफ्टिटयाङ्कमा जडान भएको	ढलमा जडान भएको	जम्मा	
११	१६५	१३०	१३	-	१३	-	१४३	८६.६७
जम्मा	३,७१६	२,७७७	३११	७	३११	-	३०८८	८३.१०
%	१००	७४.७३	८.३७	०.१९	८.३७	-	८३.१०	

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.३.४ फोहोरमैला व्यवस्थापन

घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अन्तर्गत फोहोरमैला विसर्जन विधि अनुसार कुहिने र नकुहिने वर्गीकरण गरी घरभित्र विसर्जन गर्ने ९८५ (२७%) घरधुरी संख्या रहेको छ भने निर्धारित स्थानमा फाल्ने घरधुरी संख्या २९१५ (७८%) रहेको छ। औसतमा प्रति परिवार प्रतिदिन विसर्जन हुने फोहोरमैला १.७३ केजी रहेको छ र अन्य फोहोरमैला विसर्जन विधि अपनाउनेको संख्या ८% रहेको छ। फोहोर व्यवस्थापन सम्वन्धी विस्तृत विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ५.३८: फोहोरमैला विसर्जन विधि अनुसार घरधुरी विवरण

वडा न.	प्रति परिवार विसर्जन हुने फोहोरमैला (केजी)	फोहोरमैला विसर्जन विधि अनुसार घरधुरी संख्या						
		कुहिने र नकुहिने वर्गीकरण गरी घरभित्र विसर्जन	नीजि संकलन दिने	नपाद्वारा संकलन गरिने	निर्धारित स्थानमा फाल्ने	अन्य	जम्मा	
१	१,०५८	८६	-	-	८६५	१२	९६३	
२	८२६	५१	-	-	५१५	३१	५९७	
३	२५३	६३	-	-	१५६	७	२२६	
४	६७५	३९	-	-	२१७	११	२६७	
५	५५६	४४	-	-	२४८	७६	३६८	
६	७४७	-	-	-	३६०	१२	३७२	
७	१४१	३१	-	-	९८	२	१३१	
८	८०८	७०	-	-	९९	९८	२६७	
९	६४८	३८	-	-	१५४	९	२०१	
१०	४७०	२३	-	-	१००	३६	१५९	
११	२५७	६०	-	-	१०३	२	१६५	
जम्मा	६,४३९	९८५	-	-	२,९१५	२९६	३,७१६	
		२७	-	-	७८	८	१००	

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.३.५. चर्पीजन्य फोहोरमैला व्यवस्थापन

वडागत घरधुरी सर्वेक्षण २०७५ अन्तर्गत चर्पीजन्य फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्वन्धी विस्तृत विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ५.३९ चर्पीजन्य फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी विवरण

वडा नम्बर	पक्की चर्पी भएका	चर्पीको फोहोरमैला विसर्जन गर्ने विधि अनुसारका घरधुरी संख्या					कैफियत
		सेफ्टिट्याङ्कमा	सोझै ढलमा	खोलामा	अन्य	जम्मा	

		मिसाउने	मिसाउने	मिसाउने			
१	२४०	२४०	–	–	६८५	९२५	
२	८	८	–	–	४०९	४१७	
३	२	२	–	–	२०३	२०५	
४	११	११	–	–	२४४	२५५	
५	४	४	–	–	३४७	३५१	
६	२	२	–	–	३७०	३७२	
७	१२	१२	–	–	११८	१३०	
८	१	१	–	–	१८८	१८९	
९	११	११	–	–	१६०	१७१	
१०	७	७	–	–	१००	१०७	
११	१३	१३	–	–	१३०	१४३	
जम्मा	**३११**	**३११**	–	–	२,९५४	३,२६५	

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.४. महिला, बालबालिका, लक्षित वर्ग तथा सामाजिक सशक्तिकरण

५.४.१ कुल जनसंख्यामा महिला, बालबालिका र लक्ष्यित वर्गको हिस्सा

यस खाँडाचक्र नगरपालिका को जनसंख्या २२४८५ मध्ये महिला १०८१५ (४८.१० प्रतिशत), जेष्ठ नागरिक (६० वर्ष माथि) संख्या ९५२ (०.०४२ प्रतिशत) रहेका छन् । यसैगरी ५ देखि १ ७ वर्ष उमेरको जनसंख्या ७४७६ (३६.८५ प्रतिशत) रहेको छ ।

५.४.२ महिला, बालबालिका र लक्ष्यित वर्गको अवस्था

यस नगरपालिकामा महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्गको आधारभुत अवस्था देहायअनुसारको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ । जस अनुसार महिलाको जनसंख्या ४८.१० प्रतिशत रहेको छ भने महिला साक्षरता ३९.९४ प्रतिशत रहेको छ ।

तालिका नं. ५.४० महिला, बालबालिका तथा लक्षित वर्गको आधारभूत अवस्था

विवरण	परिमाण –आ.व.सम्म		
	इकाई	२०७४/७५	कैफियत
महिला साक्षरता	प्रतिशत	३९.९४	
दलित साक्षरता	प्रतिशत	२३.९१	
महिला घरमुली	प्रतिशत	१४.१८	

श्रोतः सहभागितामूलक छलफल र घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.४.३ बालबालिका तथा युवामा लागू पदार्थ दुव्यर्सनको स्थिति

तालिका नं.५.४१ बालबालिका तथा युवामा लागू पदार्थ दुव्यर्सन सम्बन्धी विवरण

वडा नम्बर	लागू पदार्थको दुव्यर्सन लत रहेका बालबालिका र युवा														
	धुमपान			मद्यपान			नसालु पदार्थ सेवन			अन्य			जम्मा		
	केटा	केटी	जम्मा	केटा	केटी	जम्मा	केटा	केटी	जम्मा	केटा	केटी	जम्मा	केटा	केटी	जम्मा
१	१९	१	२०	१९	१	२०	२	०	२	०	०	०	४०	२	४२
२	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
४	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
६	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	१३	९	२२	११	२	१३	१	०	१	०	०	०	२५	११	३६
९	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१०	३	०	३	२	०	२	३	०	३	०	०	०	८	०	८
११	१९	१७	३६	२५	१	२६	१	०	१	०	०	०	४५	१८	६३
जम्मा	५४	२७	८१	५७	४	६१	७	०	७	०	०	०	११८	३१	१४९

स्रोतः घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.४.४ महिला,बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक वा अन्य उपर हिंसाका घटना

तालिका नं. ५.४२ हिंसा पिडित घरधुरी विवरण

वडा न.	घटनाको प्रकारअनुसार हिंसा पिडीत घरधुरी							कुनै घटना नहुने घरधुरी	
	दाइजो	बहुबिबाह	कुटपिट	बालविवाह	मानव वेचवखन	छुवाछुत	अन्य	संख्या	प्रतिशत
१	०	१	१	०	२	१	१०	९४८	९८.४४
२	३	०	०	०	०	०	१४	५८०	९७.१५
३	०	०	०	०	०	०	४	२२२	९८.२३
४	१	०	०	०	०	०	१	२६५	९९.२५
५	०	०	०	१	०	०	६	३६१	९८.१०
६	०	०	०	०	०	०	०	३७२	१००.००
७	०	०	०	०	०	०	२	१२९	९८.४७
८	२	०	०	०	०	०	७	२५८	९६.६३
९	०	०	०	०	०	०	२	१९९	९९.००
१०	०	०	०	०	०	१	०	१५८	९९.३७
११	०	०	०	०	०	०	६	१५९	९६.३६
जम्मा	**६**	**१**	**१**	**१**	**२**	**२**	**५२**	**३६५१**	९८.२५

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.४.५. परिवारिक कार्यमा लैंङ्गिक सहभागिता स्थिति

तालिका नं ५.४३ : पारिवारिक कार्यमा लैंगिक सहभागिताको विवरण

क्र.सं.	पारिवारिक कार्यअनुसार घरधुरी						
	कार्यहरु	महिलाले मात्र		पुरुषले मात्र		महिला र पुरुष दुबैले	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
१	घर व्यवहार/कारोवार	२७५	६.६१	८८	२.११	३७९८	९१.२८
२	घरायसी काम	५२०	१४.१५	८२	२.२३	३०७२	८३.६१

३	बैंकमा खाता संचालन	९७	२.२९	६३८	९७.००	३५०७	९७.००
४	सार्वजनिक काम	७०	१.५६	२८०	७०.००	४१२५	७०.००
५	उद्योग तथा व्यापार	५७	१.२६	२२८	५७.००	४२४२	५७.००

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.४.६. युवा रोजगारी सम्बन्धि विवरण

युवा रोजगारीको स्थिति विकासको एक सबभन्दा महत्वपूर्ण सूच कको रुपमा रहेको हुन्छ। यसर्थ यस सम्बन्धि सूचनाको विशेष अर्थ रहन्छ। युवा शक्ति विकासका आधार स्तम्भका रुपमा रहेको हुन्छ। युवा परिचालन विना कुनै पनि समाज , क्षेत्र तथा देशको विकास सम्भव छैन। त्यसैले यस नगर वस्तुस्थिति विवरणमा युवा रोजगारी सम्बन्धि विवरणको विष्लेषण गर्ने प्रयास गरिएको छ। यस नगरपालिकामा युवाहरुको स्थिति हेर्दा जम्मा जनसंख्याको ४२.६० % जनसंख्या युवाहरु १६ देखि २४ वर्षका छन्। जसमा युवा तथा युवतीको प्रतिशत जम्मा जनसंख्याको क्रमशः २१.३९ र २१.२१ प्रतिशत रहेको छ।

युवा रोजगारीको विष्लेषण गर्दा यस नगरपालिकाका कुल युवाहरुको जनसंख्याको ६६.११ % युवाहरु कृषि पेशामा लागेको देखिन्छ। यसैगरी १० % अन्य काममा लागेको र ११.९१ % उद्योग तथा व्यापारमा संलग्न भएको देखिन्छ भने करिब १.१६% बैदेशिक रोजगारीमा गएको देखिन्छ र मात्र ६.२९% युवाहरु नोकरीमा सम्लग्न भएको देखिन्छ। त्यसैगरी कुल युवाको जनसंख्याको विभिन्न पेशामा संलग्न युवाहरुको वडागत विवरण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५.४४ विभिन्न पेशामा संलग्न युवाहरुको जनसंख्या

वडा	१६–२४ वर्षका युवा संख्या			कुल	कृषि र पशुपालन			कुल	नोकरी/जागीर			कुल
	महिला	पूरुष	जम्मा	ज.सको %	महिला	पूरुष	जम्मा	युवाको %	महिला	पूरुष	जम्मा	युवाको%
१	११९९	११७१	२३७०	१०.५४	३००	१७४	४७४	४.९५	७२	२१४	२८६	२.९९
२	७८२	७६९	१५५१	६.९०	७३७	७१२	१४४९	१५.१३	१६	२०	३६	०.३८
३	३११	३३६	६४७	२.८८	२८३	२६४	५४७	५.७१	१४	४२	५६	०.५८
४	३२३	३५२	६७५	३.००	२३९	२०८	४४७	४.६७	११	२७	३८	०.४०
५	४४४	४२५	८६९	३.८६	३६७	२३९	६०६	६.३३	२०	३१	५१	०.५३
६	४७६	५५७	१०३३	४.५९	४६९	५५०	१०१९	१०.६४	२	२	४	०.०४
७	१८७	१८८	३७५	१.६७	१२५	१२४	२४९	२.६०	१५	१९	३४	०.३५
८	३३७	३४५	६८२	३.०३	३१६	३०५	६२१	६.४८	१०	१३	२३	०.२४
९	२४७	२४८	४९५	२.२०	२४०	२३९	४७९	५.००	५	६	११	०.११
१०	२१२	२०४	४१६	१.८५	६८	४५	११३	१.१८	८	१८	२६	०.२७
११	२५०	२१५	४६५	२.०७	१९२	१३६	३२८	३.४२	१७	२०	३७	०.३९
जम्मा	४७६८	४८१०	९५७८	४२.६०	३३३६	२९९६	६३३२	६६.११	१९०	४१२	६०२	६.२९

वडा	उद्योग तथा व्यापार			कुल	ज्याला/मजदुरी			कुल	वैदेशिक रोजगारी			कुल
	महिला	पूरुष	जम्मा	युवाको %	महिला	पूरुष	जम्मा	युवाको %	महिला	पूरुष	जम्मा	युवाको%
१	५३७	३५०	८८७	९.२६	४३	१३५	१७८	१.८६	४	३१	३५	०.३७
२	१४	१६	३०	०.३१	१	०	१	०.०१	१	२	३	०.०३
३	६	९	१५	०.१६	०	१	१	०.०१	०	४	४	०.०४

४	१७	२१	३८	०.४०	०	१	१	०.०१	०	३	३	०.०३
५	१७	१५	३२	०.३३	११	७१	८२	०.८६	२	५२	५४	०.५६
६	५	५	१०	०.१०	०	०	०	०.००	०	०	०	०.००
७	१२	८	२०	०.२१	०	०	०	०.००	०	१	१	०.०१
८	८	१९	२७	०.२८	१	३	४	०.०४	०	०	०	०.००
९		१	१	०.०१	०	०	०	०.००	०	०	०	०.००
१०	३०	३१	६१	०.६४	१	३	४	०.०४	०	३	३	०.०३
११	११	९	२०	०.२१	२	८	१०	०.१०	०	८	८	०.०८
जम्मा	**४१**	**४०**	**८१**	०.८५	**५९**	**२२२**	**२८१**	२.९३	**७**	**१०४**	**१११**	१.१६

वडा	व्यवसायिक कार्य			कुल	धार्मिक कार्य			कुल	अन्य			कुल
	महिला	पूरुष	जम्मा	युवाको %	महिला	पूरुष	जम्मा	युवाको %	महिला	पूरुष	जम्मा	युवाको %
१	४	२	६	०.०६	४	१	५	०.०५	२३५	२६४	४९८	५.२०
२	०	०	०	०.००	०	०	०	०.००	१३	१९	३२	०.३३
३	०	२	२	०.०२	०	०	०	०.००	८	१४	२२	०.२३
४	०	०	०	०.००	०	०	०	०.००	५६	९२	१४८	१.५५
५	०	०	०	०.००	०	०	०	०.००	२७	१७	४४	०.४६
६	०	०	०	०.००	०	०	०	०.००	०	०	०	०.००
७	०	०	०	०.००	१	१	२	०.०२	३४	३५	६९	०.७२
८	०	१	१	०.०१	०	०	०	०.००	२	४	६	०.०६
९	०	०	०	०.००	०	०	०	०.००	२	२	४	०.०४
१०	०	०	०	०.००	०	०	०	०.००	१०५	१०४	२०९	२.१८
११	०	१	१	०.०१	०	०	०	०.००	२८	३३	६१	०.६४
जम्मा	**४**	**६**	**१०**	०.१०	**५**	**२**	**७**	०.०७	**५१०**	**५८४**	**१०९३**	११.४१

नेपालको अन्य भागहरुमाक्षेत्रगतपेशामा संलग्नता प्रक्रियामा पुरुषहरुको सहभागिता तथा प्रभाव बढी देखीता पनि यस नगरपालिकामा क्षेत्रगतपेशामा संलग्नता महिला र पुरुषको सहभागिता नगरपालिकाको कुल जनसंख्याको क्रमस: २१.२१ र २१.३९ रहेको छ। यस नगरपालिकामा युवाहरुको स्थिति हेर्दा जम्मा जनसंख्याको ४२.६० % जनसंख्या युवाहरु १६ देखि २४ वर्षका छन्। जसमा युवा तथा युवतीको प्रतिशत जम्मा जनसंख्याको क्रमशः २१.३९ र २१.२१ प्रतिशत रहेको छ।

यस नगरपालिकाको कुल जनसंख्याको १४.८४% महिला र १३.३२% पुरुष युवाहरु कृषि पेशामा लागेको देखिन्छ । यसैगरी २.२७% महिला र २.२७% पुरुष अन्य काममा लागेको देखिन्छ।२.९२ % महिला र २.१५% पुरुष उद्योग तथा व्यापारमा संलग्न भएको देखिन्छ भने करिब ०.०३% महिला र ०.८६% पुरुष बैदेशिक रोजगारीमा गएको देखिन्छ र नगरपालिकाको कुल जनसंख्याको मात्र ०.८५% महिला र १.८३% पुरुष युवाहरु नोकरीमासम्लग्न भएको देखिन्छ। त्यसैगरी कुल युवाको जनसंख्याको विभिन्न पेशामा संलग्न युवाहरुको लैंगिक विवरण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं. ५.४५ विभिन्न पेशामा संलग्न युवाहरुको लैंगिक विवरण

	क्षेत्रगतपेशामा युवाकोजनसंख्या	कुलजनसंख्याको %	कुलयुवा जनसंख्याको %

पेशा	महिला	पूरुष	जम्मा	महिला	पूरुष	जम्मा	महिला	पूरुष	जम्मा
कृषि र पशुपालन	३३३६	२९९६	६३३२	१४.८४	१३.३२	२८.१६	३४.८३	३१.२८	६६.११
नोकरी/जागीर	१९०	४१२	६०२	०.८५	१.८३	२.६८	१.९८	४.३०	६.२९
उद्योग तथा व्यापार	६५७	४८४	११४१	२.९२	२.१५	५.०७	६.८६	५.०५	११.९१
ज्याला/मजदुरी	५९	२२२	२८१	०.२६	०.९९	१.२५	०.६२	२.३२	२.९३
वैदेशिक रोजगारी	७	१०४	१११	०.०३	०.४६	०.४९	०.०७	१.०९	१.१६
व्यवसायिक कार्य	४	६	१०	०.०२	०.०३	०.०४	०.०४	०.०६	०.१०
धार्मिक कार्य	५	२	७	०.०२	०.०१	०.०३	०.०५	०.०२	०.०७
अन्य	५१०	५०९	१०१९	२.२७	२.२६	४.५३	५.३२	५.३१	१०.६४
जम्मा	४७६८	४८१०	९५७८	२१.२१	२१.३९	४२.६०	४९.७८	५०.२२	१००.००

५.५ मानव संसाधन विकास

यस नगरपालिकामा विद्यमान मानव संसाधन , परिचालन र क्षमता विकासको स्थिति विवरण यस उपशिर्षकमा प्रस्तुत गरिएको छ। यस अन्तर्गत व्यवसायिक तालिम , सचेतनामूलक कार्यक्रम, त्यसको उपयोग र परिचालनको विवरण , यसको परिचालनको प्रभावकारिता , परिचालनमा देखिएका समस्याहरु , स्थानीय मानव संसाधनको परिचालनको संभावना विष्लेषण गरिएको छ। यस विस्तृत विवरण तपसिलमा प्रस्तुत गरिएको छ।

५.५.१ विषयगत सचेतनामूलक तालिम लिएका मानव संसाधनकोविवरण

यस नगरपालिकामा विभिन्न सरकारी , गैर सरकारी तथा नीजि क्षेत्रसँग सम्बन्धित संघ-संस्थाहरुले माग तथा आ पूर्तिमा आधारित क्षमता विकास तथा मानव संसाधन विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरेको भएता पनि यसको न्यून प्रभाव परेको देखिएको छ। हाल सम्म यस नगरपालिकामा विषयगत सचेतनामूलक तालिम लिने तथा सीप सिक्नेहरुको विवरण तल दिएको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ५.४६: सचेतनामुलक तालिम सम्बन्धी विवरण

क.सं.	तालिमको नाम	तालिमको अवधिअनुसार विभिन्न सचेतना तालिम प्राप्त गर्ने व्यक्तिको संख्या											
		३ दिन सम्म			३ देखि ७ दिनसम्म			१ देखि ४ हप्तासम्म			४ हप्ताभन्दा बढी		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१	स्वास्थ्य तथा जनसंख्या	७	८	१५	६	२	८	२	४	६	१	१	२
२	शिक्षा तथा सचेतना अभिवृद्धि	१०	१२	२२	२	३	५	३	३	६	१	०	१
३	खानेपानी तथा सरसफाई	१६	१७	३३	९	१	१०	१	१	२	१	०	१
४	श्रोत संरक्षण तथा वातावरण	२	१	३	०	०	०	०	०	०	०	०	०
५	संस्थागत तथा नेतृत्व विकास	२	२	४	२	१	३	०	०	०	०	१	१
६	लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	बचत परिचालन र उद्यमशिलता विकास	२	०	२	१४	०	१४	०	०	०	०	१	१
८	सुशासन तथा पालना अनुगमन	१	१	२	०	०	०	०	०	०	०	०	०
९	सहकारिता र बजारीकरण	०	०	०	१	१	२	०	०	०	०	०	०

क्र.सं.	तालिमको नाम	तालिमको अवधिअनुसार विभिन्न सचेतना तालिम प्राप्त गर्ने व्यक्तिको संख्या											
		३ दिन सम्म			३ देखि ७ दिनसम्म			१ देखि ४ हप्तासम्म			४ हप्ताभन्दा बढी		
		महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा	महिला	पुरुष	जम्मा
१०	अन्य	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०	०
	जम्मा	**४०**	**४१**	**८१**	**३४**	**८**	**४२**	**६**	**८**	**१४**	**३**	**३**	**६**

स्रोतः नगर घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

५.६ युवा तथा खेलकुद

५.६.१ कुल जनसंख्यामा युवा वर्गको हिस्सा

खाँडाचक्र नगरपालिकामा युवाहरुको जनसंख्यालाई देहायअनुसार तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ। जसमा १६ देखि ४५ वर्ष सम्मको जनसंख्यालाई आधार मानिएको छ।

तालिका नं.५.४७ युवाहरुको जनसंख्या

उमेर समुह	कुल		पुरुष		महिला	
	संख्या	कुल जनसंख्याको प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
कुल जनसंख्या	२०२८८	१००	११६७०	१००	१०८१५	१००
१६-२४	४४५९	२१.९८	२२४४	१९.२३	२२१५	२०.४८
२५-४५	५९४१	२९.२८	३००७	२५.७७	२९३४	२७.१३
१६- ४५ सम्म	१०४००	५१.२६	५२५१	४५.००	५१४९	४७.६१

५.६.२ युवा तथा खेलकुदसम्बन्धी विवरण

यस क्षेत्रका युवाहरु वैदेशिक रोजगारी लगायत विभिन्न किसिमका रोजगारी तथा अध्ययन जस्ता क्षेत्रमा आवद्ध रहेको देखिन्छ। सामाजिक गतिविधीहरुमा युवा क्लवको माध्यामबाट संगठित भइ सृजनात्मक कार्यहरु समेत गर्ने गरेको देखिन्छ ।

५.७ शान्ति सुरक्षा तथा सुरक्षा निकाय

शान्ती सुरक्षा र अमन चयन कायम राख्न yas खाँडाचक्र नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेको सुरक्षा निकायसम्बन्धी विवरण देहाय वमोजिम रहेको छ।

तालिका नं. ५.४८ सुरक्षा निकाय सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	सुरक्षा निकायको नाम	सुरक्षा निकायको प्रकार	स्थान	सुरक्षा दिने वरपरका गाउँ वस्तीहरु
१	ताडी प्रहरी विट		ताडी	जल्ली बादीगाउँ
२	प्रहरी कार्यलय	इलाका प्रहरी कार्यलय	बाली	तिलागुफ ७,८ र ९, खानपा ८,९,१०
३	जिल्ला प्रहरी कार्यालय	जिल्ला प्रहरी	मान्मा	

स्रोत:

५.८ अपराध तथा मुद्दा मामिला सम्बन्धी विवरण

नगरपालिका क्षेत्र भित्र मुख्यतया झैझगडा सम्वन्धी मुद्दा मामिला वा उजुरी संख्या तुलनात्मक हिसाबले उच्च रहेको छ।

५.९ धार्मिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा

हिन्दु धर्मालम्बीको बाहुल्यता रहेको यस क्षेत्रमा धार्मिक चाड पर्वका पहाडी जात-जाति तथा सबै समुदायका साँस्कृतिक अभ्यासहरु प्रचलनमा रहेका छन्। जातजातिगत हिसाबले मनाइने चाड पर्व सम्बन्धी विवरण देहाय बमोजिम रहेका छ।

तालिका न.५.४९ धार्मिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाको विवरण

जातजातिको नाम	मनाइने चाड पर्वको नाम र मिति		जात्रा	मेला
ब्राह्मण, क्षेत्री, ठकुरी, सन्यासी	दशैँ, तिहार, माघी, तीज, होली, जनैपूर्णिमा, नयाँ बर्ष	भाद्र, असोज, माघ फागुन चत्रै	बढीमालिका लाखेनाज, कृष्णाजात्रा, तिज	ताडी देवस्थल
दलित	दशैँ, तिहार, माघी, तीज, होली, जनैपूर्णिमा, नयाँ बर्ष	भाद्र, असोज, माघ फागुन चत्रै	लाखेनाज, कृष्णाजात्रा, तिज	

स्रोतः समुह छलफल, २०७२५

५.१० धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थल

नगरपालिकामा धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थलकाको विवरण वडागत रुपमा देहाय बमोजिम रहेको छ।

त्तालिका नं.५.५० धार्मिक, ऐतिहासिक तथा पर्यटकीय स्थलको विवरण

वडा नं.	स्थलको नाम	क्षेत्रफल/आकार (हेक्टर, विघा, रोपनी)	स्वामित्व कोसँग	उपयोग विवरण	राजश्वको अवस्था	वार्षिक अनुमानित कार्यक्रम संख्या
१	कवडहल	१		फुटवल खेल	छैन	
३	महादेव	१	सामुदायिक बन उपभोक्ता समिति	फिक्नीक र भ्रमण	छैन	५०
५	मोल्फा फिडाली	१०	खाडाचक्र	खेलकुद	छैन	३
५	तामाखानी	३ विघा		फिकनिक	छैन	७
६	मोल्पा खेलमैदान	२ विघा		खेलकुद	छैन	२८
१०	सुन्दुरा	१०००	सामुदायिक	चिरिचरन	छैन	

स्रोतः समुह छलफल, २०७५

परिच्छेद ६: भौतिक विकासको अवस्था

यस परिच्छेदमा भौतिक पूर्वाधार विशेष गरी आवास तथा बसोबास गर्ने घरको प्रकार , घरको छानाको किसिम, खानेपानी तथा चर्पीको उपलब्धता , बाल्न तथा पकाउन प्रयोग गरिने इन्धनको श्रोत तथा प्रकार , घरमा प्रयोग गरिएको चुल्हो , सञ्चारमा पहुँच , सार्वजनिक संरचनाको उपलब्धता र आवश्यकता , यातायात सुविधा बारेको सूचनाजस्ता विषयहरु समावेस गरिविष्लेषण गरिएको छ ।

६.१ आवास सम्बन्धी विवरण

६.१.१ घरको प्रकार

भौगोलिक विकटता , बाटोघाटोको असहजताको कारण यस नगरपालिकाको एकमात्र निर्माण सामग्री आयात मार्ग नेपालगंज -सुर्खेत सुर्खेतबाट ल्याउन ज्यादै महङ्गो पर्ने हुँदा नीजि निवासको लागि ढलान गरेको पक्की घर निर्माण प्राय त्यति सहज बन्न सकेको छईन तापनि यदाकदा कूल घरधुरीको ६.६५% मात्र पक्की घर यस नगरपालिकामा बनेको पाईन्छ, विशेष गरि कूल पक्की घरधुरी २४७ मध्ये २१५ घरधुरी वडा नं.१ मा रहेको पाईन्छ । तर सरकारी भवन , विद्यालय र स्वास्थ्य कार्यालयक भवनहरु पक्की बनाउने गरिएको छ तर नीजि निवासका अधिकांश ठाउँमा ढुङ्गाको गाह्रो भएको र माटोले पोतेको घर रहेको देखिन्छ । हाल आएर जस्ता छाना भएको घर पनि बढ्दै गएको देखिन्छ ।

यस नगरपालिकाका लागि बसोबासका घरको संरचना अध्ययन गर्दा अधिकांश घरहरु (९२.४९ %) कच्ची छन् । घरको संरचनाको आधारमा घरको प्रकार सम्बन्धि विवरण तल प्रस्तुत तालिकामा दिइएको छ ।

तालिका नं. ६.१ बसोवास गर्ने घरको प्रकार

वडा	जम्मा घर संख्या	कच्ची		पक्की		उल्लेख नभएको	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
१	९६३	७२०	७४.७७	२१५	२२.३३	२८	२.९१
२	५९७	५८९	९८.६६	७	१.१७	०	०.००
३	२२६	२२५	९९.५६	१	०.४४	०	०.००
४	२६७	२६४	९८.८८	३	१.१२	०	०.००
५	३६८	३६०	९७.८३	६	१.६३	२	०.५४
६	३७२	३७२	१००.००	०	०.००	०	०.००
७	१३१	१२०	९१.६०	११	८.४०	०	०.००
८	२६७	२६७	१००.००	०	०.००	०	०.००
९	२०१	२०१	१००.००	०	०.००	०	०.००
१०	१५९	१५८	९९.३७	१	०.६३	०	०.००
११	१६५	१६१	९७.५८	३	१.८२	१	०.६१
जम्मा	३७१६	३४३७	९२.४९	२४७	६.६५	३२	०.८६

६.१.२ छानाको बनोट अनुसार घरको विवरण

यस नगरपालिकाका ४१.५० प्रतिशत घरको छाना खरको रहेको छ। यस बाहेक जस्ताको छाना भएका घर २९.३३ प्रतिशत अथवा १०९०वटा रहेका छन्। यस नगरमा कुल ३७१६ घर मध्ये करिब २१.६६ प्रतिशत वा करिब ८०५ घर टायल/ स्लेटको छाना भएको पाइन्छ। वडा अनुसार घरको छानाको बनौट सम्बन्धि विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं.६.१ बसोवास गर्ने घरको प्रकार

वडा	जम्मा घर संख्या	खर वा फुसको छानो भएको		टायल/ स्लेटको छानो		जस्ता पाताको छानो	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत
१	९६३	१७२	१७.८६	१७९	१८.५९	३६९	३८.३२
२	५९७	२०१	३३.६७	१८४	३०.८२	२०४	२१.१८
३	२२६	१५०	६६.३७	६४	२८.३२	११	१.१४
४	२६७	६३	२३.६०	१३२	४९.४४	६९	७.१७
५	३६८	२०३	५५.१६	६८	१८.४८	८९	९.२४
६	३७२	२७०	७२.५८	१६	४.३०	८६	८.९३
७	१३१	७२	५४.९६	१८	१३.७४	३०	३.१२
८	२६७	१३५	५०.५६	१०१	३७.८३	३१	३.२२
९	२०१	१०४	५१.७४	१६	७.९६	८१	८.४१
१०	१५९	११५	७२.३३	१	०.६३	४२	४.३६
११	१६५	५७	३४.५५	२६	१५.७६	७८	८.१०
जम्मा	**३७१६**	**१५४२**	४१.५०	**८०५**	२१.६६	**१०९०**	२९.३३

६.१.३ स्वामित्वको आधारमा घरकोविवरण

यस नगरपालिकाका ८८.२४ प्रतिशतको संख्या निजि घरमा बसोबास गर्दै आएका छन् भने जम्मा १०.८२ को घरधुरी संख्या घर भाडामा बसेको पीएको छ । यस बाहेक वडागतरुपमा स्वामित्वको आधारमा घरपरिवार संख्या ट सम्बन्धि विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं.६.३ स्वामित्वको आधारमा बसोवास गर्ने घरको प्रकार

वडा	घ.धु सं	निजि		भाडामा		संस्थागत	अन्य	
		संख्या	प्रतिशत	संख्या	प्रतिशत	संख्या	संख्या	प्रतिशत
१	९६३	५७९	६०.१२	३८२	३९.६७	०	२	०.२१
२	५९६	५८४	९७.९९	५	०.८४	०	८	१.३४
३	२२६	२२६	१००.००	०	०.००	०	०	०.००
४	२६७	२६५	९९.२५	१	०.३७	०	१	०.३७
५	३६८	३६२	९८.३७	५	१.३६	०	१	०.२७
६	३७२	३७२	१००.००	०	०.००	०	०	०.००

७	१३१	१३०	९९.२४	१	०.७६	०	०	०.००
८	२६७	२४८	९२.८८	१	०.३७	०	१८	६.७४
९	२०१	१९६	९७.५१	०	०.००	०	५	२.४९
१०	१५९	१५९	१००.००	०	०.००	०	०	०.००
११	१६५	१५८	९५.७६	७	४.२४	०	०	०.००
जम्मा	३७१६	३२७९	८८.२४	४०२	१०.८२	०	३५	०.९४

६.२. इन्धनको श्रोत तथा प्रकार

भौगोकिल विकटता , महङ्गो लागत मुल्य र जनचेतनाको कमीले गर्दा वैकल्पिक उर्जाको विकास र विस्तार हुन नसकेकोले यहाँको उर्जाको प्रमुख श्रोत वन जङ्गल र दाउरा नै रहेको छ र यस क्षेत्रमा घरयासीस्तरमा इन्धनको खपत ज्यादै बढी रहेको छ । खाना पकाउन , पानी तताउन देखि घरको अन्य काममा बढी दाउराको नै प्रयोग भइरहेको अवस्था छ । यस उपर्शिषकमा बत्ती बाल्न र खाना पकाउन तथा पानी तताउन प्रयोग हुने इन्धनको प्रकार , दाउराको श्रोत, घरमा प्रयोग गरिने चुल्होको प्रकारको विवरण विश्लेसण, परम्परागत उर्जाका अतिरिक्त वैकल्पिक उर्जाको उपयोग गर्ने प्रचलन यस क्षेत्रमा रहेको देखिन्छ । गोवर ग्याँस जस्ता सौर्य उर्जा जस्ता उर्जाको विभिन्न खालको उपयोगको वारेमा तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

६.२.१ विभिन्न श्रोतबाट विद्युत सेवा प्राप्त गर्ने परिवार

नगरपालिकाका केहि वडामा विद्युत सेवा उपलब्ध रहेको छैन । यद्यपि विकल्पमा सौर्य तथा वायोग्याँता उर्जाको उपयोग भएको देखिन्छ । यस सम्बन्धी विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं. ६.४ विद्युतको स्रोत अनुसार सेवा प्राप्त गर्ने घरधुरीको विवरण

वडा नं.	उपयोग गर्ने विद्युतकोश्रोतअनुसारघरधुरी संख्या				
	राष्ट्रिय प्रसारण	लघुजल विद्युत गृह	सौर्य उर्जा	वायोग्याँस	कैफियत
१	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	
२	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	
३	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	
४	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	
५	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	
६	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	
७	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	सेवा प्राप्त भएको	
८	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	
९	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	
१०	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	
११	सेवा प्राप्त नभएको	४० घ.धु. सेवा प्राप्त भएको	सेवा प्राप्त नभएको	सेवा प्राप्त भएको	

स्रोत: समुह छलफल, २०७५

६.२.२. घरमा प्रयोग हने वत्तीको मुख्य श्रोत

यस नगरपालिकामा वत्तीको मुख्य श्रोत सौर्य टुकी तथा सोलार बत्ती रहेको छ जसको खपत जम्मा घरधुरी मध्ये २६७० ले प्रयोग गर्ने गरेको तथ्याङ्कबाट देखिएको छ। घरधुरी तथ्यांक अनुसार ७१.८५ प्रतिशत परिवारले सोलार बत्ती प्रयोग गरेको देखिएको छ। यसैगरी लघु जल विद्युतबाट बिजुली बाल्ने परिवार २२.३६ प्रतिशत रहेको देखिन्छ भने करिब ३.०१% ले अन्य श्रोत तथा प्रकारका बत्ती बाल्ने गरेको देखिएको छ। करिव २.४२ प्रतिसतले मट्टीतेल वा लाल्टिन प्रयोग गरेको देखिन्छ। घरमा प्रयोग गरिने बत्ति तथा इन्धनको वाडागत विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ६:७ उपयोग गर्ने वत्तीको स्रोतअनुसार घरधुरी विवरण

वडा नं.	विद्युतको स्रोत अनुसार सेवा प्राप्त गर्ने घरधुरीको विवरण				
	मट्टीतेल वा लाल्टिन	बिजुली	गोवरग्याँस	सोलार	अन्य
१	१२	७५४	२	१८५	१०
२	६	१५	६	५५०	२०
३	०	२१	१	२०१	३
४	१४	३	०	२४९	१
५	८	४	०	३३३	२३
६	६	०	०	३६५	१
७	५	२	०	१२४	०
८	३३	०	२	२१०	२२
९	१	१	०	१७६	२३
१०	२	२	१	१५१	३
११	३	२९	१	१२६	६
जम्मा	९०	८३१	१३	२६७०	११२

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

६.२.३ खाना पकाउन प्रयोग गरिने इन्धनको श्रोत तथा प्रकार

यस नगरपालिकामा दाउरा, स्थानीय रुपमा उत्पादित विद्युत, एलपी ग्यास लगायतका अन्य इन्धनको प्रयोग रहको छ। वायोग्यासको प्राविधिक किसिमले संभाव्य कम देखिएकोले गोवरग्यासको प्रयोग मात्र ०.२२ रहेको छ। ढुवानीको समस्याले गर्दा एलपी ग्यासको प्रयोग पनि बजार क्षेत्रका केही घरमा बाहेक कूल घरधुरीको मात्र १६.४२ प्रतिसत प्रयोग हुने गरेको देखिन्छ। खाना पकाउन र पानी तताउन यस खाँडाचक्र नगरपालिकामा करिब ८२.५६ प्रतिशत परिवारले दाउराको नै प्रयोग गर्दछन् भने हाल आएर स्थानीय रुपमा लघु जलविद्युत योजना मार्फत विद्युत सेवा पुगेका परिवार मध्ये मात्र ०.०५ % ले खाना पकाउन विद्युतको प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ। यस नगरपालिकामा अवस्तित घरधुरीले पकाउन तथा तताउन प्रयोग गरिने इन्धनको श्रोत तथा प्रकार तल उल्लेखित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका न:६ ८ खाना पकाउने उर्जाको स्रोत अनुसार घरधुरी

वडा न.	खाना पकाउने उर्जाको स्रोत अनुसार घरधुरी संख्या							
	दाउरा	गुईठा/विक्रेट	वायोग्यास	सोलार	मट्टितेल	एलपि ग्यास	विद्युत	अन्य
१	४०७	०	२	०	०	५५४	०	०
२	५८३	४	१	०	०	७	१	१
३	२२३	१	१	०	०	१	०	०
४	२५२	०	०	०	०	१५	०	०

वडा न.	खाना पकाउने उर्जाको स्रोत अनुसार घरधुरी संख्या							
	दाउरा	गुईठा/विक्रेट	वायोग्यास	सोलार	मट्टितेल	एलपि ग्यास	विद्युत	अन्य
५	३५२	०	०	०	०	८	०	८
६	३७०	०	०	०	०	२	०	०
७	११८	०	१	०	०	१२	०	०
८	२६१	०	१	०	०	१	०	४
९	१९२	२	०	०	०	०	१	६
१०	१४६	०	२	०	१	१०	०	०
११	१६४	१	०	०	०	०	०	०
जम्मा	३०६८	८	८	०	१	६१०	२	१९

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

६.२.४ दाउराको प्रमुख श्रोत

खाँडाचक्र नगरपालिकामा करिब ८२.५६ प्रतिशत अर्थात् ३०६८ परिवार संख्याले दाउराको प्रयोग गर्नेगरेकोमा दाउराको प्रमुख श्रोत वडागत विवरण तल उल्लेखित तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ६:९ दाउराको मुख्यश्रोत अनुसार घरधुरी विवरण

वडा न.	दाउराको मुख्यश्रोत अनुसार घरधुरी संख्या				
	सामुदायिक वन	नीजि वन	सरकारी वन	कवुलियत वन	अन्य
१	२९	३६४	११	१	२
२	३१	४७७	७३	२	०
३	०	२१८	२	३	०
४	४	२४८	०	०	०
५	९८	२३८	२	६	८
६	८	३०६	१	५५	०
७	३१	८६	०	१	०
८	३५	२१०	७	०	९
९	१२	१६८	४	०	८
१०	२	१२९	१	१३	१
११	९	१५०	४	१	०
जम्मा	२५९	२५९४	१०५	८२	२८

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

६.२.५ घरमा प्रयोग गरिने चुल्होको प्रकार

यस नगरपालिकाका व्यक्तिहरुले घरमा पकाउन, पानी तताउन र घर न्यानो पार्नका लागि समेत दाउराको प्रयोग हुने चुल्हो प्रयोगमा ल्याउने गरिन्छ फलस्वरुप यस यहाँ दाउराको खपत बढी रहेको छ भने अगेनो/खुल्ला चुलो प्रयोग गर्ने घरधुरीको संख्या करिव ७९.०६% छ भने धुँवारहित चुल्यो प्रयोग गर्नेको ३.८२ प्रतिसत रहेको छ। साथै वडा नं ०१ मा सबभन्दा बढी ५४२ घरधुरी संख्याले ग्यास चुल्यो प्रयोग गर्ने गरेको र कूल नगरको ३७१६ परिवार मध्ये १६.०७ प्रतिशत मात्र ग्यास चुल्हो प्रयोग गरेको देखिएको छ। एवं प्रकारले वडा अनुसार घरमा प्रयोग हुने चुल्हो प्रकार सम्बन्धि विवरण तल दिएको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ६ १० खाना पकाउन उपयोग गर्ने चुल्हो अनुसार घरधुरी विवरण

वडा न.	खाना पकाउन उपयोग गर्ने चुल्हो अनुसार घरधुरी संख्या						
	अगेनो/खुल्ला चुल्हो	धुँवारहित चुल्हो	भुसे चुल्हो	मट्टितेल स्टोभ	ग्यास चुल्हो	विद्युत हिटर	अन्य
१	३९४	१७	३	२	५४२	०	५
२	५७४	९	१	०	७	२	४
३	२२१	५	०	०	०	०	०
४	२५३	०	०	०	१४	०	०
५	३४३	१५	०	०	८	०	२
६	३५४	१५	३	०	०	०	०
७	९९	१७	०	०	१३	०	२
८	२५४	८	०	०	१	०	४
९	१९०	१	०	०	०	०	१०
१०	१४३	३	०	०	१२	१	०
११	११३	५२	०	०	०	०	०
जम्मा	२९३८	१४२	७	२	५९७	३	२७

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

६.३ सूचना तथा संचार

यातायात तथा बजारको सुविधा जस्तै सञ्चारको पूर्वाधार तथा दृष्टिकोणबाट यस नगरका अधिकाम्सा वडाहरु पछाडी परेका छन् । यस नगरपालिकामा सर्वसाधरणको पहुँच र प्रयोगमा आउन सक्ने मुख्य गरी दुई किसिमका (रेडियो र मोबाइल) सेवा बाहेक अन्य सेवा विशेष गरेर विद्युतीय सेवा (इमेल, इन्टरनेट र टेलिफोन) पर्याप्त मात्रामा उपलब्ध छैन तथा सर्वसाधरणको पहुँचमा छैन। तर हालसालै सामुदायिक रेडियोहरु सञ्चालनमा आएका छन्। यस उपर्शिषकमा नगरपालिकामा भएका सञ्चारका साधनहरु, र सर्वसाधरणको पहुँच तथा प्रयोगमा आउने सञ्चार प्रणालीहरु क्रमशः टेलिफोन सेवा र विद्युतीय सेवाबारेविश्लेषण प्रस्तुत गरिएको छ।

६.३.१ सञ्चारका साधन तथा सुविधा

भौगोलिक विकटता र सञ्चारका पूर्वाधारको अभावका कारण ३७१६ का परिवार मध्ये ४५.५५ प्रतिशत परिवारसँग रेडियो रहेको देखिन्छ भने २.४९ प्रतिशतसँग मात्र टेलिभिजन रहेको देखिन्छ। यसै गरी २.४९ प्रतिशत परिवारसँग टेलिफोन लाइन रहेको देखिन्छ र करिब ६१.१५ प्रतिशत परिवारसँग मोबाइल, २.४० संग मल्टिमेडिया तथा कम्प्युटर आदिरहेका छन् भने मात्र १.६१ संग अन्य सञ्चारका साधनहरु रहेको देखिन्छ। तथ्याङ्क संकलन गर्दाको समयमा हाल वडागत घरयासी सञ्चारका साधन र सुविधाको उपलब्धताको विवरण तल प्रस्तुत तालिकामा दिइएको छ।

तालिका नं ६:११ संचार साधनको उपयोग र उपलब्धता अनुसार घरधुरी विवरण

वडा न.	संचार साधनको उपयोग अनुसार घरधुरी संख्या					
	रेडियो क्यासेट	टेलिभिजन	टेलिफोन/मोबाइल	कम्प्युटर	इमेल/इन्टरनेट	अन्य
१	४३६	७९	७२२	५७	८०	२३
२	३३०	१३	३८८	२१	१५	२
३	८०	०	१५३	३	०	०

वडा न.	संचार साधनको उपयोग अनुसार घरधुरी संख्या					
	रेडियो क्यासेट	टेलिभिजन	टेलिफोन/मोबाइल	कम्प्युटर	इमेल/इन्टरनेट	अन्य
४	१२१	०	१८०	५	०	०
५	१५२	०	२०२	२	०	१३
६	१६८	०	१५४	०	०	१
७	६३	०	६२	०	०	१
८	११९	०	१३६	०	०	१०
९	७१	०	१२४	०	०	८
१०	७८	०	६०	०	०	०
११	७५	०	९१	१	०	२
जम्मा	**१६९३**	**९३**	**२२७२**	**८९**	**९५**	**६०**

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

६.३.२ हुलाक सेवा

हुलाक सेवा परम्परागत सर्वसाधरणको पहुँच भएको तथा सर्वसुलभ सञ्चार प्रणाली हो। वर्तमान विद्युतीय तरङ्ग र माध्यम विकास र विस्तार भएको समयमा पनि हुलाक सेवा उपलब्ध सञ्चारको एकमात्र प्रमुख माध्यमको रुपमा यस नगरपालिकाको वडा नं. ०१ मा रहेको छ। यथार्थमा विद्यमान हुलाक प्रशासनले सक्रिय रुपमा सेवा दिन सकेको छैन। यसको प्रमुख कारण हुलाक प्रशासनलाई आधुनिकीकरण र चुस्त बनाउन नसक्नु रहेको छ।

६.३.३ छापा तथा विद्युतीय सञ्चार माध्यम

समयको मागसँगै सञ्चार तथा सूचना प्रविधिले ठूलो विश्वमा नै र नेपालमा पनि हालका दिन ठूलो फड्को मारेको छ र प्रभाव स्वरुप यस नगरपालिकामा पनि सामुहिक प्रयासबाट विभन्न सामुदायिक एम.एम. स्टेशन स्थापना भई सञ्चालनमा आएका छन्। यसका साथै विद्युत उपलब्ध रहेको ठाउँमा केबल टेलिभिजन लगायत डीस-होम पनि प्रसारण हुने गर्दछ न तर सबै वडामा विद्युतको उपलब्ध नभएको कारण कभरेज ज्यादै कम मात्रामा रहेको छ भने स्थानीय रुपमा न्युन रुपमा प्रिन्ट मेडिया भएको देखिन्छ।

६.४ यातायातका साधनको विवरण

यातायातका साधनहरुको उपयोग दिनानुदिन बढ्दै गएको भएता पनि यस नगर भित्र यातायातका साधनहरु न्युन संख्यामा रहेका छन्।

६.५ स्थानीय पूर्वाधारको अवस्था

विद्यमान सार्वजनिक भौतिक संरचना अन्तर्गत प्रमुख रुपमा पुल, सडक र बाटो सम्बन्धि सर्वेक्षणबाट उपलब्ध सूचना अनुसार विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका नं ६:१२ पुल, सडक र बाटो सम्बन्धी विवरण

विवरण	किसिम/प्रकार	पुल, सडक तथा बाटोको नाम	निर्मित वा मर्मत साल	जोडिने वस्तीहरु			चौडाइ	अवस्था
				देखि	सम्म	लम्बाई		
पुल	झोलुङ्गे पुल	जुम्ली ओडार	२०६८	खाँडचक्र		३०मि	१मि	राम्रो

				नगरपालिका-१०				
	झोलुङ्गे पुल	माथिले संगेदल	२०७४	सेरा	दहा	२५मि	५मि	राम्रो
	झोलुङ्गे पुल	भुपा	२०६६	खाँडचक्र नगरपालिका-९	खाँडचक्र नगरपालिका-१०	१००किमि	१.५०मि	गिर्ना
	झोलुङ्गे पुल	भुलु	२०७३	खाँडचक्र नगरपालिका		६०मि	२ मि	राम्रो
	झोलुङ्गे पुल	काला	२०६७	खाँडचक्र नगरपालिका	भर्ता	५५	१.५	राम्रो
	झोलुङ्गे पुल	तिर्सेली	१५/१०/२०४८	दहा सेरा	कालिका सेरा	३०किमि	१मि	गिर्ना
	झोलुङ्गे पुल	चौखोला	२०५५	तिलागुफा खाँडचक्र नगरपालिका	खाँडचक्र नगरपालिका-१०	३५मि	१मि	राम्रो
	काठे पुल	लासिकोला	२०७३	लासीखोला		१०मि	२मि	गिर्ना
	पक्की पुल	चौखेखोला	२०६२	खाँडचक्र नगरपालिका-१०		६मि	३.३मि	राम्रो
	पक्की पुल	कर्णाली रामागाड	२०७३	छेका	मोल्फा	८किमि	१०मि	राम्रो
	पक्की पुल			सुर्खेत	जुम्ला			
बाटो	कच्ची सडक	चौखेखोला	२०७५	खाँडचक्र नगरपालिका-१०,९		४००		
	कच्ची सडक	रातडाव डोटी सडक	२०७४	विहानी	डोटी	१८००मि	६मि	राम्रो
	कच्ची सडक	तिला कर्णाली क्याम्पस देखि बडीगाउ	२९७४/०७५	तिला क्याम्पस	बडीगाउ	५	५	
	कच्ची सडक		२०५७	पिपलडाडा	सेरा	५किमि	२मि	गिर्ना
	कच्ची सडक		२०७४	मोल्फा	दुर्गाभवानी	५किमि	६मि	राम्रो
	कच्ची सडक				डुम्री	६किमि	६मि	राम्रो
	कच्ची सडक				सेरा	९किमि	६मि	राम्रो
	कच्ची सडक			पिली	जुविथा	३०किमि		
	पक्की सडक	कर्णाली सडक	२०६२	खाँडचक्र नगरपालिका		१	३.३	राम्रो
	सडक	कर्णाली सडक	२०६५	खाँडचक्र नगरपालिका-९	जुम्ला	२३२	६मि	मर्मत

स्रोत:समुह छलफल, २०७५

६.६ नगरपालिका भित्रका बजारको अवस्था

यस खाँडाचक्र नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका बजारको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं ६:१३ बजार सम्बन्धी विवरण

वस्ती	नजिकको स्थायी किसिमको वजार		वार्ड भित्र लाग्ने हाट वजार		
	वजार रहेको स्थान	वस्ती देखि दूरी (कि.मी.)	बजार लाग्ने ठाउँको नाम	वजार लाग्ने दिन (वार) र अवधि	वस्ती देखि दूरी (कि.मी.)
	ताडी	१	ताडी बजार		१
चौखेखोला	चौखेखोला बजार	३	चौखेखोला		
	तेसौबाटा	१			
	मोल्फा	१			
	विहानी	१			
मान्मा	मान्मा	३	जिल्ला समन्वय समिति	सानिबजार	३
पाखा	बसन्तपुर	संगैजोटिएको	बसन्तपुर	नियमित	०
दुम्र	मोल्फा	७			
सेरा	मोल्फा	५			

स्रोत:समुह छलफल, २०७५

परिच्छेद ७: वन तथा वातावरणीय स्थिति

यस परिच्छेदमा गाविस भित्रको वन तथा वातावरणँग सम्वन्धित वन , जैविक विविधता व्यवस्थापनको अवस्था , जलवायु परिवर्तन, विपद् जस्ता विषय र क्षेत्र समावेस गरिएको हुन्छ।

७.१ वन सम्पदा

भौगोलिक रुपमा विकट भए पनि ठूलो भौगोलिक क्षेत्र र विविधतायुक्त हावापानी भएका कारण यस नगरपालिकामा वन सम्पदामा ज्यादै सम्पन्न रहेको छ। यस नगरपालिकाको लेक क्षेत्रमा काठ दाउराको लागि प्रयोग गरिने रुख देखि सल्लोको जङ्गल पाइन्छ। यसका साथै डाँलेचुक लगायत खर्क र चरन क्षेत्र रहेका छन्। यहाँका वनजंगल र पाटनहरुमा विभिन्न किसिमका महत्वपूर्ण जडिवुटीको सम्भावना रहेको पाईन्छ। पशुपालन यहाँका जनताको जीवन निर्वाह गर्ने एक प्रमुख श्रोत हो। यस्तै गरी यहाँको वन , जङ्गलमा पाइने बहुमुल्य जडिबुटीको संकलन र व्यापार यहाँका मानिसहरुको आयको मुख्य श्रोत हुन सक्ने सम्भावना रहेको छ। यसको प्रभावकारी व्यवस्थापन तथा सचेतनाका कारण वनको अति दोहोन भइरहेको छ। यसले यहाँका मानिसको जीविकोपार्जन चूनौति प्रदान गरेको छ।

७.१.१ वन व्यवस्थापन

वनश्रोतको उचित व्यवस्थापन र स्थानीय समुदायको परिचालनका लागि सरकारी र सामुदायिक क्षेत्रबाट केही प्रयास भएता पनि सो प्रभावकारी हुन सकेको छैन। स्थानीय समुदायको सक्रिय पहल र सहभागितामा वनको उचित व्यवस्थापनको लागि समुदायमा आधारित व्यवस्थापनको अवधारणा बमोजिम सामुदायिक तथा कबुलियती व्यवस्थापनलाई वन व्यवस्थापन, वनजन्य पैदावरको उत्पादन र आयश्रोतको रुपमा विकास गर्ने नीति स्थानीय सरकारले लिनु अतिआवश्यक रहेको छ। यसै बमोजिम सामुदायिक वन तथ कबुलियती वन कार्यक्रम प्रभावकारीरुपमा सञ्चालनमा ल्याउन आवश्यक छ। वनश्रोतको बढ्दो दोहनको तुलनामा वनश्रोतको उचित व्यवस्थापन ज्यादै कम दरमा विस्तार भैरहेको छ। यसतर्फ स्थानीय सरकार , स्थानीय निकाय, गैसस र स्थानीय समुदाय गंभिर हुन आवश्यक छ। दाउरा, उद्योगको कच्चा पदार्थको रुपमा काठ तथा अन्य पैदावरहरुको अति दोहन , बहुमुल्य जडिबुटीको जथाभावी संलकलन र व्यापारले स्थानीय र समग्र वातावरणमा नकारात्मक प्रभाव देखिन थालेको छ। यसका लागि सुधारिएको चुल्हो, सोलार उर्जा, सामुदायिक तथा कबुलियती र सरकारी वनको वैज्ञानिक व्यवस्थापन र जडिबुटीको वैज्ञानिक व्यवस्थापनमा जोड दिन आवश्यक छ। यसका लागि सम्बन्धित निकाय मार्फत , उपर्युक्त प्रविधि, ज्ञान र प्राविधिक सहयोग र स्थानीय ज्ञान, सीप र श्रोत तथा मानवीय संसाधनको परिचालनको प्रयास हुन अतिआवश्यक छ

७.१.२ सामुदायिक वन व्यवस्थापन

सामुदायिक वन कार्यक्रम लागू भए देखि हाल सम्म यस नगरपालिकामा जम्मा २९ वटा सामुदायिक वनहरु दर्ता भै वन व्यवस्थापनको जिम्मेवारी स्थानीय उपभोक्तालाई हस्तान्तरण गरिएको छ। परम्परागत रुपमा स्थानीय समुदायले प्रयोग गर्दै आएको वनको संख्या र क्षेत्रफलको तुलनामा हस्तान्तरण भएको वनको संख्या ज्यादै कम भन्न सकिनछ। सामुदायिक वन व्यवस्थापन सम्बन्धि सचेतनाको कमी , भोगोलिक विकटता, उपलब्ध मानवीय तथा भौतिक सामाग्रीहरु र बजेटको अभाव र वनको प्रयोगको सम्बन्धमा स्थानीय समुदाय बीचको विवाद आदिले गर्दा सामुदायिक वन हस्तान्तरण ,

कार्ययोजना नविकरण र व्यवस्थापनले गति लिन सकिरहेको छैन। तल प्रस्तुत तालिकाको विश्लेसन गर्दा हाल सम्म पनि सबै सामुदायिक वन हस्तान्तरण कार्य हुन नसकेको अवस्था छ। यस प्रति सम्बन्धित निकाय र उपभोक्ता संवेदनशील हुनैपर्दछ। सामुदायिक वन व्यवस्थापनको मुख्य कार्यभार स्थानीय उपभोक्ताको नै हो। त्यसै उनीहरु सक्रिय र क्रियाशिल भएमा वन व्यवस्थापनले गति लिन सक्छ। सामुदायिक वन व्यवस्थापन एक विषयगत कार्यक्रम मात्र नभएर स्थानीय सामाजिक, आर्थिक विकास, सुशासन तथा वातावरण संरक्षणको एक प्रमुख रणनीति पनि हो।

७.१.३ जडिबुटी व्यवस्थापन

विभिद भौगोलिक वनावट तथा हावापानी कै कारणहरुले गर्दा समग्र नगरपालिकामा कृषिको लागि उपयुक्त हुनुको साथै लेक भेगमा पाइने जडिबुटीहरुमा जटामासी , अत्तिस, कटुकी, सुगन्धवाल, गुच्चीच्याउ, सतुवा, चिराईतो, सिलाजित, पाँचऔले, विष, बोझो, पाखनवेद आदिको उपलब्धताले धनी छ। यस नगर क्षेत्रमा वहुमुल्य जडिवुटी पाईने गरिए तापनि तिनीहरुको जैविक अवस्था , उपयोगिता र वजार सम्बन्धी अध्ययन नभएको हुँदा जडिबुटीहरूको जैविक अवस्थाको वारेमा पूर्ण ज्ञान हासिल गर्न सकिएको छैन। जडिबुटी व्यवस्थापन अन्तर्गत जडिबुटीको जीवनचक्र , यसको भागहरु, पसल लिने समय, संकलन तथा खेती, प्रसोधन, व्यापार संकलन र खेतीबारे विश्लेषण गरि दिगो उपयोगको आवश्यक छ। यस नगर क्षेत्रमा उपलब्ध उच्च मुल्य पर्ने जडिबुटी संकलन तथा व्यपार यस क्षेत्रको आम्दानीको एक महत्वपूर्ण श्रोत बन्न सक्छ र यो जडिबुटीको दिगो व्यवस्थापनबाट मात्र संभव रहेको विश्लेषण र विकास सम्बन्धि योजनाहरुले देखाएको छ। तर जडिबुटी खेती , संकलन, भण्डारण, प्रसोधन र बजारको अभावको कारण यसबाट एकातिर राम्रो आन्दानी हुन सकिरहेको छैन भने अर्कोतिर जडिबुटीको श्रोतको अति दोहन भई लोप हुने खतरा देखिएका छन्। जडिबुटी संकलन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि उपर्युक्त प्रविधि र प्राविधिक ज्ञान तथा सीप हस्तान्तरण हुन , यसको प्रसोधन सम्बन्धि उद्योग स्थापना र सञ्चालन, बजारमुल्य सम्बन्धि सूचनाको उपलब्धता र जडिबुटी खेती सम्बन्धि ज्ञान र सीप प्रदान गर्नु अति आवश्यक छ।

यस ठाउँमा उत्पादन संकलन हुने प्रमुख उच्च मुल्यका जडिबुटीम खास गरी गुच्चीच्याउ , जटामसी, चिराइतो, र सिलाजित आदी रहेका छन्। यस बाहेक अन्य प्रजातिका जडिबुटी पनि संकलन भई निर्यात हुने सम्भावना रहेको छ। अधिकांश अवस्थामा जडिबुटीको संलकन र निर्यात कानूनी र औपचारिक भन्दा पनि गैरकानूनी र अनौपचारिक रुपमा हुने गरेको अवस्था छ। यसबाट एकातिर स्थानीय उपभोक्ता तथा संकलकहरु ठगिएका छन् भने अर्कोतिर लाखौको राजस्ज चुहावट भइरहेको छ। यससतर्फ स्थानीय सरकार तथा संबन्धित निकायले विशेष ध्यान दिन आवश्यक छ भने स्थानीय उपभोक्ता तथा संकलन पनि सचेत हुन आवश्यक छ।

७.२ जैविक विविधता र वातावरणीय सेवा

यस नगरपालिकामा वनसँग सम्बन्धित जैविक विविधता विद्यमान रहको छ। यस क्षेत्रको जैविक विविधताका हिसावले महत्वपूर्ण स्थानमा पाइने प्रमुख जनावर तथा चरा चुरुंगी सम्वन्धी विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका नं :७ १ वासस्थानका आधारमा प्रमुख जनावर तथा चराचुरुङ्गीको विवरण

वडा नं.	वस्तीको नाम	मुख्य जंगली जनावरहरुको नाम	मुख्य जंगली चराचुरुङ्गीहरुको नाम
३	दावन	बदेल, स्याल, रतुवा	कालिज, भगेरा
३	शिराला	स्याल, बदेल	कालिज, भगेरा र सुवा
१०	खाा.न.पा १०	भालु,दुम्सी,स्याल,बांदर गुना	च्याखुरा, डांफे,कालिज ढुकुर,मैना

		ब्यांसो,वन कुकुर बदेल	,सुगा,काइली जुरेली काग उललु, मालुवा
५	लाफिया	स्याल, लंगुर बधधेल	भ्याकुर, कालिज, चित्रा, भगेरा
९	पाखा	भालु, रेडपाण्डा	कालिज, कोइलि, धाचे
६	दहा	भालु, रेटपाण्डा, चरिबाध	डाफे मुनाल, काग, कादे भ्याकुर
६	सेरा	भालु, रेटपाण्डा, दुम्सी	च्याखुरा, काग, गिद्द, चिल, कालिज

स्रोत: समुह छलफल, २०७५

७.३ जलवायु परिवर्तनको असर र अनुकुलन

यस नगर क्षेत्रमा जलवायु परिर्वतन अनुकुलनका सन्र्दभमा जलवायु परिवर्तनसँगै अनुकुलित गराउने खालका गतिविधिहरु भएका छैनन ।

७.३.१ विपद् जन्य जोखिम वृद्धि हुँदै जानुका मुख्य कारण

यस नगरपालिकामा विपद् जोखिम न्यूनीकरण अवधारणालाई विकास व्यवस्थापनमा मूलप्रवाहीकरण नहुनु , विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी एकीकृत योजना नहुनु , जलवायु परिवर्तनको असर देखिदै जानु , वन तथा जलाधारका श्रोतको ह्रास हुँदै जानु , अव्यवस्थित बसोबास बढ्दै जानु , भवन निर्माण गर्दा भूकम्पीय जोखिममा ध्यान दिन नसक्नु , शुद्ध खानेपानी तथा सरसफाईको कमी हुनु , आकस्मिक उद्धार तथा राहतका लागि पर्याप्त साधन स्रोत उपलब्ध नहुनु , विपद् व्यवस्थापनसँग सम्बन्धित निकाय र संस्थाहरु बीच समन्वयको कमी हुनु , विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी आवश्यक तथ्याङ्क तथा विवरण संस्थागत कम हुनु , विपद् पूर्वसूचना प्रणालीको अभाव , विपद् जोखीम न्यूनीकरण सम्वन्धी जनचेतनाको कमी, आवश्यक उपकरणहरू (दमकल, शववाहन आदि) उपलब्ध नहुनु जस्ता कारणले विपदको जोखिम वृद्धि हुँदै गएको छ जसको रोकथाम आतिआव्श्यक छ।

७.३.२ विपद्को असर स्थिति

यस क्षेत्रमा जल मौसमजन्य प्रकोपका अतिरिक्त मानविय असावधानीका कारण धन –जनको क्षतिमा वृद्धि , कृषि उत्पादनमा कमी आउनु , आगलागीको घटनामा वृद्धि , वातावरणीय असन्तुलन (भू -क्षय, बाढी, पहिरो, तापक्रम बृद्धि) बढ्दै जानु, निर्मित संरचनाहरू टिकाउ नहुनु र मर्मत संभारमा बढी खर्च हुनु , राहात तथा उद्धार प्रभावकारी हुन नसक्नु , बालीनाली नष्ट हुनु आदी । यस्ता प्रकोपबाट भएका मानविय तथा आर्थिक क्षति तथा जोखिमलाई तलका उपशिर्षकहरु मार्फत स्पष्ट पारिएको छ । विगद तीन वर्षको अवस्थालाई हेर्दा जल उत्पन्न प्रकोप , आगलागीबाट भएको मानविय क्षतिलाई देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका नः७ २ विपद्बाट भएको मानविय क्षतिको विवरण

क्षति विवरण		बाढी		पहिरो		आगलागी	
		संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम
मानविय	मृत्यु	०	०	०	०	०	०
	अङ्गभङ्ग	०	०	०	०	०	०
पशुपंक्षी		०	०	०	०	०	०
बाली		४०	८००००	०	०	१	०
घरगोठ		१	६०००००	०	०	१	३७००००
जग्गा जमीन		०	९५०००	२	१२५०००	०	०

तालिका नं विपद्बाट भएको मानविय क्षतिको विवरण

क्षति विवरण		भुकम्प		महामारी		शितलहर		अन्य	
		संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम	संख्या	रकम
मानविय	मृत्यु	०	०	०	०	०	०	०	०
	अङ्गभङ्ग	०	०	०	०	०	०	०	०
पशुपंक्षी		१	५००००	०	०	०	०	०	०
बाली		०	०	०	०	०	०	०	०
घरगोठ		०	०	०	०	०	०	०	०
जग्गा जमीन		०	०	०	०	०	०	०	०

स्रोत: घरधुरी सर्वेक्षण, २०७५

परिच्छेद ८: संस्थागत तथा शुसासनको स्थिति

भित्रको संस्थागत तथा शुसासनको विद्यमान अवस्थाको सम्वन्धमा यस परिच्छेदमा व्याख्या विश्लेषण गरिन्छ। जस अन्तरगत गाविस तथा गाविस भित्रका विभिन्न संस्थाको अवस्था र शुसासनका विविध पक्षहरु समावेश गरिन्छ।

८.१ सरकारी कार्यालय सम्बन्धी विवरण

यस नगरपालिका भित्र विभिन्न क्षेत्रमा सेवा प्रबाह गर्ने उद्देश्यले स्थापित सरकारी कार्यालयको ठेगाना , जनशक्ति र कार्यक्षेत्र सम्बन्धी विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ।

तालिका नं : सरकारी कार्यालय सम्बन्धी विवरण

क्र.स.	सरकारी कार्यालय	ठेगाना	जनशक्ति (जना)	कार्यक्षेत्र

स्रोत: सम्बन्धित कार्यालय, २०७५

८.२ विकास व्यवस्थापन

स्थानीय सरकार संचालन शासन ऐन, २०७५ ले प्रत्याभूत गरेको स्थानीय स्वशासन तथा अधिकारका आधारमा स्थानीय निकायहरु नगरपालिका तथा गाउँपालिकाहरुमा विकास प्रतिस्थानीय निकायहरुको भूमिका तथा जिम्मेवारी बढाएको छ। यस सन्दर्भमा नगरपालिकाले सक्रिय रुपमा यस क्षेत्रको विकास व्यवस्थापन गर्नुपर्ने अह्म भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने दायित्व रहेको छ र योजनाबद्धरुपमा विकास कार्यलाई अगाडी बढाउनु अति आवश्यकरहेको छ । तथ्याङ्कको अभाव एवं प्राविधिक जनशक्तिको कमीका कारण योजना तर्जुमा कार्य सवल एवं सशक्त हुन नसकेको अवस्था विद्यमान छ। यस परिप्रेक्ष्यमा प्रत्येक स्थानीय निकायले आ–आफ्नो निकायको विकासको लागि दृष्टिकोण, प्राथमिकता र लक्ष्य सहितको वस्तुगत आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने व्यवस्था छ। सोही बमोजिम यस नगरपालिका ले पनि समयमै सहभागितात्मक रुवमा प्रथम आवधिक योजना तर्जुमा गरी अन्तरिम योजना तर्जुमा प्रक्रिया लाई अगाडी बढाउनुपर्ने छ। जसको परिमाण स्वरुप प्रथम श्रोतबाट तथ्याङ्क संकलन गरी सबै नगरपालिकाको अद्यावधिक वस्तुस्थिति विवरण तयार गर्ने र सो को आधारमा नगरको वस्तुस्थिति विवरण तयार गर्ने काम सम्पन्न भएको छ र अब अन्तरिक योजना तर्जुमाको चरणमा प्रवेश गर्नु पर्ने रहेको छ । स्थानीय सरकार संचालन ऐन अन्तर्गत योजना तर्जुमाका लागि आधारभूत सहभागिताको सिद्धान्त अङ्गीकार गर्न र आवधिक योजनाको आधारमा वार्षिक योजना तर्जुमा गर्न स्थनीय निकायलाई मार्गनिर्देशन गरेको छ। यस सिद्धान्त अन्तर्गत योजना आवश्यक परेको ठाँउबाट नै समस्याको ठोस पहिचान गरी त्यसलाई विभिन्न तहमा छलफल गर्दै नगर सभाबाट पारित गर्नु पर्छ र योजना तर्जुमाको यो विधि सञ्चालन गर्न तदनरुप संस्थागत संरचना जरुरी हुन्छ। विकास प्रयासमा विभिन्न सरोकार समूहहरुको पनि भूमिका रहनुपर्ने सोंच अनुरुप विगतमा गैरसरकारी संस्थाहरुलाई परिचालन गर्न सरकारबाट अवलम्बन गरिएको उदार नीतिका कारण गैर सरकारी संस्थाहरु सक्रिय रुपमा विकास कार्यमा यस नगरपालिकामा अगाडि आएको पाइएको छ।

८.३ नगरपालिकाको राजस्व परिचालन

विकासका लागि स्थानीयहरु आफै स्वावलम्वी हुनुपर्ने मान्यता अनुरुप स्थानीय निकायहरुले राजस्व परिचालन गर्न सक्रिय भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने नीति एवं व्यवस्था नेपाल सरकारले गरेको छ। तर यस नगरपालिकाको कर राजस्वको आधार ज्यादै कमजोर रहेको देखिन्छ। साथै नगरपालिका को लागि महत्वपूर्ण आय स्रोत को रुपमा आन्तरिक राजस्वका श्रोत -कर, दस्तुर, सेवा सुल्क आदी र राजस्व बाँडफाँडको सम्भावना भएता पनि स्थानीय निकायको आन्तरिक राजस्व परिचालन नीति र श्रोत व्यवस्थापन हुन सकेको छैन अत: यस नगरपालिकाको भरपर्दो आन्तरिक श्रोतका क्षेत्रहरु अध्ययन तथा पहिचान गरी त्यसमा लगानी गर्नु आवश्यक छ। यो नगरको स्थानीय तहमा कर राजस्वको कुनै पनि बलियो आधार स्थापित हुन सकेको छैन। नगरको अवस्था र राजस्व प्रशासनबाट हुनुपर्ने तदारुकताका अभावका कारण कुनै खास क्षेत्रबाट दिगो रुपमा कर उठ्न सक्ने उदाहरण देखिदैन। नगरमा उठ्ने अन्य कर राजस्वमा स्थानीय विकास दस्तुर , सिफारिस दस्तुर, व्यापार व्यवसाय कर आदि देखिएका छन्। साथै काठ जडीबुटी , आदिको निर्यात, प्रशोधन शुल्क जस्ता कर नगरको आन्तरिक आयको प्रमुख आधार बन्न सक्ने सम्भावना रहेको छ तर कर उठ्न नसक्नुमा स्थानीय नेतृत्वको कमजोर व्यवस्थापन देखिन्छ।

संघिय संरचनाको मान्यता सिद्धान्त तथा प्रचलित कानुन र नीतिहरु , स्थानीय सरकार संचालन सम्बन्धमा ब्यबस्था गर्न बनेको ऐन, २०७४, नेपालको संविधान २०७२ को आधारमा नगरपालिका राजश्व संकलनका स्रोतहरु स्थानीय कर, दस्तुर तथा सेवा शुल्क उठाउने , अनुदान तथा ऋण प्राप्त गर्ने , चल अचल सम्पत्तिको विक्री वितरण गर्ने तथा उपलब्ध स्रोत साधनलाई विकास कार्यका लागि विनियोजन तथा उपयोग गर्न सक्ने अधिकार प्रदान गरेको छ। उक्त व्यवस्था बमोजिम नगरपालिकाको राजस्वका क्षेत्रहरुको संक्षिप्त विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ।

– **स्थानीय कर** : घर जग्गा कर, मालपोत वा भूमि कर, हाट बजार पसल कर, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर, बहाल बिटौरी कर, विज्ञापन कर, व्यावसाय कर, व्यावसायिक भिडियो कर, प्राकृतिक स्रोत उपयोग कर, तोकिए बमोजिम अन्य कर

– **सेवा शुल्कः** सरसफाइ, ढलनिकास, सेवा शुल्क, पर्यटकीय क्षेत्र प्रवेश शुल्क , पार्क उद्यान, पिकनिक क्षेत्र आदिमा प्रवेश शुल्क, जादु सर्कस जस्ता मनोरञ्जन गराएबापत शुल्क , नगरपालिकाले कसैको रकम कलम उठाइ दिएमा उठेको रकमबाट प्राप्त सेवा शुल्क

– **दस्तुरः** टेलिभिजन, घडि–रेडियो र अन्य उपकरणको लाइसेन्स तथा नवीकरण दस्तुर, बक्सौनी दस्तुर, सिफारिश दस्तुर

– **विक्रि र अन्य आयः** सरकारी प्रति जग्गाको माटो , सार्वजनीक पोखरी वा बगैचाको उत्पादन , नगरपालिकाको सम्पत्ति, नगरपालिका क्षेत्र भित्रको वन पैदावार मध्ये सुकेको काठ दाउरा, हाँगा, झिँझा, जराजुरी , खर घाँस आदि

– **ऋण र सापटीः** नगरपालिकाले नगर परिषद्बाट स्विकृत भए बमोजिम नगरपालिकाको हक भोगको चल अचल सम्पत्ति धितो राखी वा नराखी नेपाल सरकारको जमानीमा बैंक वा अन्य कुनै संघसंस्थाबाट ऋण सापटी लिन सक्ने।

८.४ संस्थागत विकास तथा सामाजिक परिचालन

नगरपालिकामा विविध प्रकृतिका समूहहरु मार्फत संगठीतरुपमा आवद्ध भई वचत तथा लगानी सम्बन्धित कार्यहरु भए गरेका छन् । यस्ता सम्बन्धि विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण

समूहको नाम	ठेगाना	समूहमा आवद्ध परिवार तथा सदस्य विवरण							वचत रकम (रु.)	लगानी रकम(रु.)	लगानीको मुख्य क्षेत्र
		सदस्य संख्या			समेटेको परिवार						
		महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा			
		३९	३१५	३९							
		७	२४	७							
		२	१७	२							
		२	४५	२							
		९	७५	९							
		१०	२३	१०							
		६	४४	६							
			९								
		६	४०	६							
		१०	६०	१०							

स्रोतः समुह छलफल, २०७५

८.५ विभिन्न समूह सम्बन्धी विवरण

तालिका नं विभिन्न समूहमा आवद्ध परिवार र सदस्य विवरण

समूहको नाम	ठेगाना (वडा र वस्तीको नाम)	विभिन्न समूहमा आवद्ध परिवार र सदस्य विवरण							वचत रकम (रु.)	लगानी रकम (रु.)	लगानीको मुख्य क्षेत्र
		सदस्य संख्या			समेटेको परिवार						
		महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा			

स्रोतः समुह छलफल, २०७५

८.६ विकास साझेदार तथा गैर सरकारी संस्था

नगरपालिका क्षेत्र भित्र आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा सहयोग र सहकार्य गर्ने विकास साझेदार तथा गैर सरकारी संस्थाहरु रहेका छन् । शुसासन तथा स्थानीय शासनका क्क्षेत्रमा काम गरिरहेका यस्ता संस्था सम्बन्धी थप विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं गैर सरकारी संस्था तथा विकास साझेदार सम्बन्धी विवरण

गैर सरकारी संस्था										विकास साझेदार संस्थाको नाम
गैर सरकारी संस्थाको नाम	वार्षिक बजेट (रु.)	कार्यक्रमको विषयगत क्षेत्र	गैरसरकारी संस्थाहरुमा आवद्धता विवरण							
			सदस्य संख्या			समेटेको परिवार				
			महिला	पुरुष	जम्मा	दलित	जनजाति	अन्य	जम्मा	

स्रोत:समुह छलफल,२०७५

८.७ आय सम्बन्धी विवरण

यस खाँडाचक्र नगरपालिकाले विभिन्न शिर्षकमा आय आर्जन गर्ने गरेको छ । समग्रमा हेर्दा कर   , दस्तुर तथा अनुदान नै आयका प्रमुख स्रोतहरु हुन । जसमध्ये सरकारी अनुदानको रकमले उच्च परिमाण ओगटेको छ । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं नगरको आय सम्बन्धी विवरण

आय शीर्षक	गत वर्ष		चालु वर्ष
	संशोधित	वास्तविक	अनुमानित
शुरु मौज्दात			
घरजग्गा कर			
मालपोत वा भूमिकर			
हाटवजार पसल कर			
सवारी साधन कर			
मनोरञ्जन कर			
वहाल विटौरी			
विज्ञापन कर			
व्यवसाय कर			
व्यवसायिक भिडियो कर			
प्राकृतिक स्रोत उपयोग कर			
सेवा शुल्क			
दस्तुर			
विक्री आय			
स्रोत उपयोग बाँडफाँड			
दण्ड सजाय			
अन्य आय			
जिविस. अनुदान			

आय शीर्षक	गत वर्ष		चालु वर्ष
	संशोधित	वास्तविक	अनुमानित
नेपाल सरकारबाट अनुदान			
अन्य निकायबाट प्राप्त			
सामुदायिक सुरक्षा अनुदान			
अन्य आय जि.बि.स.			
जम्मा आम्दानी			

स्रोतः नगरको अभिलेख, २०७५

८.८ व्यय सम्बन्धी विवरण

नगरपालिकाको प्रशासनिक तथा विकास क्षेत्र अन्तरगत विविध शिर्षकहरुमा खर्च हुने गरेको छ । व्यवस्थापकीय तथा विकास निर्माणका क्षेत्रमा भए गरेका विभिन्न शिर्षकहरुका खर्चको विवरण देहाय बमोजिम रहेको छ ।

तालिका नं नगरको व्यय सम्बन्धी

व.शी.नं.	व्यय शीर्षक	गत वर्ष		चालु वर्ष
		संशोधित	वास्तविक	अनुमानित
	तलब			
	भत्ता			
	सरुवा भ्रमण भत्ता			
	पदाधिकारी पारिश्रमिक			
	धारा, विजुली तथा संचार महशुल			
	भाडा			
	सरुवा भ्रमण भत्ता			
	पदाधिकारी पारिश्रमिक			
	धारा, विजुली तथा संचार महशुल			
	भाडा			
	कार्यालय संचालन अन्य खर्च			
	विविध खर्च			
	सामाजिक सेवा अनुदान			
	सामाजिक सुरक्षा अनुदान			
	कार्यक्रम खर्च			
	कार्यक्रम भ्रमण खर्च			
	उत्पादन तथा सेवा खर्च			
	भैपरी आउने खर्च			
	ऋणको साँवा भुक्तानी			
	ऋणको व्याज भुक्तानी करदाखिला			
	फिर्ता खर्च			

व.शी.नं.	व्यय शीर्षक	गत वर्ष		चालु वर्ष
		संशोधित	वास्तविक	अनुमानित
	जग्गा खरिद			
	भवन खरिद			
	फर्निचर खरिद			
	सवारी साधन			
	मेशिनरी औजार उपकरण			
	भवन निर्माण			
	सार्वजनिक निर्माण			
	भैपरी विविध			
	सार्वजनिक संस्थालाई अनुदान			
	सेवामूलक संस्थालाई अनुदान			
	बैंक मौज्दात			
	जम्मा खर्च			

स्रोतः नगरको अभिलेख, २०७५

८.९ आ.व. २०७४/७५ को लागि प्रस्तावित आयोजना तथा कार्यक्रम

विद्यमान नीतिगत व्यवस्थाको आधारमा पूर्वाधार , आय आर्जन, ससक्तिकरण, स्वास्थ्य, शिक्षा महिला ,बलबालिका, पिछडावर्ग जस्ता विष यलाई केन्द्रित गरि यस वर्षको आयोजना तथा कार्यक्रम तयार गरेको छ। नगरको वार्षिक कार्यक्रमको विस्तृत विवरण देहायको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

सि.नं.	आयोजनाको नाम	कुल रकम			स्रोत
		अनुदान	जनसहभागिता	जम्मा	
१					
२					
३					
४					
५					
६					
७					
८					
९					
१०					
११					
१२					
१३					
१४					
१५					
१६					
१७					
१८					

सि.नं.	आयोजनाको नाम	कुल रकम			स्रोत
		अनुदान	जनसहभागिता	जम्मा	
१९					
२०					
२१					
२२					
२३					
२४					
२५					
२६					
जम्मा					

स्रोत: समुह छलफल, २०७५

सन्दर्भ सामाग्रीहरु

Central Bureau of Statistics, (2011). *National Population Census 2011, Household and Population by Sex/ward Level, Banke.* Kathmandu: National Planning Commission Secretariat, Central Bureau of Statistics.

Central Bureau of Statistics, (2011). *National Population and Housing Census 2011, (Village Development Committee/Municipality),Kalikot*. Kathmandu: National Planning Commission Secretariat, Central Bureau of Statistics.

www.google.com.np/maps/@27.7075546,85.3303385,14z?hl=ne

अनुसूचिहरु

अनुसूचि १: तथ्याङ्क संकलन फाराम

अनुसूचि २: थप सूचना विवरण

अनुसूचि ३: श्रोत नक्शा

अनुसूचि ४: तस्बीर

अनुसूचि ५: प्रमाणिक दस्तावेज